

INA FILIPOV

ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ LOCALĂ, MIGRAȚIA ȘI DEZVOLTAREA

O abordare integrată

Presa Universitară Clujeană

INA FILIPOV

**ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ LOCALĂ,
MIGRAȚIA ȘI DEZVOLTAREA**

O abordare integrată

Date despre autoare:

Ina Filipov, *doctor în sociologie,
absolventă a Institutului
de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,
din cadrul Universității de Stat din Moldova*

E-mail: inafilipov@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8524-6784>

INA FILIPOV

ADMINISTRAȚIA
PUBLICĂ LOCALĂ,
MIGRAȚIA ȘI DEZVOLTAREA

O abordare integrată

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2025

Referenți științifici:

Victor Mocanu, Conferențiar cercetător, doctor în sociologie,
Director al Centrului de Sociologie și Psihologie
Socială, din cadrul Institutului de Cercetări
Juridice, Politice și Sociologice

Valentina Cornea, conferențiar universitar, doctor în sociologie,
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

ISBN 978-606-37-2711-5

© 2025 Autoarea volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice
mijloace, fără acordul autoarei, este interzisă și se pedep-
sește conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel./fax: (+40)-264-597.401
E-mail: editura@ubbcluj.ro
<http://www.editura.ubbcluj.ro/>

Cuprins

Tabele.....	7
Diagrame	8
Introducere.....	9
Cadre de referință pentru studiul migrației	13
Migrația: definiții, tipologii, dimensiuni.....	13
Perspective teoretice.....	19
Studii privind gestiunea migrației	25
Construcția demersului de cercetare.....	43
Fundamentare teoretică și valențele interdisciplinarității	43
Referințe conceptuale.....	49
Cadrul metodologic	52
Instituții și politici de gestionare a migrației.....	57
Instituții cu responsabilități în gestionare a migrației.....	57
Politici, programe, strategii	62
Recunoașterea diasporei ca agent al dezvoltării	69
Sprijin pentru revenire și integrare	72
Gestionarea fluxului migrațional	74
Integrarea și adaptarea imigranților în Republica Moldova.....	76
Liberalizarea vizelor.....	85
Între politică și politici: migrația în discursul electoral.....	88
Concluzii.....	100

Dimensiunea administrativă a gestionării migrației la nivel local.....	103
Rolul și competențele autorităților publice locale	
în modelul abordării integrate a migrației	103
De la competențe legale la comportament administrativ	112
Integrarea emigrării în politici și strategii locale	120
Valorificarea potențialului migrației în dezvoltarea locală.	
Asociațiile de băștinași	122
Parteneriate intersectoriale teritoriale și transfer de bune practici.....	130
Valorificarea stimulentele financiare.	
Programul „Diaspora Acasă reușește DAR 1+3”	133
Înțelegerea experienței de migrație	136
Implicațiile fenomenului migrației asupra coeziunii sociale	145
 Concluzii	 157
 Bibliografie	 161

Tabele

Tabelul 1.	Migrație și schimbare.....	32
Tabelul 2.	Date privind migrația mondială între anii 2000 și 2022	37
Tabelul 3.	Emigranți autorizați în anii 2021-2022.....	38
Tabelul 4.	Migrația internațională în baza traversărilor frontierei de stat.....	39
Tabelul 5.	Baza empirică a cercetării.....	53
Tabelul 6.	Descrierea eșantionului cercetării	54
Tabelul 7.	Sistemul instituțional național de gestionare a migrației	58
Tabelul 9.	Domenii și indicatori de integrare a imigranților	78
Tabelul 10.	Domeniile proprii de activitate ale autorităților publice locale	104
Tabelul 11.	Competențe și responsabilități ale administrației publice locale în domeniul migrației	106
Tabelul 12.	Autorități publice responsabile pentru gestionarea strategiei Diaspora-2025	108
Tabelul 13.	Perspective peste hotarele țării și posibilitățile din R. Moldova.....	115
Tabelul 14.	Unități administrativ-teritoriale în funcție de Indicele Integral Teritorial de Securitate Demografică (IITSD) și descreșterea populației față de 2014	123
Tabelul 15.	Proiecte cu impact migrațional la nivel local.....	129
Tabelul 16.	Parteneriate intersectoriale locale – GAL-uri	131
Tabelul 17.	Structuri pentru susținerea activităților economice	132
Tabelul 18.	Proiecte derulate în cadrul programului Programul guvernamental „DAR 1+3 – Diaspora Acasă Reușește” (2020-2023).....	135
Tabelul 19.	Instrumente pentru implicarea migranților în dezvoltarea locală	136
Tabelul 20.	Calități rezultate din experiența de lucru în străinătate	144

Tabelul 21. Distribuția răspunsurilor privind rolul emigranților	149
Tabelul 22. Ocazii și tentația emigrării	151
Tabelul 23. Motivația pentru emigrare	152
Tabelul 24. Intenția de plecare în funcție de localitatea de reședință (rural / urban)	153
Tabelul 25. Intenția de plecare exprimată în funcție de regiunea geografică.....	153

Diagrame

Diagrama 1. Ponderea veniturilor din transferurile bănești din afara țării.....	34
Diagrama 2. Asociații de Băștinași în profil teritorial.....	126
Diagrama 3. Asociații de băștinași și proiecte implementate.	128
Diagrama 4. Motivul de a pleca în străinătate, indicat în primul rând	140
Diagrama 5. Motivul de a pleca în străinătate, indicat în al doilea rând.	141
Diagrama 6. Probleme de care sunt îngrijorați respondenții.....	146
Diagrama 7. Opinia respondenților referitor la perspectivele peste hotarele țării sau posibilitățile din Republica Moldova.....	147

Introducere

De-a lungul ultimilor decenii, migrația s-a afirmat drept una dintre cele mai provocatoare teme din sfera discursului public, a reflecției academice și a agendei decizionale, polarizând opinii, mobilizând resurse și reconfigurând priorități strategice. Transcende granițele unei simple dinamici sociale sau demografice și a devenit o matrice de semnificații care reflectă tensiunile și interdependențele dintre global și local, dintre stat și individ, dintre decizie politică și aspirație personală. Nu mai este vorba doar despre mișcări ale populației, ci despre procese profunde de reconfigurare a spațiilor economice, sociale și culturale, despre transformări în modurile de apartenență, de guvernare și de dezvoltare.

În cazul Republicii Moldova, fenomenul migrațional nu mai poate fi redus la o statistică sau la o tendință tranzitorie: el se constituie într-un pilon structural al societății, înrădăcinat în biografiile individuale și colective, în dinamica instituțională și în perspectivele de dezvoltare a comunităților locale.

Astfel, prezența temei migraționale în spațiul public și academic din țara noastră a devenit constantă, intersectându-se inevitabil cu agendele sociale, economice și politice ale statului, regiunilor și colectivităților teritoriale locale. Fenomenul, deopotrivă cotidian și sistemic, suscită interogații teoretice și empirice, fiind adesea integrat în reflecțiile privind sustenabilitatea dezvoltării, mobilitatea forței de muncă, transformările capitalului uman, depopulare etc.

Așadar, fenomenul migrației incită interesul cercetătorilor fie pentru a-i descoperi valențele cu efectele pozitive și negative care decurg din acesta, fie pentru a testa teorii, fie a genera altele noi. În general, efortul cercetătorilor evidențiază necesitatea de a conceptualiza migrația ca un

proces social normal. Societățile sunt în continuă dezvoltare și, prin urmare, migrația ar trebui privită ca un proces normal. Cu toate acestea, în foarte multe studii, în special în dezbaterile publice, migrația continuă să fie prezentată normativ, ca un proces nedorit sau de dorit, ca „antiteză” a dezvoltării sau ca un răspuns în mare măsură temporar la dezechilibrele de dezvoltare (De Haas, 2021, p.15). Dar, având în vedere condiția omniprezentă a migrației (Feldman, 2015), întrebarea teoretică relevantă nu este, „de ce oamenii se mișcă” ci, mai degrabă, modul în care patternurile și experiențele migrației sunt modelate de procese mai largi de schimbare socială și cum și dacă pot fi gestionate.

În acest context, migrația nu trebuie înțeleasă doar ca problemă de rezolvat, ci un fenomen social asociat schimbării ce trebuie eficient gestionat. Pornind de la această idee, lucrarea explorează relația migrație – gestionare -dezvoltare într-un cadru conceptual în care autoritățile publice locale sunt poziționate nu doar ca receptoare a politicilor centrale, ci și ca actori esențiali în articularea răspunsurilor instituționale la provocările migrației externe. În centul analizei se află administrația publică locală, privită ca actor instituțional, chemat să răspundă prin viziune, instrumente și acțiuni concrete la impactul migrației asupra comunităților și să valorifice oportunitățile acesteia, în concordanță cu obiectivele dezvoltării durabile și a integrării europene.

Monografia, elaborată în baza tezei de doctor în sociologie, reprezintă o contribuție la cunoașterea fenomenului migrațional dintr-o perspectivă orientată spre guvernanta locală, explorând rolul și potențialul autorităților locale în gestionarea migrației. Această abordare se aliniază literaturii internaționale care afirmă că integrarea migrantilor este, în esență, un proces local (Niessen & Engberink, 2006), și, autoritățile subnaționale din țările de origine sunt văzute ca „cele mai bine plasate pentru a se asigura că toate părțile interesate sunt consultate pentru a garanta că impactul dezvoltării este maximizat, investițiile diasporei și ale comunităților de migranți care locuiesc în străinătate sunt plasate în comunitățile lor de origine, și transferurile de sunt gestionate eficient” (White Paper, 2015). În plan internațional, documente precum Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă (Agenda 2030), adoptată în 2015 sub auspiciile Organizației Națiunilor Unite

(ONU), și Pactul Global pentru Migrație sigură, ordonată și regulată (PGM) adoptat în 2018 consideră migrația fenomen uman de bază. Agenda 2030 este primul document de politici internațional care include și recunoaște migrația ca dimensiune a dezvoltării și consecință a inegalităților. Aproximativ zece dintre cele 169 de ținte ale Obiectivelor de dezvoltare durabilă (ODD) se referă direct la aspecte legate de migrație. Republica Moldova, alături de alte 192 state membre ale ONU, a adoptat Declarația Summit-ului privind Dezvoltarea Durabilă în septembrie 2015. Acest lucru presupune că Republica Moldova s-a angajat să pună în aplicare Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă. Punerea în aplicare a Agendei 2030 la nivel național și sub-național reprezintă un exercițiu complex, care solicită implicarea unui număr mare și variat de actori, definirea responsabilităților instituționale pentru asigurarea coordonării, promovării și implementării acesteia, precum și elaborarea unui mecanism de monitorizare și raportare, inclusiv la nivel global, a progreselor obținute.

Spre deosebire de majoritatea cercetărilor consacrate migrației, concentrate pe studierea problemelor din țările de destinație, această lucrare privilegiază perspectiva țării de origine și, mai specific, dimensiunea locală a gestionării proceselor migraționale. Acest fapt reprezintă elementul de inovație, accentul fiind pus pe dezvăluirea și analiza modului în care autoritățile locale sunt și pot deveni actori ai transformării, valorificând remitențele, potențialul diasporei și legăturile transnaționale în beneficiul dezvoltării locale.

Din punct de vedere teoretic, demersul se fundamentează pe teoria structurii a lui Anthony Giddens (1984), care oferă un cadru analitic pentru înțelegerea relației dintre structurile instituționale și acțiunile individuale. Această abordare este susținută de contribuțiile lui Tammaru & Sjoberg (1999) și Halfacree (1995), care au aplicat teoria în studiul migrației. În completare, au fost integrate teorii clasice precum modelul push/pull (Lee, 1966), teoria rețelelor (Massey, 1987), teoria sistemelor internaționale (Sassen, 1988; Nogle, 1994), precum și abordări interdisciplinare (Cohen, 1996; Castles, 2013; Zapata-Barrero & Yalaz, 2018).

Din punct de vedere metodologic, cercetarea adoptă o abordare mixtă, combinând metode cantitative și calitative: interviuri semi-structurate,

anchete pe bază de chestionar, analiza documentară și analiza secundară a datelor. Investigația a fost completată de analiza longitudinală a documentelor de politici europene și naționale pentru a surprinde dinamica discursivă și evoluția narativelor instituționale în jurul migrației. Colectivitățile teritoriale locale au fost utilizate ca unitate de analiză pentru a identifica interacțiunile dintre spațiul geografic, organizarea instituțională și profilurile migraționale.

Această articulare între fundamentele teoretice solide și o metodologie aplicată complexă conferă monografiei un caracter distinctiv, valorificat printr-o abordare interdisciplinară. Lucrarea rezzonează cu necesitatea înțelegerii corelate a migrației, a conținutului politicilor migraționale și a modului de implementare a acestora la nivel local. Colectivitățile teritoriale au potențialul de a formula propriile narațiuni privind existența anumitor probleme și de a propune perspective distincte asupra soluțiilor, inclusiv în materie de migrație. Pentru a surprinde și analiza acest potențial, a fost necesară o viziune integratoare, care îmbină cercetarea din mai multe discipline. În acest proces, a fost evidențiată dilema rolului real atribuit administrației publice locale în gestionarea fenomenului migrațional, un rol care rămâne, în mare parte, încadrat într-un model de reglementare vertical, de sus în jos. Totodată, lucrarea atrage atenția asupra necesității de a completa cadrul normativ național cu mecanisme care să permită autorităților locale să dezvolte soluții inovatoare, contextualizate și eficiente în fața provocărilor migrației.

În mod firesc, monografia este o pledoarie pentru recunoașterea rolului administrației publice locale ca partener esențial în guvernarea migrației și, totodată, beneficiar direct al unui model de dezvoltare care își asumă mobilitatea populației ca dimensiune structurală a prezentului și viitorului nostru comun. Prin întrebările formulate și răspunsurile căutate cu răbdare și convingere în meandrele științei și a observațiilor empirice am gândit această carte drept reper și inspirație pentru cei antrenați în producerea și vegherea binelui comun la nivel local.

Autoarea

Cadre de referință pentru studiul migrației

Migrația: definiții, tipologii, dimensiuni

Clarificarea noțiunilor fundamentale este punct de plecare în orice demers științific. Așa cum termenul *migrație* are semnificații diferite, iar eforturile de a ajunge la un consens sunt încă în desfășurare, am recurs în primul rând, la un exercițiu lexicografic, pentru a extrage elementele semnificative ale termenului din dicționare de specialitate (sociologice) și interpretări ale cercetătorilor din diferite domenii și arii geografice.

În dicționarul de sociologie (2009) editat sub coordonarea lui Traian Rotariu, migrația este definită cât se poate de simplu – „deplasarea unor persoane dintr-o arie teritorială în alta, urmată de schimbarea domiciliului și/sau de încadrarea într-o formă de activitate în zona de sosire” și în același timp etichetată „fenomen social total”, complex nu doar prin determinanții socio-demografici și economici, precum și prin consecințele care afectează toate sferele vieții socio-politice. Această definiție nu face referire la granițele naționale, însă tipologia migrației distinge, în funcție de acest criteriu, între migrația internă și migrația externă sau internațională (Dicționar de sociologie, 1998). De asemenea, migrația este prezentată din perspectiva deplasării geografice, respectiv, migrație internă, în cadrul unui stat (din mediul rural în mediul urban sau din regiunile mai puțin dezvoltate în regiunile dezvoltate), și internațională (dintr-un stat către alt stat). Din perspectivă temporală migrația poate să fie temporară, când migrantul

revine de unde a plecat, sau definitivă, când persoana care a migrat nu se mai întoarce la locul de origine (Dicționar de sociologie, 1993, p. 335-337).

Renumitul sociolog Dumitru Sandu (1984) definește migrația ca „deplasarea unei persoane – individual sau în cadrul unui grup – în afara comunității sale de rezidență, în decursul unei perioade de referință date, pentru a schimba domiciliul stabil și/sau locul de muncă obișnuit”. Pe lângă aceasta, cercetătorul se mai referă și la concepte precum migrația circulatorie, lume socială a migranților ș.a.m.d. Potrivit acestuia, migrația circulatorie se referă la acea strategie de migrație „du-te-vino”, „pendulatorie” (Sandu, 2000, p.12-13), în cadrul căreia o persoană emigrează din localitatea de origine spre zona de destinație pentru o perioadă determinată, ulterior revenind în zona de plecare.

Alți autori (Anghel și Horvath, 2009), disting diferite tipuri de migrație. Atunci când se referă la o populație anume (sau adoptată), autorii disting între *imigrație* (activitatea de a intra într-o altă țară decât cea de origine, pentru locuire și *emigrare* (acțiunea de a părăsi propria țară pentru a se stabili în altă țară). Atunci când se referă la evenimente externe, identifică două tipuri de migrație: *migrarea voluntară* și *migrația forțată* (sunt anumite evenimente externe precum dezastre naturale, război, conflicte interne etc.). În funcție de cale, există migrarea individuală și migrația în masă. În baza criteriului timp migrația este *temporară*, atunci când deplasarea este pe o perioadă determinată de timp (de la 9 luni la 5 ani), după care migranții individuali se întorc la domiciliul lor (care păstrează de obicei casa și familia). Se mai numește și *migrație circulară* și *migrație permanentă* (peste cinci ani).

Într-o altă accepțiune, care atinge mai multe aspecte, migrația este explicată drept fenomen ce ține de mobilitatea populației în spațiul fizic sau geografic, constând în schimbarea permanentă a domiciliului unei persoane sau grup de persoane de la o unitate administrativă la alta, înțelegând prin aceasta mișcarea în interiorul aceleiași țări sau peste o frontieră (geo)politică și care dorește să se stabilească temporar sau definitiv într-un loc, altul decât cel de origine (Iftimoaie, Baci, 2018, p.169). Este o explicație mult mai largă, în care sunt reflectate perspectiva geografică, socială și politică.

Datorită permeabilității tot mai mari a frontierelor naționale și a noilor tehnologii în transport și comunicații, cum ar fi companiile aeriene low-cost și aplicațiile VoIP bazate pe web, de ex. Skype sau Viber s-a configurat o nouă formă de migrație – migrația transnațională, înțeleasă ca deplasarea între două țări, în pofida faptului că nu s-a plecat niciodată cu adevărat și nu s-a sosit niciodată cu adevărat. „Migrantul” aparține la mai multe comunități în același timp, în loc să trăiască într-o singură țară conform unui set de norme naționale și culturale. Această formă „lichidă” de migrare duce adesea la scindarea permanentă a familiilor și întreținerea a două gospodării pe o perioadă mai lungă de timp, dezvoltarea de identități hibride și o interacțiune ridicată cu țările de origine și destinație la în același timp (Fassmann 2002).

L. L. Rybakovski, doctor în economie, cercetător la Institutul de Cercetări Demografice – Filiala Centrului Federal de Sociologie Teoretică și Aplicată al Academiei Ruse de Științe, Moscova, Rusia definește inițial migrația ca fiind „orice mișcare teritorială care are loc între diferite așezări ale uneia sau mai multor unități administrativ-teritoriale, indiferent de durată, regularitate și scop”. Ulterior, însuși autorul corectează definiția, migrația fiind definită ca „deplasări teritoriale ce reprezintă o serie de evenimente localizate în spațiu și timp, care au loc doar între diferite așezări, iar aceste deplasări sunt înregistrate într-un fel sau altul” (Rybakovski, 2016, 2017, 2022). În această definiție apare componenta procedural legală. Din definiție se mai pot distinge două trăsături: strămutarea dintr-o așezare în alta și fixarea acesteia. Evenimente localizate în spațiu și timp la care face referă autorul sunt mișcările migratorii, care s-a format constant în perioadele prerevoluționare și sovietică ale existenței statului rus, și uriașa amploare schimbului de populație în fostele republice sovietice, inclusiv accelerarea colonizării Siberiei și a Orientului Îndepărtat.

T. N. Yudina (2006) asociază migrația cu procesele sociale. Autoarea se referă la trăsăturile generale ale proceselor sociale ca „un set de acte stabile statistic ale interacțiunii umane”, care exprimă o schimbare a statutului social, a stilului de viață, a condițiilor de reproducere și dezvoltare a unor grupuri sociale mari și indivizi. În plus, procesele sociale se disting prin durata lor în timp, succesiunea de dezvoltare a etapelor, continuitate și

identitate. Caracteristicile specifice ale migrațiilor sunt caracterul de masă, prezența unor relații stabile de cauză-efect, conținutul social al surselor și rezultatelor proceselor de migrație și inițiativa (prezența inițiativei) în rândul participanților acestora.

Din literatura internațională este relevantă abordarea potrivit căreia migrația poate fi definită ca „mișcarea relativ permanentă a persoanelor pe o distanță semnificativă” (Shaw, 1975). Însă, chiar dacă se încearcă a fi prezentată ca definiție largă, mai curând pare a fi destul de vagă, deoarece nu este clară forma și ce are în vedere autorul prin „relativ permanentă”. De cele mai multe ori unii cercetători asociază migrația cu schimbarea reședinței, atât pe dimensiune internă, cât și cu traversarea granițelor dintre teritorii, în centrul atenției fiind două aspecte: timpul și distanța spațială (Wood, 1982; Kok, 1999).

După cum se poate remarca, punctele de vedere referitor la definirea migrației sunt diferite, fapt care nu a culminat încă cu o opinie sau concepție unanim recunoscută, deși multe elemente caracteristice acestei noțiuni coincid. Pe lângă faptul că nu este coerent din punct de vedere al fondului, nu este nici neutru din punct de vedere al valorii (Ćosić, 2022, p. 268). Spre exemplu, atunci când este avută în vedere mobilitatea spațială a subiecților din categoria celor cu statut socio-economic de nivel inferior, conceptele obligatorii implicate sunt management, securitizare și control (Iosfides, 2013). Pe de altă parte, atunci când migrația este observată și analizată în rândul actorilor din vârful scărilor sociale, mobilitatea devine nu doar un stil de viață dezirabil, ci și un imperativ care este adesea idealizat (Mcgarrigle, 2022).

Ceea ce se poate constata este că fenomenul „migrație” generează un sistem de concepte. Astfel, în formule uzuale putem întâlni accepțiuni precum: migrațiune, migrație, procese migraționale, fenomenul migrației, fluxuri migraționale, politici de migrație, emigrare, imigrare etc. V.A. Iontsev (1999), analizând conceptul „migrație” a descoperit în lucrările oamenilor de știință ruși 35 de sensuri și 28 de definiții în lucrările autorilor străini. Este dezirabil a se ține cont de multiplele sensuri și definiții, pentru a le reține pe cele care interesează în funcție de problematica cercetării. Acest fapt eliberează cercetătorii de constrângerile

cadrelor, categoriilor și conceptualizărilor impuse extern. Spre exemplu, Michaela Benson și Karen O'Reilly (2016) conceptul de migrație a stilului de viață și iau în considerare îndeaproape modalitățile în care a fost dezvoltat acest termen, nu pentru a surprinde o categorie discretă sau omogenă de migranți, ci mai degrabă ca instrument analitic și mod alternativ de a gândi migrația. Având un impuls pentru operaționalizarea migrației stilului de viață în cercetarea cantitativă, au luat considerare implicațiile politice și de guvernare ale utilizării etichetelor (migrației), precum și suprapunerile și sinergiile dintre tipurile de migrație înțelese ca practici informate de semnificații și înțelegeri. Autoarele susțin că migranții caută adesea un mod de viață mai bun și diferit, care înseamnă neapărat o îmbunătățire economică. Se consideră că nigerienii ishumari, migrând, câștigă prestigiu, polonezii din Irlanda caută entuziasm și experiență, iar lucrătorii domestici filipinezi sunt atrași de posibilitatea unui nou tip de libertate și independență. Britanicii care au migrat în Spania au căutat un mod de viață mai bun în ceea ce privește liniștea, pacea și rutina. Evident, acest lucru depinde într-o oarecare măsură de bogăția lor relativă (își puteau permite un nivel de trai mai bun decât în țara lor de origine). Dacă situația economică se schimbă, pare evident că unii dintre ei se vor întoarce acolo unde pot, din nou, în căutarea unor modalități de a-și îmbunătăți calitatea vieții. Astfel, conceptul de stil de viață este cel care ne permite să înțelegem puțin mai bine procesul de întoarcere (Benson & O'Reilly, 2016, p. 14).

Invocând „anii sabatici”, „migrația bazată pe stilul de viață”, „migrația forței de muncă” sau „migrația studenților” profesorul de Haas (2021) atenționează că este esențial să se facă distincția între dimensiunile (1) instrumentale și (2) intrinseci ale aspirațiilor de migrație. Deși, în practică, aspirațiile intrinseci și instrumentale pot apărea simultan și adesea se consolidează reciproc, aspirațiile instrumentale au primit cea mai mare atenție în cercetare și sunt legate de migrație ca mijloc „funcțional” sau „utilitar” de a atinge un alt scop, cum ar fi un venit mai mare, un statut social mai ridicat, o asistență medicală mai bună, o educație mai bună sau, în cazul refugiaților, protecția împotriva persecuției și violenței. Aspirațiile intrinseci se referă la valoarea pe care oamenii o pot atribui experienței migrației în sine, cum ar fi bucuria și plăcerea derivate din explorarea de noi societăți,

vederea „luminilor strălucitoare” ale orașului sau experimentarea prestigiului social legat de demonstrarea calității de sine, îndurarea suferinței și asumarea riscurilor adesea asociate cu migrația – pentru a fi ulterior văzut ca un „bărbat (sau femeie) al lumii” sau statutul social, recunoașterea și respectul care vin de obicei odată cu capacitatea de a întreține familia (p. 18).

Insistând asupra acurateței terminologice, atrag atenția că migrația nu se confundă cu *proces migrational*, o categorie juridico-administrativă, care spre deosebire de migrație, sunt supuse reglementării legale, se bazează pe anumite standarde internaționale, dar și pe legislația națională. Responsabilitatea în acest sens revine statului care trebuie să elaboreze și să asigure implementarea de politici eficiente de migrație. Caracteristicile esențiale ale proceselor migraționale sunt:

- sunt reglementate de către stat, prin forme juridice corespunzătoare – acte juridice, decizii ale autorităților;
- se realizează într-o succesiune logică, în cadrul cărora legislația prevede realizarea acțiunilor procedurale;
- au o natură juridică atât în conținut, cât și în scopul și rezultatelor;
- au nevoie obiectivă de reglementări legale speciale (Ghazaryan 2015, p. 391-410).

Multitudinea de definiții și semnificații ale migrației este un indicator al unui interes sporit față de includerea acestui fenomen pe agenda științifică și indică asupra necesității cunoașterii acestuia sub toate aspectele. Din aceste considerente și având în vedere obiectivul primar al cercetării nu voi opta pentru o anumită definiție, ci voi sintetiza interpretările care împărtășesc rațiuni similare. Pornind de la această premisă, se prefigurează câteva grupuri de accepțiuni ale conceptului de migrație:

- Migrația ca fenomen social reprezintă o consecință concretă a unor comportamente și tendințe migraționale în cadrul unei societăți, implicând o parte sau pe toți membrii. Ca fenomen se manifestă atunci când produce o anumită schimbare la nivelul societății, care poate fi pozitivă (spre exemplu: valorificarea remitențelor, dezvoltare economică etc.) sau negativă (spre exemplu: depopularea, exodul de creiere etc.).

- Migrația se identifică și după timpul aflării la locul de destinație (fie loc de reședință, fie loc de muncă). Presupunem că dacă migrația este pentru muncă și nu reședință, atunci sunt șanse de revenire. Respectiv, această formă va fi una temporară, pe când cea definitivă mai curând este caracteristică celei cu reședință.
- Migrația condiționată de trecerea frontierei, fie de stat, fie administrativă, delimitându-se în migrație externă sau migrație internă. La baza acestei delimitări este luat în considerare criteriul geografic.
- Migrația înseamnă orice mișcare a populației, dincolo de propria reședință. De regulă această are ca efect schimbarea reședinței. Migrația intervine urmare a unor factori determinanți.

Indiferent de sensurile, semnificațiile, dimensiunile alocate, migrația rămâne un fenomen cu multiple fațete, cu suficient loc atât pe agenda publică, cât și pe cea de cercetare.

Perspective teoretice

În multiplele sale manifestări, fenomenul este pasibil a fi studiat din diferite perspective teoretice și practice. Caracterul multidimensional al fenomenului a condus la o varietate de teorii ale migrației, fiecare având propriile caracteristici epistemologice și metodologice.

Teoriile timpurii ale migrației pot fi grupate în două paradigme principale, urmând o diviziune mai generală între teoria socială „funcționalistă” și cea „istorico-structurală”. În paradigma funcționalistă a teoriei sociale, conform căreia migrația este, în general, o strategie de optimizare a indivizilor sau familiilor care fac calcule cost-beneficiu se regăsesc modelele neoclasiche de echilibru (din economie), modelele push-pull și teoriile sistemelor de migrație (în principal din geografie și demografie), precum și interpretările dominante ale teoriilor rețelelor de migranți (în principal din sociologie).

Teoria neo-marxistă a conflictului, teoria dependenței, teoria sistemelor mondiale, teoria pieței duale a muncii și teoria globalizării critice au interpretări în general similare ale migrației, fenomenul fiind modelat de

inegalitățile economice și de putere structurale, atât în cadrul societăților, cât și între ele, precum și de modul în care migrația joacă un rol cheie în reproducerea și consolidarea acestor inegalități. Toate aceste teorii pot fi situate în paradigma istorico-structurală, cunoscută și sub numele de „teoria conflictului”, care se concentrează asupra modului în care elitele puternice opresc și exploatează persoanele sărace și vulnerabile, asupra modului în care capitalul caută să recruteze și să exploateze forța de muncă și asupra modului în care ideologia și religia joacă un rol cheie în justificarea exploataării și nedreptății, făcându-le să pară ordinea normală și naturală a lucrurilor. Teoriile din cadrul fiecăreia dintre aceste două paradigme principale au în comun presupuneri de bază despre natura societății și despre modul în care ar trebui studiată societatea (de Hass, 2021).

În *teoria sistemelor internaționale* migrația este cauzată de diverși factori, iar țările de origine și destinație se regăsesc într-un singur spațiu – sistemul migrației (Nogle, 1994, p. 329). Sensul migrației din perspectiva sistemică este explicată de S. Sassen (1988) care o prezintă ca un produs al intensificării proceselor de integrare în lumea globalizată și al creșterii fluxurilor internaționale de muncă, ca urmare a mobilității în creștere a resurselor de muncă și a capitalului. De asemenea, S. Sassen a fundamentat teza potrivit căreia investițiile străine în țările în curs de dezvoltare nu provoacă decât o creștere a emigrației. În același timp se referă și la faptul că migrația, fiind un fenomen multilateral, nu trebuie să fie asociată cu tendințele politice. El se concentrează asupra importanței organizațiilor internaționale în formarea fluxurilor de migrație.

O contribuție valoroasă pentru dezvoltarea teoriei moderne a migrației este *modelul spațio-temporal al migrației*, care reflectă semnificația globalizării în modificarea migrației internaționale dezvoltat de geograful american Wilbur Zelinski (1971). Acesta a demonstrat existența unor modele structurale stabile în ratele de creștere și evoluția mobilității individuale, datorită diferențelor în procesul de modernizare. Astfel, conform modelului Zelinsky (1971), tranziția migrațională a modernității constă din cinci faze:

1. O societate tradițională stabilă (timpurie), care se caracterizează printr-o migrație minimă în scopul schimbării locului de reședință și mișcări limitate spre teritorii mici.

2. O societate mobilă timpurie prinde contur odată cu dezvoltarea orașelor și începutul migrațiilor în masă din mediul rural spre orașe, atât vechi, cât și nou create.

3. Societatea mobilă târzie se caracterizează prin fluxuri de migrație mai slabe, dar încă vizibile din zonele rurale către orașe, deși există o scădere semnificativă a ratei și amplitudinii emigrației.

4. Într-o societate dezvoltată, mobilitatea cetățenilor este la cel mai scăzut nivel. Mișcările din mediul rural spre orașe continuă, dar cu o scădere vizibilă a indicatorilor lor absoluți și relativi.

5. Într-o societate superdezvoltată, volumul migrației interne este în scădere datorită dezvoltării tehnologiilor de comunicație, iar aproape toate mișcările de migrație se desfășoară între orașe sau în interiorul aglomerărilor.

Se poate observa că în cadrul fiecăreia dintre fazele identificate ale dezvoltării sociale, se formează propriile cauze și modele de mișcare a populației. De asemenea, considerăm că modelul lui Zelinsky, raportat la unele regiuni sau țări concrete, aflate în proces de tranziție, pare a fi relevant, având în vedere aceste cauze și modele de mișcare. În același timp nu putem să nu remarcăm că acest model prezintă o situație oarecum abstractă, fără să țină cont de specificul și realitățile unor țări sau regiuni concrete.

În pofida apariției unde noi teorii, profesorul Hein de Haas (2021), autor consacrat și expert în migrație, consideră că fenomenul este insuficient teoretizat în care tendința recentă a fost mai degrabă una de regresie teoretică, decât de progres (p. 3). Această stare de subdezvoltare teoretică contrastează puternic cu creșterea enormă a numărului de studii empirice asupra migrației. O parte dintre modelele sau explicațiile cu privire la migrație, îndeosebi cele ce datează din prima jumătate a secolului al XX-lea, posedă mai degrabă un scop pur informativ și se dovedesc a fi incapabile să servească unor puncte de vedere analitice, în principal, din cauza tezelor anacronice pe care le înaintează și a unei trăsături predominante pe care Arnago (2004) o denumeste „fragilitate epistemologică” (*apud* Haruță, 2018, p. 50). De Haas atrage atenția asupra faptului că lipsa unei teoretizări sistematice împiedică capacitatea noastră de a interpreta în mod semnificativ „faptele” empirice, de a înțelege modul în care factorii macrostructurali

modelează procesele de migrație, precum și de a explica imensa diversitate a experiențelor de migrație.

Deși există cercetători care susțin că o teorie cuprinzătoare sau universală a migrației nu va apărea niciodată, deoarece migrația este un fenomen prea complex și divers (vezi Castles și Miller 2009; Salt 1987), de Haas găsește argumentul neconvincător din două motive. În primul rând, ar fi greșit să se sugereze că scopul teoriei sociale este de a dezvolta teorii universale, autoexplicative, deoarece fenomenele sociale trebuie întotdeauna înțelese în contextul istoric și social specific în care apar și, prin urmare, nu pot fi descrise printr-un set simplu de formule, „legi”, modele sau ecuații de regresie. În al doilea rând, complexitatea nu ar trebui să fie niciodată un motiv pentru abandonarea eforturilor de a dezvolta teorii sociale mai bune. La urma urmei, fenomenele sociale sunt complexe prin natura lor, iar complexitatea nu a împiedicat progresul teoretic în alte domenii ale cercetării sociale. De fapt, susține de Haas, argumentul trebuie inversat: complexitatea, atât de caracteristică proceselor sociale, este tocmai motivul pentru care avem nevoie de teorii sociale, deoarece acestea ne ajută să înțelegem și să discernem tipare în diversitatea uneori derutantă – și natura aparent aleatorie, haotică și nesistematică – a experienței umane și a interacțiunilor sociale. Cu alte cuvinte, teoriile sociale ne ajută să vedem lemnul din perspectiva copacilor (empirici)(de Haas, 2021, p. 4).

De altfel, sociologul american D. Massey (2002), în colaborare cu alți oameni de știință, a încercat să creeze o teorie integrală a migrației care să combine evoluțiile conceptuale ale tuturor versiunilor sale anterioare. Ca urmare, a apărut așa-numita „*teorie sintetică a migrației internaționale*”, în care mișcările migratoare sunt văzute ca rezultatul unor transformări ample în viața politică, economică și socială, ca urmare a creșterii industriale și economice rapide. În consecință, factorii de atracție prevalează asupra factorilor de respingere în fluxurile de migrație internațională. Massey susține în mod convingător că diferența de venit nu este principalul factor care cauzează migrația – o creștere a venitului nu implică un aflux instantaneu, la fel ca o scădere a venitului. Ca determinant de bază al stabilității fluxurilor de migrație, Massey numește rețelele create de

migranți, care sunt responsabile de legăturile cu patria și diaspora, inclusiv sub formă de remitențe (Massey, 2002).

O clasificare paradigmatică a teoriilor migrației rezultă din munca laborioasă a lui de Hass. Acestea sunt combinate pe cinci dimensiuni analitice, în funcție de 1) nivelul de analiză – micro, mezo și macro; 2) context – geografic, regional, național; 3) grupuri sociale; 4) timpul și etapele succesive de formare și declin al sistemului de migrație; 5) perspective tematice sau disciplinare.

Astfel, la diferite niveluri de analiză explicațiile migrației la nivel macro, mezo și micro pot necesita instrumente conceptuale diferite. De exemplu, formele de migrație a forței de muncă exploatatoare, care par să se încadreze în paradigma neomarxistă, pot fi totuși raționale pentru migranți și familiile acestora.

În contexte diferite (geografice, regionale, naționale), teoriile neoclasice funcționaliste pot funcționa mai bine pentru a explica migrația relativ neconstrânsă în țările mai bogate, în timp ce abordările istorico-structurale pot fi mai utile pentru a explica migrația în interiorul și dinspre țările sărace sau „în curs de dezvoltare” sau care are loc în condiții de opresiune și violență.

Chiar și în același moment și în același context geografic și național, migrația este un proces diferențiat social. Diferite teorii sunt susceptibile de a avea grade diferite de aplicabilitate la diferite grupuri ocupaționale, de calificare, de venit, de clasă sau etnice. De exemplu, presupunerile neoclasice pot fi relativ utile în explicarea migrației în rândul indivizilor cu calificare superioară, în timp ce teoriile neo-marxiste pot fi mai utile în înțelegerea migrației lucrătorilor manuali mai puțin calificați și relativ săraci.

Factorii determinanți și dinamica internă a proceselor de migrație se schimbă adesea în timp și pe parcursul diferitelor traiectorii și etape succesive de formare și declin al sistemului de migrațiune. Prin urmare, la fel se întâmplă și cu mecanismele sociale, culturale și economice care explică o astfel de migrație. Garip (2012), aplicând analiza cluster la datele din Proiectul Migrației Mexicane, pe baza caracteristicilor individuale, ale gospodăriei și ale comunității de origine într-un eșantion de aproximativ 17.000 de migranți, a identificat patru tipuri distincte de migranți. Aceste

tipuri corespund unor relații teoretice specifice și au câștigat prevalență în perioade specifice de timp, în funcție de condițiile economice, sociale și politice din ambele țări. Primul tip, fiind constituit preponderent din capi de familie de sex masculin din zonele rurale, cu puțină educație și puține active, care căutau să-și mărească veniturile mutându-se în Statele Unite, a fost etichetat drept maximizatori de venituri. Acești migranți întruchipau predicțiile teoriei economice neoclasice.

O altă tipologie de migranți sunt diversificatorii de risc. Aceștia au dominat fluxul Mexic-SUA când rata inflației mexicane, un indicator al incertitudinii economice, a crescut vertiginos de la începutul până la sfârșitul anilor 1980, proveneau din gospodării cu active substanțiale, dar nu erau cap de familie și trăiau în comunități în care majoritatea gospodăriilor erau lucrătoare independente. Conform interpretării noii teorii economice a migrației, ei au migrat în Statele Unite pentru a-și asigura venituri care să le asigure activele gospodăriilor împotriva riscurilor. Pe măsură ce rata inflației a revenit la normal în anii 1990, diversificatorii de risc au scăzut ca număr. Sunt în mare parte femei cu legături familiale sau comunitare cu migranți anteriori în SUA. Tipologia se conturează pornind de la o interpretare a teoriei cauzalității cumulative și/ sau teoria rețelelor: migrația trecută creează legături sociale cu destinația, iar aceste legături facilitează migrația ulterioară. Migranții din rețea au rămas constanți în proporție, reprezentând aproximativ o cincime din totalul migranților, până la mijlocul anilor 1980. Din perspectiva teoriei rețelelor, migrația un proces social asociat cu formarea rețelelor bazate pe întrepătrunderea relațiilor sociale (Massey, 1987). Elementul cheie al acestei teorii este conceptul de „comunitate de migranți”, care descrie următorul scenariu: „primii migranți încep formarea rețelei de migrație, facilitând ulterior procesul de adaptare pentru următoarele valuri de migrațiune”. Astfel, riscurile migrației sunt reduse, având în vedere că procesul de adaptare este facilitat de persoane apropiate. Teoria rețelelor este utilă și pentru înțelegerea conceptului de „experiență de migrație” (Filipov, 2023, p.133). Cu această ocazie se face din nou trimitere la teoria rețelelor (Massey, et al. 1987), care indică transmiterea experienței migrației de la migranți la rude și prietenii din țările de origine ca un motor al migrației internaționale. Ca urmare, există un efect multiplicator cunoscut

adesea sub numele de „migrație în lanț” (Arango, 2000). În cadrul acesteia noii migranți se relocalizează cu avantajul costurilor și riscurilor mai mici ale migrației. Conceptul de sisteme și rețele sugerează că fluxurile de migrație dobândesc o măsură de stabilitate și structură în spațiu și timp, dând naștere unor sisteme de migrație internațională relativ stabile. Sistemele de migrație sunt apoi caracterizate de legături intense în ceea ce privește schimbul de bunuri, capital și oameni, precum și legături culturale și politice între regiunea centrală de primire și un set de țări trimițătoare specifice (Massey, et al. 1993).

Cel de-al patrulea tip, numit migranți urbani, sunt indivizi cu un nivel înalt de educație, lucrau în principal în industria prelucrătoare și locuiau în zone metropolitane. Constituind majoritatea migranților în anii 1990, migranții urbani nu au făcut obiectul niciunei teorii la nivel individual, presupunerea că o tendință generală de creștere a conectivității economice cu Statele Unite și o restructurare economică rezultată în Mexic, ar putea explica creșterea acestui grup (Garip, 2012, pp. 426-427). Tipologia identificată de Garip sugerează că un set diferit de factori a mobilizat fiecare grup, diferite regimuri cauzale guvernând grupuri specifice de indivizi sau perioade specifice.

Abordările actuale ale gestionării proceselor migraționale prezintă o diversitate mai mare. Domeniul, în baza tuturor contribuțiilor a evoluat în timp, urmând o logică tot mai complexă și mai diversificată. O teorie care să explice rolul administrației publice locale în gestionarea proceselor migraționale nu există, însă problema poate fi studiată cu abordarea tangențială a discuțiilor teoretice care o explică în termeni de cauză, dezvoltare, aplicare, schimbare etc. Este o strategie utilă în înțelegerea mecanismului de implementare a politicilor de gestionare a fenomenului migrației în condiții de autoorganizare și autoadministrare.

Studii privind gestiunea migrației

Analizând numeroase studii privind migrația, Peter Scholten (2018), coordonatorul unui impresionant proiect, ce înserează un corp distinct de cunoștințe despre acest fenomen opina că pe măsură ce am avansat în timp,

cercetarea migrației a devenit tot mai complexă. Deși studiul migrației a continuat să se dezvolte și să se instituționalizeze datorită unor rețele precum Migrația Internațională, Integrarea și Coeziunea Socială în Europa (IMISCOE), acesta s-a realizat „fragmentat”, aparent în creștere, observat de savanți de-a lungul timpului (Massey, și colab., 1998, p. 17; Martiniello, 2013; Scholten, și colab., 2015, p. 331–335). Pe măsura evoluției în timp, au apărut mulți factori noi care au început să determine tendințele de dezvoltare a proceselor de migrație în condițiile multidimensionalității și dependenței acestora de noi realități. O direcție importantă a fost studiul problemelor de asimilare și integrare a migranților în țările gazdă, multiculturalismul, identitatea, procesele de formare și dezvoltare a diaspora, în special în țările UE.

În cadrul acestei secțiuni sunt sintetizate cele mai importante contribuții științifice și empirice la dezvoltarea conceptului de migrație și de gestionare a proceselor migraționale. Sinteza este argument și pledoarie în susținerea ideii de abordare integrată și interdisciplinară a fenomenului, abordare ce reunește viziuni din domeniul sociologiei, politologiei, științei administrației, demografiei, economiei etc.

Anterior a fost menționat că multe studii despre migrație au fost inspirate de teoria structurării a lui Anthony Giddens (1984). Potrivit sociologului, oamenii înșiși creează societatea, sunt subiecți care reproduc structura socială și, ulterior, o schimbă, în ciuda faptului că există o limitare a libertății și acțiunilor oamenilor. Teoria lui Giddens se bazează pe faptul că acțiunea și structura nu pot exista separat. În opinia sa, acțiunile sociale creează structuri și numai prin acțiuni se realizează reproducerea structurilor. Giddens folosește termenul „structurare” pentru a descrie interacțiunea structurilor și acțiunea socială. Structurarea privește normele ca repere bazate pe valori care apar din reunirea regulilor formale și a codurilor informale și implicite. Nu doar regulile declarate contează, ci și modul în care birocrăția interpretează aceste lucruri. Altfel spus, oamenii pot schimba și reproduce structuri prin acțiunile lor.

Conceptul de bază al teoriei structurii este „agentul social”. Agenții sunt oameni care sunt capabili să transforme și să reproducă lumea din jurul lor prin propriile acțiuni, ceea ce nu este neapărat asociat cu transformarea

întregii societăți. Activitățile agenților sunt direct legate de sistemele și instituțiile sociale. Un sistem social, susține Giddens, este un exemplu de relații sociale care există la un anumit moment și într-un anumit loc. Dezvoltându-și teoria, Giddens începe cu o regândire a conceptelor de „acțiune”, „structură”, „sistem”. Scopul principal al teoriei structurii a fost dorința de a combina teorii aparent incompatibile precum structuralismul, funcționalismul, hermeneutica și „înțelegerea sociologiei” într-un tot întreg.

Teoria structurii lui Giddens s-a extins spre diferite domenii fiind utilă inclusiv și geografilor, așa cum este exemplul lui Goss și Lindquist, care au folosit o perspectivă a structurii pentru a reconstitui un domeniu interdisciplinar al studiilor privind migrația. Aceștia resping o serie de abordări funcționale, structurale și integrative ale migrației. În schimb, ei prezintă o teorie structurală a migrației internaționale a forței de muncă, care prezintă „migrația ca rezultat al unor indivizi ce posedă cunoștințe în domeniul migrației, întreprind acțiuni strategice în cadrul instituțiilor specializate pe probleme de migrație, care funcționează conform regulilor recunoscute și care, nu în ultimul rând, distribuie resursele”. Ei folosesc teoria lui Giddens despre structurare pentru a caracteriza instituția migrației (Goss, Lindquist, 1995). Rezonăm cu ideea că migrația internațională a forței de muncă este structurată prin modalități specifice de interacțiune, iar accesul la migrația internațională este condiționat de funcționarea anumitor reguli și de mobilizarea resurselor. Acest lucru se datorează standardizării practicilor sociale de migrație și articulării acestora unor obiective strategice și agenți instituționali specializați. Dovada utilității, pe de o parte a teorii lui Giddens, iar pe de altă parte a abordărilor înaintate de geografii Goss și Lindquist este că principiile ei sunt reflectate în multe politici moderne, mai ales cele care văd migrația ca un proces dinamic, recunosc interacțiunea dintre individ și sistem, promovează participarea activă a migranților la modelarea mediului social și instituțional.

Secolul XXI aduce în studiile migrației preocupări privind de țările de destinație, țările de origine, dezbateri privind integrarea, subiecte precum migrația și dezvoltarea, rolul diasporei, precum și studii inspirate de programele cadru ale Uniunii Europene (Geddes, 2005). Diferențele în abordarea fenomenului sunt determinate și de factorul geografic și al mobilității spațiale. În țările de origine a migranților studiile vizează preponderent efectul exodului de creiere și pierderea forței de muncă talentate și tinere. Dincolo de efectele negative înregistrate, sunt identificate

și beneficii, emigrația fiind folosită pentru dezvoltarea diaspora, oferind astfel țărilor de origine posibilitatea de a stimula dezvoltarea economică prin diferite canale precum: remitențe, transferuri, comerțul bilateral și internațional etc. (de Haas și Plug, 2006; Gamlen, 2006). În țările de primire, preocuparea vizează probleme precum integrarea, oferirea de șanse egale migranților, povara birocratică și economică, având în vedere potențiale tensiuni sociale, sporirea criminalității etc. (UNDP, 2009).

Particularitățile proceselor migraționale actuale solicită atenție sub forma unui mecanism complex de reglementare a acestora. Responsabilitatea față de acest tip de reglementare revine statului ca instituție, care este capabil să elaboreze și să asigure implementarea politicilor de migrație, menținând în același timp controlul asupra proceselor de migrație. În acest sens, se observă o tendință politico-instituțională în abordarea fenomenului migrațiune. Din această perspectivă, în literatura rusă studiile despre migrație vizează două dimensiuni, respectiv: o dimensiune statală și una situațional-politică (Zainchikovskaia, Molodikova, Mukomeli, 2007, p. 337). Prima este înțeleasă ca influența migranților asupra structurii socio-politice a statului și asupra identității naționale a cetățenilor săi, a sistemului de relații, a potențialului uman al statului, care determină rolul și locul acestuia pe arena politică. În această dimensiune este studiat controlul asupra fluxurilor de migrație și, în consecință, condițiile de intrare, ieșire și ședere pe teritoriul unei țări. Esența acestei abordări, cu rădăcini în științele politice, studiază direct politica de migrație a statului. Cercetările în cadrul celei de-a doua dimensiuni – situaționale și politice – sunt direcționate către studiul problemelor de securitate națională și a amenințărilor la care pot duce fluxurile de migrație necontrolate și ilegale.

Așa cum o politică migrațională eficientă trebuie să aibă în vedere abordarea problemei și la nivelul colectivităților locale, sunt de interes studiile care abordează problema transferului puterii de la stat către noi actori precum: organizații internaționale și neguvernamentale, administrații locale sau municipale, diasporă, asociații de integrare etc. astfel, pentru a înțelege complexitățile, sunt necesare procese, structuri și instituții la toate nivelurile de organizare administrativă a unui sistem. James N. Rosenau, profesor universitar de Afaceri Internaționale la Universitatea George Washington și autor / editor publicații, printre care *Governance Without Government* (1992) și *Turbulence in World Politics: A Theory of Change*,

înaintează ideea „fragmentării puterii”. Fragmentarea puterii conduce la existența simultană a două tendințe: apariția unor noi sfere de administrare care nu coincid cu cadrul statal și implicarea tuturor părților interesate. Acest lucru se datorează extinderii numărului de actori nestatali la nivel global, subnațional, local, dar și de altă natură. Conform conceptului lui Rosenau (1995, p. 13-43), apariția unor actori și noi centre de putere, nelegate de teritoriu, acordă importanță noului principiu al subsidiarității, în care procesul decizional este transferat la nivelul care va asigura adoptarea și implementarea celor mai eficiente decizii de management. Astfel, există o distribuție a responsabilității politice în cadrul nivelurilor existente.

În literatura autohtonă această dimensiune este modest studiată din punct de vedere științific. Subiectul mai curând se regăsește în unele studii privind implementarea politicilor publice, problema migrației fiind tangențial atinsă. În puținele lucrări existente, este studiată încorporarea migrației în documentele de politici implementate la nivelul administrației publice locale de nivelul I și II. Solomon C (2018) studiază experiența sau practicile unor administrații locale de gestionare a migrației. Cu această ocazie identifică bunele practici de implicare a diasporei la nivel local. De asemenea, cercetătorul consideră ca politicile migraționale trebuie să fie elaborate ținând cont de caracterul multidisciplinar al instrumentelor eficiente de coordonare a acestora.

În cea mai recentă lucrare privind migrația (Deleu, 2022) este invocat activismul civic al cetățenilor emigrați, manifestat prin inițiative umanitare, inițiere de activități de voluntariat sau participarea la evenimentele din viața politică, socială și culturală din Republica Moldova. Totodată, este evidențiată prezența activă a emigranților și efortul susținut în diferite situații în cadrul unor comunități (asociații de băștinași) ce dezvoltă proiecte comune în localitățile rurale. Aceste aspecte subliniază rolul vital pe care îl pot avea emigranții moldoveni în susținerea și îmbunătățirea condițiilor de viață în comunitățile lor de origine, evidențiind o formă importantă de angajament civic și contribuție la dezvoltarea durabilă a societății moldovene.

În alte studii (Dulschi, 2019) politica migraționistă este asociată cu acțiuni ce ar relaționa migrația cu obiectivele dezvoltării durabile. De asemenea se subliniază că migrația reprezintă o provocare pentru administrația publică. Rolul administrației publice locale privind gestionarea situației migranților este studiat în baza cadrului legal, sunt

evidențiate instrumentele pe care le posedă autoritățile în vederea asigurării integrării migranților (Slusarenco, 2022).

Problematica migrației a intrat și în sfera de interes a cercetătoarei Diana Cheianu-Andrei, cunoscută pentru cercetări în domeniul migrației moldovenilor și a diasporei. Studiile evidențiază că impactul emigrației asupra comunităților de origine este complex și multiaspectual. Deși remitențele și experiențele dobândite în străinătate pot aduce beneficii semnificative, pierderea forței de muncă și fragmentarea familiilor reprezintă provocări majore. Politicile publice eficiente și sprijinul comunitar sunt esențiale pentru a maximiza beneficiile și a minimiza efectele negative ale emigrației. Diana Cheianu-Andrei a analizat și fenomenul migrației ilegale în Republica Moldova prin prisma datelor furnizate de Poliția de Frontieră, evidențiind principalele tendințe, provocări și măsuri de control. Aceasta subliniază necesitatea unor eforturi conjugate pentru a gestiona eficient fenomenul migrației ilegale în Republica Moldova.

Contribuții științifice referitor la problema migrației se regăsesc într-un volum colectiv, coordonat de Victor Moraru (2016), în care cercetători din Republica Moldova analizează migrația de muncă, impactul remitențelor asupra economiei, schimbările demografice și problemele de integrare ale migranților întorși. Aceste studii au oferit o imagine detaliată a migrației moldovenilor și a impactului asupra țării, subliniind importanța unor politici bine gândite și a cooperării internaționale pentru a gestiona eficient migrația și pentru a maximiza beneficiile acesteia pentru Republica Moldova și pentru migranți.

Studiile elaborate de cercetătoarele Olga Gagauz și Tatiana Tabac (2020, 2023) au contribuit la o înțelegere mai profundă a fenomenului migrației în context național, evidențiind complexitatea și impactul asupra societății și economiei naționale. Autoarele susțin că depopularea în Republica Moldova din cauza emigrării extrem de mari ridică câteva provocări semnificative. Abordarea acestor provocări necesită strategii cuprinzătoare concentrate pe dezvoltarea economică, crearea de locuri de muncă, bunăstare socială și politici care încurajează emigranții să se întoarcă sau să contribuie la dezvoltarea țării de la distanță. De asemenea, evidențiază că migrația din Republica Moldova este caracterizată de mai multe traiectorii distincte, cu efecte semnificative la nivel individual și structural.

Lucrarea „Migrație și dezvoltare: aspecte socioeconomice” semnată de Dorin Vaculovschi (2017) explorează conexiunile complexe dintre migrație și dezvoltare dintr-o perspectivă socio-economică. În general, subiectul abordează modul în care migrația influențează și este influențată de dezvoltarea economică și socială a comunităților de origine și de destinație.

În literatura occidentală predomină studii prin care migrația este corelată cu dezvoltarea. În acest sens, literatura despre relația migrație – dezvoltare se bazează pe trei ipoteze (Van Houte, 2014). Prima ipoteză pune accent pe auto-selectarea procesului de migrație, deoarece persoanele cu mai mulți bani, conexiuni, cunoștințe și abilități antreprenoriale sunt mai bine pregătite pentru costurile și riscurile migrației (Faist, 2008, De Haas, 2010, Van Hear, 2014). Implicația pentru dezvoltare sau schimbare este bicefală, în sensul că, pe de o parte, plecarea migranților reprezintă o pierdere a forței de muncă, a intelectualității și competențelor sub forma „exodului de creiere”, iar pe de altă parte, are în vedere implicarea transnațională a acestor elite funcționale, fiind un mare avantaj și pentru țara de origine, deoarece capacitățile lor pot continua să joace un rol prin transferul de bani și idei (De Haas, 2010).

O a doua ipoteză în literatura de specialitate privind migrația și schimbarea se referă la orice noi capacități și dorințe pe care migranții le dezvoltă după sosirea în țara de destinație, neavând șanse similare în țara de origine. Acestea pot include: educație, experiență de muncă și economii, precum și cunoștințe despre diferite sisteme politice. Aceste abilități îmbunătățite sunt apoi văzute și ca o potențială contribuție la dezvoltare. Pe lângă capitalul dobândit, una dintre principalele ipoteze din literatura privind migrația și schimbarea politică este că migranții internaționali care vin în contact cu contexte democratice vor adopta atitudini politice democratice cu privire la drepturi și responsabilități, despre echitate și responsabilitate și vor înrădăcina noi identități politice și standarde de performanță (Levitt, 1995).

Ultima ipoteză din această serie presupune capacitatea indivizilor și gospodăriilor de a profita de diferențele geografice și de mobilitatea transnațională pentru a diversifica, asigura și îmbunătăți mijloacele de trai, (Gardner, Grillo, 2002, Faist, 2008). Această ipoteză implică faptul că migranții pot fi agenți de schimbare deosebit de puternici pentru locurile de origine unde libertatea de exprimare sau de acțiune este restricționată de

regimuri autoritare sau norme sociale puternice. Implicațiile migrației pentru schimbare sunt prezentate sintetic în (Tabelul 1).

Tabelul 1. Migrație și schimbare

	Agenție	Structuri	Capacități	Dorințe
Economic	Sursă de inteligență: exodul de creiere, câștig, risipă, economisire; Remitențe	Crește, menține, stagnează: sărăcia; inegalitatea; informal/formal; Economia politică: datorii, politică fiscală	Consum; Educație; Sănătate; Dezvoltarea antreprenorialului Asigurare	Asumarea riscului Educație pentru sănătate Investiție/consum Aspirații în carieră
Politic	Votarea cetățenilor din străinătate; Lobby-ul grupurilor de interese	Stat în afara granițelor; Presiunea asupra resurselor; Relațiile de putere; Presiune asupra elitei politice	Participare politică / proteste; Accesul la mijloace de trai – incluziune sau excluziune – surse de putere; (In)dependență de agenții locali de putere / expeditorii de remitențe	Drepturi politice Putere politică
Socio-cultural	Remitențe culturale și sociale: fluxuri de idei și credințe și practici	Cultura migrației Modele de căsătorie – norme de gen; Status / Construcția clasei: naștere vs realizare; Statutul / sensul locurilor; Etosul muncii	Statutul remitențelor – beneficiarii au crescut valoarea de piață a rolurilor de gen în căsătorie	Mobilitate; Aventură; Securitate financiară; Mod de viață; Atitudini față de muncă
Conflict	Deplasarea către un loc sigur; Rețelele diasporei orientate către patrie ca al treilea actor	Globalizarea conflictului; Spații de contact care nu sunt orientate spre casă	Grupuri sociale / inegalități	Interese naționale vs identitate

Sursa: Adaptat după Marieke van Houte (2016). Transnational transformations. Coupling migration and change IMI Working Papers Series, No. 130, p. 13.

Tot în contextul relației migrație – dezvoltare în literatura de specialitate se insistă asupra unor noi abordări ale migrației prin care se

încurajează ideea efectelor pozitive ale fenomenului respectiv nu doar pentru familia migrantului, ci și pentru țara/regiunea de origine. Aceasta vine în contradicție cu tendința de a considera migrația o consecință negativă pentru țara natală (Dănăcică, 2010, p. 198). Această stare a efectelor care prezintă doar foloase, cu importantă contribuție asupra dezvoltării societății sub aspect economic și socio-cultural, este generată de un instrument important precum remitențele. În literatura privind migrația din ultimii ani remitențele sunt considerate principala modalitate prin care migrația reduce sărăcia. În retorica științifică această noțiune a cunoscut o adevărată expansiune. Inițial termenul „remitență”/„remitere” se identifica cu banii și bunurile trimise acasă, în țară, de migranții aflați în străinătate (Connell, et. al, 1976). Ulterior, noțiunea de remitențe nu a mai fost limitată doar la bani și bunuri, ci a fost completată și cu aptitudinile, cunoștințele și ideile rezultate din experiența de migrație. Astfel, potrivit lui P. Curson (1981) sunt remitențe bunurile și ideile de dezvoltare, provenite din țara de destinație a migrației, dar folosite ca instrumente importante în viața socio-economică a unei comunități din țara de origine. Într-un fel sau altul, remitențele trimise de migranți sunt, probabil, cea mai tangibilă și mai puțin controversată relație dintre migrație și dezvoltare (Ratha, 2007).

O opinie des exprimată în studiile autorilor români este că în țările de origine există comunități locale dependente într-o măsură semnificativă de remiteri, uneori chiar întreaga economie națională (Remus, Istvan, 2009, p.15). Argumente în acest sens se regăsesc și în diferite studii și rapoarte naționale și internaționale cu privire la programele de dezvoltare economico-socială. Spre exemplu, Raportul Global al Dezvoltării Umane (2009) constată că cei mai mulți migrați, interni și internaționali, profită de câștiguri sub formă de venituri mai mari, ceea ce le oferă un acces mai bun la condiții normale de viață. Aceste câștiguri aduc beneficii direct membrilor familiei, și, indirect țărilor de origine. Astfel, transferurile de bani de peste hotare reprezintă o parte considerabilă a veniturilor gospodăriilor, dar și a veniturilor țării. Spre exemplu, în 2008, Banca Mondială a clasificat Republica Moldova pe locul doi printre țările lumii, în care valoarea remitențelor – 36%, reprezintă o pondere semnificativă în PIB (Walewski, Sandu, Mîncu, Hristev, Matysiewicz, 2008). Situația a rămas neschimbată

pentru o lungă perioadă de timp. Potrivit datelor BNS, remitențele continuă să fie sursă semnificativă pentru bugetul gospodăriilor, ponderea acestora fiind între 10% și 13%.

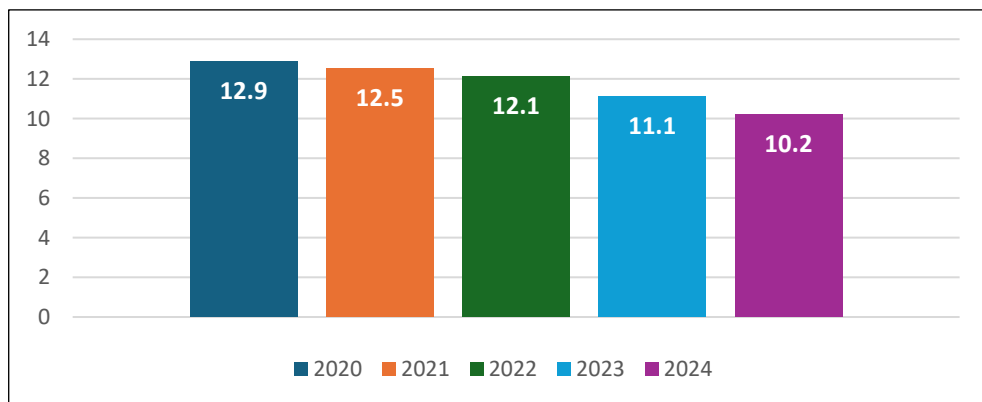

Diagrama 1. Ponderea veniturilor din transferurile bănești din afara țării.

Sursa: BNS.

Valorificarea remitențelor este eterogenă. Fie pentru investiții și dezvoltare economică, fie pentru bunăstarea familiei și a gospodăriei – alimente și reparații ale domiciliilor, educație sau sănătate. Utilizate pentru domenii precum educație și/sau sănătate remitențele iau forma unor investiții în dezvoltarea individual-umană, cu asumarea unei funcții sociale. În condițiile în care statul a redus drastic cheltuielile publice în sfera socială, migranții înșiși au început să joace rolul „(re)distributiv” al statului, doar că în propria familie. Volumul semnificativ al ajutoarelor financiare venite din străinătate, exercită și un efect negativ, adâncind gradul de sărăcie a familiilor non-migrante în raport cu cele care au pe cineva în străinătate. În rândul familiilor cu migranți există riscul creării unor categorii de persoane asistate financiar (Haruța, 2016, p. 100). Pe termen lung, acest lucru va duce la adâncirea dependenței de remitențe a familiilor migranților, dar și a întregii economii naționale

În afară de remitențe și rolul acestora, în literatura de specialitate au mai fost avansate și alte interpretări privind consecințele migrației. Taylor J.E. (1997) demonstrează că efectele migrației pot fi de mare anvergură și că impactul pozitiv nu este inevitabil, fiind legat de o serie de factori, inclusiv

de o politică adecvată de dezvoltare orientată spre creștere. Migranții transnaționali devin, de asemenea, actori politici în țara de origine, în special la nivel local și constituie un grup de presiune la care partidele politice pot apela pentru a influența politicile țării de primire (Goldring, 1999). Efectul stimulat asupra economiei se produce urmare a investiții remitențelor în activități de producție locală precum mașini-unelte, școli, infrastructură etc.. de asemenea, migranții pot transfera valorile și normele culturale ale țării gazdă către țara de origine. În acest context migrația este descrisă ca o experiență transformatoare pentru migranți, o experiență de-a lungul căreia aceștia sunt expuși la noi norme culturale, sociale și instituționale. Odată absorbite, aceste norme pot fi transferate prin intermediul rețelelor familiale, sociale și comunitare. Pentru a descrie acest proces, unii autori (Rapoport, Sardoschau, Silve, 2021, p.7) folosesc termenul de remitențe culturale în loc de remitențe sociale. Barsbai et al. (2017) face trimitere la situația Republicii Moldova și arată că valul de emigrare, care a început în urma crizei ruse din 1998, a afectat puternic rezultatele electorale și preferințele politice în deceniul următor. Rezultatele s-au dispersat în direcții opuse, în funcție de direcția de emigrare a oamenilor, fie către Rusia, fie către democrațiile occidentale. Într-un cadru experimental, Batista și Vicente (2011) arată că emigranții care promovează instituții mai bune acasă, în special dacă provin din țări cu o guvernare mai bună, își doresc asemenea situație și în țara de destinație. De altfel, se vor confrunta profund cu dificultatea reintegrării.

Remitențele sociale sunt pasibile de lua forma unor riscuri, prezentate ca repercusiuni ale migrației în țările trimițătoare de migranți. Fenomene precum schimbarea gusturilor rurale (Lipton, 1980, p.12), scăderea cererii față de bunurile produse la nivel local, în opus cu creșterea cererii față de produse de la nivel urban sau din străinătate produc efecte negative asupra costurilor generale ale vieții în comunitățile trimițătoare. Aceste fenomene intervin drept urmare a expunerii la bogăția migranților (reveniți) și la bunurile și ideile pe care le aduc cu ei. Astfel, comportamentele migranților sunt preluate ca modele de urmat.

Politicile implementate în ultimul timp au intervenit cu un set de acte normative care au fost adoptate pornind de la dezideratul „migrație și dezvoltare”. În acest context este pus în valoare potențialul diasporei.

Conceptul „diaspora”, nu a fost lipsit de atenție din partea cercetătorilor, dar și practicienilor. Este folosit pentru a descrie orice populație considerată „fără teritoriu” sau „transnațională”, populație care are sau și-a avut originile într-o țară, alta decât cea în care locuiește în prezent, și ale cărei rețele sociale, economice și politice traversează frontierele sau se întind în întreaga lume (Stănică, 2013). Pentru definirea conceptuală a diasporei sunt utilizate criterii precum dispersia, orientarea către patrie și menținerea limitelor care implică păstrarea unei identități distinctive față de societatea (sau societățile) gazdă (Brubaker, 2005).

Conceptul „diaspora” a fost inclus și pe agenda națională, fiind preluat atât de mediul academic, cât și de cel guvernamental. Este un concept instituționalizat, având în vedere rolul imens pe care îl au reprezentanții diasporei pentru dezvoltare. Contextele istorice și contemporane ale formării diasporelor moldovenești precum și politica Republicii Moldova privind fenomenul diasporei sunt reflectate în studiile realizate de V. Moșneaga (2010, 2014, 2019). Moșneaga evidențiază principalele direcții ale politicii diasporei Republicii Moldova: regimul de neplata și readmisia, mobilitatea și migrația circulară, protecția juridică și socială a migranților moldoveni în străinătate, întoarcerea și reintegrarea migranților moldoveni. Este analizat rolul organelor de stat în elaborarea și implementarea politicilor migraționale la nivel național, sunt demonstrate schimbările instituționale și rolul Biroului pentru Relații cu Diaspora în coordonarea activității structurilor statului moldovenesc în vederea colaborării cu diaspora moldovenească.

Conținut bogat în materie de migrație și gestionarea acesteia se găsesc în importante studii, rapoarte analitice precum: Profilul migrațional extins al Republicii Moldova, edițiile 2005 – 2010, 2010 – 2015, 2014 -2018; Studiul „Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare” (2010) elaborat de CIVIS (Centrul de Analiza și Investigații Sociologice, Politologice și Psihologice) și IASCI (Agenția Internațională pentru Informație din Țara de Origine), elaborat pentru Banca Mondială, în cadrul Rețelei de învățare a specialiștilor din domeniul migrației și remitențelor (MIRPAL); Studiul de piață: Inovație în migrația circulară – Migrație și dezvoltare în Moldova (2014), raport realizat în cadrul proiectului „NEXUS Moldova”:

Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare: testarea unui furnizor de servicii integrate pentru migranții moldoveni și comunităților lor (DCI-MIGR/2011/7); „Raport de stare a țării” (2018) realizat de Centrul analitic independent „Expert-Grup”, în parteneriat cu Friedrich-Ebert-Stiftung (FES); documentul de analiză și prognoză economică „Aspectul migrațional în securitatea economică a Republicii Moldova: analiză instituțională” (2014) realizat de Centrul Analitic Independent „Expert-Grup” cu suportul Fundației Est-Europene; „Studiul Indicelui Politicilor de Integrare a Migranților: Republica Moldova” (2015), elaborat de Migration Policy Group), Rapoarte ale Biroului Național de Statistică, Rapoarte ale Inspectoratului General pentru Migrație, Barometrul Opiniei Publice etc..

Referitor la migrația internațională importante date oferă *Raportul migrației mondiale*. Potrivit datelor din 2022 a Organizației Internaționale a Migrației (OIM) în 2020 au existat aproximativ 281 de milioane de migranți internaționali în lume, ceea ce echivalează cu 3,6% din populația globală. Raportul OIM se realizează din anul 2000 la fiecare doi ani. Raportul din 2022 este unul emblematic, fiind elaborat pentru a contribui la o mai bună înțelegere a migrației și mobilității în întreaga lume. Această ediție prezintă date și informații cheie (Tabelul 2), care acoperă o serie de probleme complexe și emergente privind migrația (IOM. World Migration Report, 2022):

- impactul COVID-19 asupra migrației, mobilității și migranților;
- pacea și securitatea ca factori de dezvoltare și migrație sigură;
- migrația ca mijloc de oportunitate;
- dezinformarea despre migrație;
- migrația și schimbările climatice cu debut lent;
- traficul de persoane pe căile de migrație;
- inteligența artificială și migrația;
- contribuțiile migranților la nivel global.

Tabelul 2. Date privind migrația mondială între anii 2000 și 2022

	2000	2022
Numărul estimat de migranți internaționali	173 mil	281 mil
Proporția estimată a populației mondiale care este migrantă	2,8%	3,6%
Proporția estimată a femeilor migrante internaționale	49.4%	48.0%

	2000	2022
Proporția estimată de copii printre migranții internaționali	16.0%	14.6%
Regiunea cu cea mai mare proporție de migranți internaționali	Oceania	Oceania
Țara cu cea mai mare proporție de migranți internaționali	Emiratele Arabe Unite	Emiratele Arabe Unite
Numărul de lucrători migranți	-	169 mil
Remitențe internaționale globale (USD)	128 bil	702 bil
Numărul de refugiați	14 mil	26.4 mil
Numărul de persoane strămutate în interior	21 mil	55 mil

Sursa: Raportul migrației mondiale al OIM, Ediția 2022.

Datele privind dinamica migrației internaționale din Republica Moldova sunt oferite de Biroul Național de Statistică. Cele mai recente date, referitor la perioada 2000-2020, arată că numărul de migranți a crescut constant, într-un ritm de aproximativ 100.000 de persoane o dată la cinci ani (până la 248.000 în perioada 2015-2020). Ținând cont de faptul că, simultan cu depopularea, rata fertilității a fost scăzută, procentul de migranți internaționali a crescut cu 2-3% o dată la cinci ani (și cu 6,3% în ultimii cinci ani), iar pandemia de COVID-19 pare să fi accentuat această tendință. Fenomenul a continuat indiferent de creșterea economică susținută, dobândită în ultimii 20 de ani, care a fost chiar mai mare pe cap de locuitor (Fișă de țară privind migrația și competențele, 2021). De asemenea, datele selectate din Banca de date statistice pentru ultima perioadă prezintă un total de 3913 emigranți în anii 2021, 2022, (Banca de date statistice, 2024). Datele indică o tendință în creștere a emigrării cu o rată sporită în anul 2022 (Tabelul 3). Remarcabile sunt și datele estimate în funcție de traversarea frontierei de stat înspre (imigranți) și dinspre (emigranți) (Tabelul 4).

Tabelul 3. Emigranți autorizați în anii 2021-2022

Ani	Total emigranți	Bărbați/femei		%
2021	642	Bărbați	261	40
		Femei	381	60
2022	3 271	Bărbați	1618	49
		Femei	1653	51
		Total	3913	100

Sursa: Calculat de autor în baza datelor generate de Banca de date statistice.

Tabelul 4. Migrația internațională în baza traversărilor frontierei de stat

	Imigranți			Emigranți		
	Total	Bărbați	Femei	Total	Bărbați	Femei
Persoane						
2014	98.731	57.596	41.135	122.955	65.389	57.566
2015	105.834	60.602	45.232	127.277	68.970	58.307
2016	107.303	61.245	46.058	153.405	86.808	66.597
2017	107.580	61.232	46.348	158.259	90.339	67.920
2018	116.739	65.671	51.068	158.788	86.465	72.323
2019	116.196	64.102	52.094	153.289	81.286	72.003
2020	65.167	35.667	29.500	72.372	39.412	32.960
2021	68.356	36.053	32.303	113.769	62.726	51.043
În procente						
2014	100,0	58,3	41,7	100,0	53,2	46,8
2015	100,0	57,3	42,7	100,0	54,2	45,8
2016	100,0	57,1	42,9	100,0	56,6	43,4
2017	100,0	56,9	43,1	100,0	57,1	42,9
2018	100,0	56,3	43,7	100,0	54,5	45,5
2019	100,0	55,2	44,8	100,0	53,0	47,0
2020	100,0	54,7	45,3	100,0	54,5	45,5
2021	100,0	52,7	47,3	100,0	55,1	44,9

Sursa: Anuarul statistic al RM, Ediția 2023, p. 71.

Rezultatele studiilor reflectă realitățile procesului migraționist. Astfel, în Republica Moldova migrația poate fi considerată atât o expresie a libertății de mișcare a oamenilor, iar pe de altă parte este și un indiciu al degradării economice și sociale sporite atestate în localitățile Republicii Moldova (Expert Grup, 2008). Prin urmare, acțiunile celor care se fac responsabili de această situație ar trebui să fie îndreptate spre politici strategice de dezvoltare a societății, printre care să se înscrie ca obiectiv și diminuarea migrației.

Referitor la domeniile de intervenție a administrației publice locale sunt relevante studiile ce evidențiază faptul că procesele migraționale implică schimbări în structura socială și demografică a societății. Acestea se manifestă prin scăderea numărului populației, îmbătrânirea demografică, depopularea, creșterea inegalității în posedarea de resurse, exodul masiv de creiere și al brațelor de muncă către statele mai dezvoltate.

Având în vedere structura demografică, mai exact declinul acesteia, demograful Valeriu Sainsus (2021) apreciază că în ultimul deceniu efectivul populației țării s-a redus cu 1768,7 persoane sau cu peste 40%. Inevitabil, declinul demografic este urmat de îmbătrânirea demografică și depopulare. În acest context, cercetătorul evidențiază că diminuarea numărului populației a afectat considerabil numărul populației pe unități administrative (raioane). Astfel, o reducere importantă s-a înregistrat în perioada anilor 1990-2004, însă procesul este în continuă ascensiune până în prezent. Respectiv, în perioada 2004-2019 se observă diminuarea numărului populației în aproape toate unitățile administrative (Sainsus, et al. 2021, p. 285). Făcând trimitere la rezultatele recensământului din 2014, Sainsus evidențiază că populația a atins 2,9 milioane locuitori, comparativ cu 3,5 milioane în urmă cu zece ani (fără populația din stânga Nistrului). Dintre aceștia, 329 mii locuiesc în străinătate, rămânând doar 2,6 milioane de utilizatori efectivi de servicii și contribuabili la bugetele locale. În unele zone, scăderea populației este foarte acută, iar în 8 localități nu a fost înregistrată nici o persoană la recensământul din 2014. Reducerea populației diminuează din eficiența funcționalității unităților teritorial-administrative, dar și din grija față de cetățenii rămași în teritoriu. În cele 65 localități urbane și 1549 localități rurale mărimea medie a unei comune este de 2 234 persoane la o primărie, dar cifra reală este subestimată din cauza migrației masive și de durată a populației (Sainsus, 2020, p. 97).

În aceeași ordine de idei, cercetătoarea Olga Gagauz (2021) susține că îmbătrânirea demografică, asociată cu depopularea, afectează sistemele, preferințele și nevoile existente la nivel local. Or, disparitățile teritoriale creează premisele unei dezvoltări inechitabile a zonelor urbane și rurale. În consecință, îmbătrânirea demografică reduce potențialul local de inovare și dezvoltare, deoarece persoanele în vârstă sunt, în general, mai puțin active decât cei mai tineri, iar depopularea satelor presupune și costuri mai înalte de gestionare a terenurilor agricole. Depopularea însoțită de reducerea ofertei de forță de muncă, a capitalului uman și antreprenorialului poate cauza încetinirea creșterii productivității muncii, inovațiilor etc. În acest context, politicile statului trebuie orientate spre diminuarea migrației, ca

factor principal al depopulării, ceea ce presupune îmbunătățirea semnificativă a situației în toate domeniile vieții oamenilor (Gagauz, 2021).

În literatura de specialitate autohtonă, domeniul problematic al rolului administrației publice locale în gestionarea proceselor migraționale este unul ambiguu. Nu au fost identificate dovezi teoretico-științifice care să susțină asumarea responsabilității administrației publice locale în gestionarea proceselor migraționale, însoțită de instrumente și pârgii legale concrete care să contribuie la consolidarea capacității în acest domeniu. Puținele resurse care abordează problematica gestionării migrației nu studiază îndeaproape esența și conținutul rolului administrației publice locale, reoferindu-se doar la aspecte înguste, declarative și desprinse din analiză implementării unor politici în domeniul migrației.

Construcția demersului de cercetare

Fundamentare teoretică și valențele interdisciplinarității

Caracterul multidimensional al migrației și intenția de a studia acest fenomen din perspectiva gestionării a determinat o selecție riguroasă a teoriilor, care să permită explicații și rezultate valide. Punctul de plecare în această selecție îl constituie câteva premise importante:

1) Migrația nu este problemă de rezolvat, ci o problemă de gestionat astfel încât să producă beneficii sub formă de competențe, întărirea forței de muncă, investiții, coeziune, bunăstare etc, pe de o parte, pe de altă parte, gestionarea adecvată să limiteze și să diminueze efectele negative ale acesteia.

2) Fenomenul s-a amplificat nu datorită unei „soluții conspirative” la problema costurilor forței de muncă, ci datorită faptului că diferiți actori au profitat de oportunități pe măsură ce au apărut, un exemplu în acest sens fiind deschiderea granițelor;

3) Deși implică mobilitate geografică dintr-un punct A într-un punct B, semnificând un spațiu geografic de origine și respectiv un spațiu geografic de destinație, forțele structurale care determină emigrația din zonele de origine sunt insuficient studiate. Agenda publică internațională / europeană vizează în mod special autoritățile publice locale din țările de destinație, și mai puțin cele de origine ale migranților. În acest sens, există o recunoaștere a faptului că autoritățile subnaționale (locale, de stat și regionale) se află în prima linie în ceea ce privește abordarea efectelor migrației la nivel local,

acolo unde impactul migrației se resimte cel mai puternic (White Paper, 2015). Problemele includ integrarea, reintegrarea, protecția juridică, educația, infrastructura locală, ordinea publică, dezvoltarea economică și sănătatea. Autoritățile subnaționale sunt văzute ca fiind cele mai bine plasate pentru a se asigura că efectele dezvoltării ale mobilității umane sunt îmbunătățite prin furnizarea de servicii către populația locală și că migranții beneficiază de servicii specifice. În același timp, autoritățile subnaționale din țările de origine sunt văzute doar ca „cele mai bine plasate pentru a se asigura că toate părțile interesate relevante la nivel local sunt consultate pentru a garanta că impactul dezvoltării este maximizat, de exemplu, investițiile diasporei și ale comunităților de migranți care locuiesc în străinătate sunt plasate în comunitățile lor de origine, precum și gestionarea efectelor transferurilor de fonduri” (White Paper, 2015). Aceste constatări relevă faptul că narațiunile privind migrația s-au axat în principal pe relația migrație-securitate și migrație-dezvoltare.

Având în vedere aceste trei premise, s-au identificat teoriile, care să ghideze cercetarea, s-a clarificat terminologia și conceptele de bază, sursele de date și modalitatea de colectare a acestora.

Pornind de la logica prezentată, în lucrare, *se optează pentru o abordare interdisciplinară*, ce rezzonează cu ideea că o teorie generală a migrației nu este nici posibilă, nici de dorit, dar că progrese semnificative se pot face prin reînglobarea cercetării migrației într-o înțelegere mai generală a societății contemporane și legând-o cu teorii mai largi ale schimbării sociale într-o serie de discipline sociale (Castles, 2013).

Interdisciplinaritatea este sugerată de mulți cercetători care afirmă că migrația a fost întotdeauna studiată într-un context disciplinar variat (Cohen, 1996; Brettell, 2007), cum ar fi economia, sociologia, istoria și demografia (van Dalen, 2018), folosind o varietate de metode (Vargas, 2012; Zapata-Barrero, Yalaz, 2018) și în diferite arii geografice (Carling, 2015). Natura interdisciplinară a teoriei și metodologiei studierii migrației a fost subliniată de M. Castles (2013), C. Brettell (2007), J. Hollyfield (2007, p.15), D. Massey (1994).

Astfel, se înțelege că cercetarea interdisciplinară, predestinată studierii migrației și proceselor migraționale, este dificil de organizat și este

provocatoare din punct de vedere științific (Geddes, Bommes, Morawska, 2005), dar nu poate fi ignorată din simplul motiv că, în calitate de obiect de cercetare sau provocare societală migrația are dimensiuni sociale, economice, politice, juridice, administrative, culturale, religioase, demografice, chiar și climatice.

În această ordine de idei, fără a confunda interdisciplinaritatea cu o instrumentalizare brută a cunoștințelor altor discipline, și fără a ignora resursele metodologice subiacente fiecărei discipline, în lucrare se urmăresc potențialele „câștiguri” pentru problema de cercetare formulată. Respectiv, colectivitățile teritoriale au potențialul de a defini și de a oferi propriile narațiuni privind existența anumitor probleme și perspective privind modul de soluționare a acestora, implicit al migrației. Pentru a descoperi acest potențial este nevoie de o abordare care să îmbine cercetarea din mai multe discipline, pentru a sprijini:

- înțelegerea cauzelor migrației și încadrarea acesteia într-o anumită tipologie;
- identificarea narațiunilor dominante privind migrația,
- dezvoltarea de capacități ca parte integrantă a procesului de valorificare a factorilor contextuali în aplicarea politicilor privind migrația.

Abordarea interdisciplinară este preferată în studierea politicilor migraționale. Spre exemplu, T. Petrova, numește politică migrațională „un sistem de măsuri juridice, financiare, administrative și organizatorice ale statului și ale instituțiilor neguvernamentale privind reglementarea proceselor de migrație din punct de vedere al priorităților de migrație, compoziția cantitativă a fluxurilor migraționale și structura acestora” (Petrova, 1996, p. 41), iar perspectiva interdisciplinarității este evidențiată în ideea că studierea unui atât de complex fenomen precum migrația nu poate fi limitat doar la un singur domeniu.

În acest sens, dincolo de oferta metodologică și teoretică a sociologiei, mă bazez și pe perspectivele analitice ale științelor politice și administrative, dar și pe cele demografice, economice și/sau juridice. Avantajul acestei alegeri permite o înțelegere corelată a migrației cu conținutul politicilor de migrație și a modului de implementare a acestora la nivel local. Categoriile analitice ale științei administrației (administrație publică locală, colectivitate

locală, capacitate administrativă etc.) permit explorarea modului în care politica națională în domeniul migrației a creat constrângeri și presiuni asupra colectivităților teritoriale locale și cum s-a conturat răspunsul acestora față de provocările induse de migrație. De asemenea, permite explicarea și descrierea / crearea noilor structuri cu responsabilități în domeniul migrației.

Perspectiva științei politice este importantă în analiza politicilor, transferului relațiilor de putere la nivel local și permite elucidarea modului în care migranții devin actori în procesele respective. Tot din perspectiva științei politice analizez (re)modelarea relațiilor de putere la nivel local și modul în care migranții devin actori în procese decizionale.

Pentru o înțelegere clară a narațiunilor privind conceptul de migrație, în unison cu abordările, teoriile și modelele de studiere a acestui fenomen, principalele concepte sunt migrație, *proces migrațional*, dar și alte noțiuni conexe precum: *remitențe*, *diaspora*, *coeziune socială*, *experiența de migrație*. De asemenea, sunt clarificate categoriile ce determină rolul administrației publice locale în gestionarea proceselor migraționale: *capacitate administrativă*, *colectivitate teritorială locală*, *administrație publică locală*, *politici migraționale*. Privite în ansamblu, categoriile analizate, conturează tridimensionalitatea cadrului conceptual – sociologică, administrativă și politică – pentru analiza rolului administrației publice locale în gestionarea migrației.

Fundamentul teoretic pentru realizarea cercetării are la bază un corp coerent de teorii pentru ghidare în identificarea răspunsurilor la diferite întrebări, întrebarea fundamentală, de bază fiind: *Cum pot fi transformați factorii de migrație în politici coerente privind gestionarea fenomenului*. În acest sens am preferat teoriile care prezintă procesele migraționale printr-o reglementare duală: structuri și proces. Toate acestea sunt analizate pornind de la rațiunea că cercetarea rolului administrației publice locale în gestionarea proceselor migraționale poate fi abordată complex, dar cu precădere dintr-o perspectivă tridimensională: *sociologică*, *administrativă și politică*. Valorific, în mod special, două categorii de teorii: cele care pun accent pe *importanța contextului* și cele care pun accent pe *caracteristici individuale*.

Din prima categorie de teorii am optat pentru *teoria structurii* lui Giddens A. (1984), pentru că oferă un compromis elegant în dezbateră

complicată și viguroasă despre natura și proprietățile contextului, fără a respinge utilitatea individualismului metodologic. Este o teorie intuitivă, atrăgătoare pentru mulți cercetători din domeniul științelor sociale. Giddens susține că structura este de natură duală, este o „ordine virtuală” a relațiilor de transformare. Prin urmare, structurile sociale sunt văzute nu numai ca constrângeri asupra actorilor individuali, ci și ca un mijloc de a le permite să acționeze. Actorii sociali sunt conștienți de sine în sensul că observă constant consecințele, atât intenționate, cât și neintenționate ale unei acțiuni și își modifică comportamentul în consecință. În timp ce acțiunile pot fi limitate, libertatea de acțiune a oamenilor asigură că aceștia au întotdeauna un anumit grad de libertate, un anumit spațiu de manevră (Giddens, 1984, p. 288; Goss, Lindquist, 1995). Raportată la studiul migrației teoria susține că structurile sociale și culturale ale comunității „de origine”, identitățile sociale, precum și schimbările sociale din cadrul acestora, reprezintă un set de forțe la fel de influente ca și forțele structurale globale, metropolitane, pentru determinarea și circumscrierea spațiilor de viață în care actorii sociali se deplasează, își iau deciziile de viață, se adaptează la și/sau rezistă în noile contexte.

Aplicarea în practică a teoriei structurii „obligă” la a efectua cercetări la două niveluri: în primul rând, analiza comportamentului strategic al indivizilor și, în al doilea rând, efectuarea unei analize instituționale care examinează funcționarea regulilor și distribuția resurselor.

Complementar teoriei structură-agenție, fac referire la studii ce au subliniat utilitatea abordării teoriei lui Giddens pentru înțelegerea fenomenului migrației. Spre exemplu, Tammaru și Sjoberg (1999, p.242) susțin că studiile despre migrație ar trebui să utilizeze o „abordare structuralistă”. Ei sugerează că motivele migranților pot fi înțelese doar printr-o abordare cu mai multe metode a studiilor despre migrație, deoarece nu numai că vizează preocupările declarate ale migranților, ci se interesează și de problemele societale mai largi care influențează migrația într-un mod tacit.

Un alt susținător al utilizării teoriei structurii în studiile despre migrație este K.H. Halfacree (1995), care subliniază importanța dualității structurii în procesul de luare a deciziilor privind migrația. El afirmă că migrația este mai mult decât o simplă analiză cost-beneficiu, fiind influențată de probleme sociale mai largi. În acest scop, Halfacree (1995, p. 170)

subliniază „necesitatea analizei structurilor instituționale care susțin structura dintr-o perspectivă de gen asupra migrației. Se referă și la faptul că, pentru a înțelege pe deplin procesele din spatele migrației, sunt importante atât caracteristicile societale, cât și reacțiile individului la aceste caracteristici. În acest context, este actuală teoria lui Everett S. Lee (1966), care a dezvoltat *conceptul de factori de migrațiune*, un concept ce a rezistat cu succes în literatura academică și științifică privind migrația. Everett S. Lee împărtește toți factorii care influențează procesele migrației în *pull* și *push*, presupunând că migrația populației este întotdeauna influențată de două categorii de factori – pozitivi (dragostea de casă, lipsa dorinței de a rupe legăturile de familie, dorința de a menține un loc de reședință) și negativi (dificultatea adaptării la noul loc), care pot descuraja sau, dimpotrivă, stimula oamenii să-și îndeplinească aspirațiile de migrație.

De asemenea, Lee a explorat și impactul „barierelor care interferează” și diferitele restricții care există între locul de origine și cel de destinație. Printre aceste bariere se numără distanța, profiturile și costurile în noul teritoriu, costul transportului, factorul de barieră a graniței, prețul locuințelor. Aparent, o barieră poate fi nesemnificativă pentru unii migranți, dar au toate șansele să fie bariere de netrecut pentru alții. Astfel, se creează un model migrațional al unui echilibru dintre forțele de respingere și atragere care operează la locurile de sosire și de plecare, a căror formare este afectată de obstacole interferente. Acest tip de echilibru pentru un anumit migrant este rezultatul unei evaluări subiective a întregii mase de factori pe care acesta îi ia în considerare atunci când evaluează perspectivele propriei migrații. O altă barieră importantă în teoria lui Lee este dificultatea de a traduce „obstacolele care interferează” într-un sistem de indicatori care pot fi cuantificați. Cu toate acestea, acest model este foarte popular în studiul proceselor de migrație.

Din cea-a doua categorie am optat pentru teoria alegerii raționale, care presupune că indivizii sunt agenți raționali care decid să migreze după ce evaluează costurile și beneficiile. Teoria capitalului uman, promovată de Gary Becker (1975) servește drept reper teoretic pentru identificarea tipologiei migranților. Teoria afirmă că indivizii cu un anumit nivel de educație, abilități sau experiență migrează pentru a obține recompense mai

mari în altă parte. Aceste investiții duc la câștiguri mai mari și contribuie la creșterea economică. Alte două teorii sunt teoria „push-pull” cu accent pe individ și teoria rețelelor sociale. Teoria „push-pull”, deși clasic este o teorie structurală, poate fi adaptată pentru a analiza cum percepe individul factorii de împingere (push) și atragere (pull).

Abordarea critică realistă a migrației, elaborată de Bakewell O. (2010) care este mai mult o schiță decât o teorie este utilă pentru întrunește condițiile unei teorii „satisfăcătoare” a migrației, formulate de Massey și colab. (1998) și anume: 1) ține seama de forțele structurale care promovează emigrația în zonele de origine și facilitarea imigrației în diferite destinații, 2) ia în considerare motivațiile, scopurile și aspirațiile persoanelor care migrează și 3) vizează structurile sociale și economice care leagă zonele de migrație spre interior și exterior. Acestea pot fi mapate pe fundamentele altor teorii, care se concentrează pe forțele structurale ce modelează emigrarea și imigrația, relațiile de putere, interacțiunea socială, evoluția rețelelor și formele de migrație.

Nu în ultimul rând, teoria sistemelor internaționale este utilizată noțiunea de factori de migrație. Ori, gestionarea proceselor migraționale, fie la nivel național, fie la nivel local trebuie inițiate cu determinarea factorilor migraționali. În esență, circumstanțele, căile, modurile și măsura în care un set de factori determinanți pot influența procesele de migrare (luare a deciziilor) depind de funcționalitatea factorilor de migrație. Ceea ce aproape toate teoriile migrației au în comun este că migrația, atât ca opțiune comportamentală individuală, cât și ca acțiune colectivă mai largă, este dependentă de context. În consecință, interacțiunea factorilor și configurația unor medii complexe de determinanți, precum efectul asupra rezultatelor migrației este foarte specific timpului și spațiului în care sunt luate deciziile de migrare (Czaika, Reinprecht, 2022).

Referințe conceptuale

Întrebarea cheie a cercetării a fost să investighez modul în care autoritățile publice locale răspund provocărilor privind gestionarea migrației. Având în vedere numărul limitat de studii privind dimensiunea locală a politicilor de migrație-emigrație-dezvoltare locală, am construit

inductiv un cadru conceptual, menirea căruia este să îmi permită să articulez constructe și aspecte specifice esențiale cercetării și să ofer un punct de vedere empiric, cât și teoretic pentru a îmbunătăți înțelegerea gestionării unui fenomen atât de complex precum migrația.

Un element important al cadrului conceptual este instituția administrației publice locale și rolul acesteia în cadrul unei colectivități teritoriale. Precizez că nu fac referire la rolul administrației publice locale în cadrul sistemului administrativ în general, ci mai degrabă la modul în care această instituție intervine în procese de politici cu impact asupra diminuării efectelor negative ale migrației. Întreaga cercetare este realizată preponderent dintr-o sociologică asupra rolului autorităților administrației publice în domeniul gestionării migrației și presupune evidențierea comportamentelor efective și prescrise, asociate unui status legitim dobândit.

În contextul prezentei cercetări, administrația publică locală este definită ca totalitatea autorităților publice locale constituite, în condițiile legii, pentru promovarea intereselor generale ale locuitorilor unei colectivități teritoriale locale. Autorități publice locale, constituite în condițiile legii, în condițiile Republicii Moldova înseamnă primari, președinți de raion, consilii locale, municipale, raionale, precum și autorități ale administrației publice locale de nivel special – Adunarea Populară, Guvernatorul și Comitetul executiv, care sunt constituite și activează pe teritoriul unității teritoriale autonome Găgăuzia.

În lucrare fac referire colectivități teritoriale locale – entități sociale tipice pentru „amenajarea vieții” pe un teritoriu din punct de vedere expresiv, instrumental și de reglementare (Cornea, V, 2009, p.23; Cornea, S., 2017a, p.78; 2017b) și care se bazează pe „existența și activitatea indivizilor asociați și organizați, pe gradul lor de solidaritate și coeziune al acestora, pe aportul lor ca indivizi capabili de a înțelege, de a se situa și de a participa la o acțiune comună” (Herseni, 1982, p. 513).

Capacitate administrativă și competențele proprii sunt concepte inerente în cercetări ce își propun a evidenția rolul autorităților administrației publice locale, mai cu seamă în gestionarea fenomenului migrației. Concept multidimensional, diferit înțeles și aplicat, capacitatea indică potențialul administrației publice de a obține rezultatele și politica dorite. La modul cel mai general vizează ansamblul de abilități, competențe, resurse (umane, financiare, informaționale), structurile și procesele așteptate de la birocrațiile

publice, astfel încât acestea să poată facilita și contribui la rezolvarea problemelor și la elaborarea eficientă a politicilor (European Commission,, 2018, p.38). Modul în care este conceptualizată este semnificativ. În cazul administrației publice locale se pot enumera un set de caracteristici pe care ar trebui să le aibă, după care urmează identificarea indicatorilor care se potrivesc unui ideal.

Legislația Republicii Moldova definește capacitatea administrativă ca raportul dintre cheltuielile generale de administrare și veniturile proprii ale APL. Conform Legii descentralizării administrative, o autoritate publică locală este considerată viabilă dacă cheltuielile administrative nu depășesc 30% din totalul veniturilor locale. Fiindcă definiția dată vizează doar aspectul financiar, pe care îl considerăm insuficient pentru scopul cercetării, prin capacitate administrativă vom avea în vedere „capacitatea autorităților de a reglementa, dezvolta și gestiona resursele fizice, financiare, umane și informaționale și alocarea acestora în vederea prestării serviciilor necesare cetățenilor lor”.

Luând ca bază doctrina administrativă a lui H. Fayol, asociez conceptului de rol capacitatea de:

- a) a elabora politici care depind de constrângeri și posibilități;
- b) a identifica și alocă resurse în mod optim;
- c) a inova când politicile vechi eșuează,
- d) a coordona obiectivele contrastante într-un mod coerent întreg;
- e) a reprezenta interese și
- f) a garanta o implementare eficientă a politicilor.

De asemenea, drept indicator al capacității de administrare și exercitare a autonomiei locale introduc conceptul de *abilități socio-cognitive a administrației publice locale*. Conceptul implică: cunoștințe, (stoc de cunoaștere) și instrumentele, mecanismele utilizate în luarea deciziilor și implementarea acestora. Fundamentarea teoretică a acestui concept se bazează pe noțiunea de „raționalitate limitată”, care se referă la dificultatea de a lua decizii complet raționale, deoarece resursele de a procesa informații sunt limitate, mai ales atunci când problemele sunt complexe.

O categorie analitică utilizată în studiul migrației, în special în elucidarea corelației migrațiune – dezvoltare este *coeziune socială*. Coeziunea socială este înțeleasă ca stare de fapt care privește interacțiunile între membrii societății, interacțiuni atât verticale cât și cele orizontale,

caracterizate de o serie de atitudini și norme care includ încrederea, sentimentul de apartenență și disponibilitatea de a participa și de a ajuta, precum și manifestările comportamentale ale acestora” (Chan, Ho-Pong, Chan, 2006, p. 290). Voluntariatul și donațiile sunt doi indicatori măsurați pentru operaționalizarea conceptului.

Cadrul metodologic

Caracterul empiric al tezei se fundamentează pe aplicarea unui *continuum* de metode de cercetare cantitativă, cercetare calitativă și cercetare prin ancheta pe bază de chestionar (Castellan, 2010; Rotariu, Iliuț, 1997, p. 24). În calitate de tehnici și instrumente de cercetare s-a optat pentru analiza documentară, analiza secundară a datelor, chestionarul. Cercetarea documentară, în calitate de instrument pentru realizarea documentării problemelor de complexitate ridicată, incertitudine și polarizare, este utilizată pentru a evidenția principalele narațiuni cu privire la migrație. De asemenea, este aplicată longitudinal și interpretativ asupra documentelor de politici, atât ale Uniunii Europene cât naționale, care acoperă ultimul deceniu, pentru a identifica dacă au existat consecvențe sau schimbare în discursul și argumentele invocate de-a lungul timpului. Analiza secundară a datelor este utilizată pentru a cumula și combina date din cercetări realizate anterior, cu scopul de a sistematiza cauze și factori ce influențează migrația și a desprinde semnificații și noi cunoștințe în funcție de context și factori individuali.

Datele, pentru analiza primară și secundară sunt extrase din:

- Documente scrise cifrice (rapoartele Biroului Național de Statistică (BNS), Recensământul populației);
- Documente necifrice (Legi, documente politico-administrative emise de entități internaționale / europene, de autorități publice centrale și locale) (Chelcea, 2001, p. 409);
- Ancheta pe bază de chestionar/interviul individual. Descrierea eșantionului este prezentată în tabelele 5,6.

Metoda studiului de caz a fost utilizată pentru a stabili măsura în care programele și politicile elaborate sunt implementate la nivel local și în ce măsură sunt și suport pentru a întări capacitatea autorităților locale de a

gestiona fenomenul migrației. Pentru a răspunde abordării structural-funcționaliste au fost analizate unități administrativ teritoriale în baza Indicelui Integral Teritorial de Securitate Demografică, au fost analizate domeniile de competență ale autorităților publice locale, integrarea emigrării în politici de dezvoltare locală etc). Concentrându-mă pe analiza politicilor publice la nivel național examinez îndeaproape modelul integrat de abordare a migrației, introdus în 2017. Avansează ipoteza că autoritățile publice locale pot influența doar simbolic fluxurile de migrație, dar nu le pot gestiona „pe propria răspundere”, în baza principiului autonomiei locale. Modelul nu ia în calcul faptul că depopularea colectivităților teritoriale locale diminuează și capitalul uman și social, prejudiciind și capacitatea administrativă a colectivității.

Tabelul 5. Baza empirică a cercetării

Studii sociologice	Abordare	Reprezentativitate	Tehnici / instrumente de cercetare	Perioadă
Percepții privind migrația la nivelul colectivității locale	Cantitativă	Eșantion național, 601 respondenți	Ancheta pe bază de chestionar	Aprilie – Mai, 2022
Experiența de migrație	Cantitativă	Sub-eșantion la eșantionul de bază 374 respondenți cu experiență de migrație	Ancheta pe bază de chestionar	Aprilie – Mai, 2022
Analiza fenomenului migrației și elaborarea politicilor în domeniu	Calitativă	Reprezentanți ai administrației publice locale (85 respondenți) (primar, viceprimar, asistent social, cadru didactic din localitate)	Interviu individual semi-structurat	Aprilie – Mai, 2022
Date culese în cadrul cercetărilor aferente proiectului „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană”	Cantitativă	Eșantion de 1698 cu respondenți din 87 localități; Eșantion de 1242 respondenți din 79 localități.	Ancheta pe bază de chestionar	Noiembrie- Decembrie, 2021 Martie, 2023

Studii sociologice	Abordare	Reprezentativitate	Tehnici / instrumente de cercetare	Perioadă
Studiul de caz	Mixtă	Unități administrativ teritoriale selectate după IITSD	Documente, observații directe	Octombrie 2023 – Noiembrie 2023
Studiul programelor electorale ale partidelor politice	Calitativă	Programe ale partidelor din două campanii electorale 2014, 2021	Analiza programelor electorale	2023

Sursa: Elaborat de autor.

În cadrul cercetării cantitative, unitățile de analiză sunt populația Republicii Moldova, reprezentată de un eșantion probabilistic în volum de 601 respondenți (Tabelul 6). Metoda utilizată a fost ancheta sociologică în bază de chestionar. Chestionarul a fost elaborat cu scopul de determina percepția respondenților (fără experiență directă de migrație sau non-migranți) față de fenomenul migrației, de a stabili tendința sau intenția de a emigra. Respondenții și-au exprimat și atitudinea față de emigranți prin întrebări precum: dacă pot fi considerați emigranții purtătorii ai modernității, sau pot fi considerați agenți ai dezvoltării.

Tabelul 6. Descrierea eșantionului cercetării

		Variabilele independente	Variabilele dependente	Devierea
Sex	Masculin	48,1%	46,30%	-1,80%
	Feminin	51,9%	53,70%	1,80%
Rezidență	Urban	41,7%	40,60%	-1,10%
	Rural	58,3%	59,40%	1,10%
Vârsta	18-30 ani	22,9%	21,60%	-1,30%
	31-50 ani	40,3%	39,80%	-0,50%
	51-65 ani	21,4%	23,30%	1,90%
	65+ ani	15,4%	15,30%	-0,10%
Naționalitate	Moldovean/Român	75,8%	77,2%	1,40%
	Ucrainean	8,4%	8,0%	-0,40%
	Rus	5,9%	6,5%	0,60%
	Alte	9,9%	8,3%	-1,60%
Nivel de educație	Superior	12,2%	12%	-0,20%
	Mediu de specialitate	11,5%	12,50%	1,00%
	Mediu general	32,4%	34,60%	2,20%

		Variabilele independente	Variabilele dependente	Devierea
Regiune geografică	General obligatoriu	30,6%	29,30%	-1,30%
	Primar/ Fără studii	13,3%	11,60%	-1,70%
	m. Chișinău	22,0%	20,80%	-1,20%
	Nord	28,5%	28%	-0,50%
	Centru	29,8%	30,90%	1,10%
	Sud	19,7%	20,30%	0,60%

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor studiului sociologic „Particularitățile migrației la nivelul colectivității locale” realizat în aprilie 2022.

De asemenea a fost utilizat un sub-eșantion intenționat, destinat doar persoanelor care se declarau cu experiență directă de migrație în sens că, fie au lucrat/locuit în străinătate, fie lucrează/ locuiesc în străinătate. Menționăm că în carul cercetării ne-am bazat în mod special pe emigrare, în sensul traversării frontierei către o altă destinație, indiferent de scopul migrantului. Astfel, din cei 601 respondenți 62% (374 respondenți) pe lângă chestionarul referitor la percepția față de migrație, și-au mai împărtășit experiența prin intermediul chestionarului destinat acestei categorii.

Chestionarul destinat persoanelor cu experiență de migrație a fost constituit din două blocuri de întrebări (Filipov, 2023, p.135): I) Experiența de migrație, bloc construit în baza întrebărilor precum: Destinația aleasă; Termenul de ședere; Intenția de a pleca; Ocupația în străinătate, domenii ocupaționale; Pentru ce tip de contract au optat; Cine le-a facilitat plecarea peste hotare; Cunoașterea cadrului legal și instituțional referitor la migrație; Cum le-a influențat migrația situația familială, veniturile; Predispoziția pentru implicare în folosul comunității; Importanța educației pentru munca din străinătate, cunoașterea limbii din țara de destinație; Ce abilități, competențe au obținut în străinătate; Dacă au revenit în țară, ce i-a determinat etc. și blocul II – Datele socio-demografice.

O categorie aparte pentru realizarea cercetării sunt *reprezentanții ai autorităților publice locale*. Ghidul de interviu a fost construit cu scopul de a aprecia capacitatea și potențialul lor de a răspunde proceselor migraționale. În cadrul studiului au fost intervievați 85 reprezentanți ai autorităților locale precum primari, consilieri locali/raionali etc. Întrebările au fost formulate pentru a stabili atitudinea acestora față de migrație. Un alt obiectiv urmărit

vizează aprecierea de către reprezentanți ai autorităților locale a contextului migrațional, efectele socio-economice ale migrației asupra colectivităților locale și capacitatea lor de a gestiona aceste efecte.

În lucrare sunt utilizate date provenite din cercetarea cantitativă, realizată în cadrul proiectului instituțional „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană” colectate în:

- a) perioada noiembrie-decembrie 2021, eșantion de 1698 cu respondenți din 87 localități;
- b) perioada martie 2023, eșantion de 1242 respondenți din 79 localități.

Chestionarele au inclus și întrebări referitor la procesele migraționale. Cele două perioade de referință au fost utilizate pentru a compara atitudinile față de migrație.

Instituții și politici de gestionare a migrației

Instituții cu responsabilități în gestionare a migrației

Amploarea și complexitatea fenomenului migrației impune implicarea mai multor instituții. Simbioza viziunilor asupra problemei migrației a dezvoltat o gândire instituțională ce depășește logica unei simplei rutine de gestionare a migrației. Altfel spus, în loc să impună pur și simplu reguli fixe, instituțiile se înscriu în cadre interactive în care actorii negociază resurse simbolice și materiale și construiesc identități și credințe (Filipov, 2009). Abordarea migrației ca fenomen ce implică multiple instituții și interacțiuni subliniază necesitatea unei perspective integrative și adaptabile.

Identificarea și analiza instituțiilor implicate în gestionarea migrației în Republica Moldova poate oferi o imagine mai clară asupra modului în care aceste organizații colaborează și contribuie la dezvoltarea unor soluții eficiente. În acest context, este esențial să se înțeleagă rolul fiecărei instituții, modul în care acestea interacționează și cum pot fi optimizate aceste interacțiuni pentru a răspunde mai bine provocărilor migrației.

În prezent, cadrul instituțional de gestionare în domeniul migrației este constituit din (Tabelul 7):

- Autorități publice constituite sau funcționale la nivel național;
- Autorități publice locale/teritoriale;
- Organizații internaționale, parteneri de dezvoltare ai Republica Moldova; și mai nou
- Actori nestatali implicați în domeniul migrației.

Tabelul 7. Sistemul instituțional național de gestionare a migrației

INSTITUȚII / STRUCTURI	MISIUNE / COMPETENȚE ȘI ATRIBUȚII
Autorități publice constituite sau funcționale la nivel național	
Parlamentul RM	Autoritate legislativă: adoptă legi și hotărâri privind migrația; aprobă direcțiile principale ale politicii interne și externe a statului, inclusiv în probleme de migrație etc.
Guvernul RM	Autoritate executivă: inițierea, implementarea, coordonarea, controlul politicilor de migrație; realizarea parteneriatelor naționale și internaționale în domeniul migrației;
Ministerele (ex. Ministerului Muncii și Protecției Sociale prin Direcția politici ocupaționale și de reglementare a migrației forței de muncă	Elaborează, implementează, coordonează politici de migrație în funcție de competențe și specialitate
Inspectoratul General pentru Migrație - autoritate administrativă din subordinea Ministerului Afacerilor Interne https://igm.gov.md/ro	Implementează politica statului în domeniile migrației, azilului, apatridiei și integrării străinilor, precum și a legislației relevante acestor domenii
Biroul relații cu diaspora – subdiviziune constituită în cadrul Cancelariei de Stat https://brd.gov.md/ro	Asigură coordonarea politicii în domeniul relațiilor cu diaspora
Agenția Națională pentru ocuparea forței de muncă (Direcția migrația forței de muncă) – autoritatea administrativă subordonată Ministerului Muncii și Protecției Sociale.	Realizează atribuțiile în domeniul migrației forței de muncă prin intermediul Direcției migrația forței de muncă; Asigură implementarea prevederilor actelor normative în domeniul ocupării și migrației forței de muncă, protecției sociale în caz de șomaj; Asigură implementarea acordurilor în domeniul migrației forței de muncă.
Comisia de coordonare a activităților în domeniul migrației și azilului, condusă de către secretarul de stat al Ministerului Afacerilor Interne în domeniul managementului integrat al frontierei de stat, migrației și azilului, evidenței populației și cetățeniei	Organ consultativ permanent, fără statut de persoană juridică, creat în scopul monitorizării și coordonării activităților în domeniul migrației, azilului, apatridiei și integrării străinilor în Republica Moldova.
Biroul Național de Statistică	Prezintă numărul revizuit și datele despre migrația internațională; monitorizează procesele migraționale
Mass-media	Rol de informare, schimbare de atitudini, comportamente, sensibilizare, promovare etc.

INSTITUȚII / STRUCTURI	MISIUNE / COMPETENȚE ȘI ATRIBUȚII
Autorități publice locale	
Autoritățile publice locale de nivelul I	Cadrul legal nu stabilește expres atribuții pentru problema migrației; Implicare în limitele Legii cu privire la APL, a Legii privind descentralizarea administrativă și în limitele autonomiei locale
Autoritățile publice locale de nivelul II	Cadrul legal nu stabilește expres atribuții pentru problema migrației; Implicare în limitele Legii cu privire la APL, Legii privind la descentralizarea administrativă și în limitele autonomiei locale
Organizații internaționale implicate în probleme de migrație	
Banca Mondială – partener strategic de dezvoltare de dezvoltare în diferite domenii, inclusiv migrația.	Suport oferit pentru îmbunătățirea guvernancei economice, combaterea corupției, modernizarea serviciilor, ameliorarea mediului de afaceri și investirea în aptitudinile solicitate de piața muncii. Cadrul de Parteneriat cu Țara pentru Republica Moldova (2023-2027), aliniat la Planul Național de Dezvoltare al Republicii Moldova „Moldova Europeană 2030” sprijină redresarea durabilă, crearea de locuri de muncă și o economie mai verde, mai favorabilă incluziunii.
Organizația Internațională pentru Migrație (OIM) – organizație voluntară, interguvernamentală, cu activitate în domeniul migrației la nivel mondial. 100 de misiuni și 102 state-membre în toată lumea. În Moldova – din 2001	Domeniile de bază ale programelor din Moldova - Anti-trafic; - Gestionarea migrației; - Sănătatea migrației; - Gestionarea frontierei
Înaltului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați (ICNUR) în Republica Moldova (1997)	Acordă asistență guvernului pentru a introduce cadrul legislativ și de procedură necesar pentru asistența persoanelor care necesită protecție internațională conform standardelor internaționale
Organizația Internațională a Muncii Moldova	Contribuie la: - Ocuparea forței de muncă incluzivă și productivă pentru tineri; - Protecție eficientă la locul de muncă; - Dialog social îmbunătățit.
Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare – agenție de dezvoltare a ONU	Sprijin pentru: - Implementarea reformelor – cheie pe calea aderării la UE; - Consolidarea rezilienței la crize și la accelerarea realizării Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă;

INSTITUȚII / STRUCTURI	MISIUNE / COMPETENȚE ȘI ATRIBUȚII
	- Fortificarea capacităților Guvernului de a lua decizii anticipative, bazate pe riscuri și de a elabora politici bazate pe dovezi etc.
Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare	Acordarea asistenței în diverse domenii – apă și canalizare, sănătate, migrație, ocuparea forței de muncă, guvernare locală, dezvoltare economică etc. Suport financiar pentru proiectele/programele din domeniul migrației și guvernării locale.
Fondul Națiunilor Unite pentru Populație (UNFPA) este agenție a Națiunilor Unite	Activează în următoarele domenii: - sănătatea și drepturile sexuale și reproductive; - împuternicirea adolescenților și tinerilor; - egalitatea de gen - populația și dezvoltarea
La Strada – rețea europeană de organizații non-guvernamentale	Activități de conștientizare privind traficul de femei și eradicarea acestui tip de activitate infracțională. Ajutorarea victimelor prin contactarea unor rețele de organizații care sprijină această cauză și prin informarea femeilor și fetelor despre potențialele pericole pe care le constituie traficantii.
Actori nestatali implicați în domeniul migrației	
Migranții/diaspora	Implicare directă sau indirectă, generând două categorii de persoane, cu experiență de migrațiune și fără experiență, contribuție la dezvoltarea comunităților
Sector privat (firme, agenți economici)	În funcție de natura activității: Recrutarea persoanelor pentru muncă în străinătate; Transport internațional de pasageri și persoane; Intermediere dintre persoanele cu intenții de migrații și agenții/persoane din străinătate
ONG-uri	Suport pentru anumite categorii de migranți, monitorizarea implementării politicilor, promovarea drepturilor și libertăților migranților etc.

Sursa: Elaborat de autor în baza acțiunilor, proiectelor, programelor și documentelor de politici privind migrația în Republica Moldova.

În numele eficacității, sistemele administrative se îndepărtează tot mai mult de abordarea tradițională, birocrată și ierarhizată. Așa cum flexibilitatea și funcționalismul au devenit noi paradigme în administrare,

rolurile și responsabilitățile, acordate altă dată exclusiv structurilor administrative, revin acum și sectorului privat sau societății civile. Sursele de autoritate și influență devin tot mai difuze, statul devine din ce în ce mai slab și, indiferent dacă sunt puternice sau nu, structurile de guvernare sunt influențate de complexitatea organizațiilor cu care se găsesc în relații de interdependență (Popescu, 2016, p. 155). Trecerea de la guvernare la guvernanță se impune în cele mai multe domenii, inclusiv în gestionarea migrației.

În Glosarul privind Migrația al OIM, guvernanta migrației este definită ca fiind „cadrul combinat al normelor juridice, legilor și reglementărilor, politicilor și tradițiilor, precum și al structurilor organizaționale (subnaționale, naționale, regionale și internaționale) și al proceselor relevante care modelează și reglementează abordările statelor cu privire la migrație în toate formele sale, abordând drepturile și responsabilitățile și promovând cooperarea internațională (Sironi și colab., 2019). Betts și Kainz (2017) definesc guvernanta migrației globale ca fiind normele și structurile organizaționale care reglementează și facilitează răspunsurile statelor și ale altor actori la migrație.

Asociația Globală a Politicilor de Migrație înțelege guvernanta privind migrația ca un set interdependent de norme legale, politici, instituții și practici pentru a administra, reglementa și media activitatea și relațiile în cadrul unor entități politico-sociale definite, fie că sunt state, regiuni administrative sau orașe (Asociația Globală a Politicilor de Migrație, 2017).

Luând în considerație aceste aspecte înțelegem că guvernanta privind migrația nu se rezumă doar la actorii implicați în procesele migraționale (autoritățile locale, autoritățile centrale, precum și organizațiile internaționale, alte organisme), ci și la modul în care aceștia încearcă să reglementeze și să gestioneze migrația. Guvernanta trebuie să aibă capacitatea să modeleze procesele migraționale, să le asiste și însoțească, dar nu să intervină ca reacție ulterioară.

Gestionarea migrației din perspectivă instituțională reclamă în mod necesar o abordare fluidă și pluralistă în ideea că gestionarea nu este doar rezultatul muncii organizaționale, ci este și o parte a proceselor mai ample de schimbare socială. Într-un fel sau altul, varietatea instituțiilor implicate în

ultimul timp, fie direct, fie indirect în probleme de migrație, sunt dovada faptului că există o tendință de conștientizare și înțelegere adaptată gestiunii migrației care este deschisă față de noi aranjamente instituționale.

După cum se poate observa din tabelul prezentat anterior, Republica Moldova a dezvoltat un amplu cadru instituțional, alocând responsabilități structurilor existente și /sau creând alte noi. Astfel, prerogativele guvernantei migrației revin:

- a) Autorităților publice constituite sau funcționale la nivel național;
- b) Autorități publice locale;
- c) Organizații internaționale implicate în probleme de migrație, parteneri ai Republicii Moldova;
- d) Actori nestatali implicați în domeniul migrației.

Singura structură cu atribuții în domeniul migrației, explicit formulate, este Biroul relații cu diaspora – subdiviziune constituită în cadrul Cancelariei de Stat. Pentru autoritățile publice locale pe nivelul I și nivelul II cadrul legal nu stabilește expres atribuții privind problema migrației. Gradul de implicare a acestor autorități în gestionarea migrației este discreționar, în limitele Legii cu privire la APL, Legii cu privire la descentralizarea administrativă și în limitele autonomiei locale. Rol și atribuții concrete se regăsesc în alte documente cu caracter normativ, aspect detaliat într-o secțiune ulterioară.

Politici, programe, strategii

În esența lor, politicile sunt ceea ce aleg să facă guvernele într-un anumit domeniu. Politicile de migrație pot fi definite ca legi, reguli, măsuri și practici implementate de statele naționale cu obiectivul declarat de a influența volumul, originea și compoziția internă a fluxurilor de migrațiune (de Hass, 2011).

În această secțiune este analizată politica migraționistă din Republica Moldova. Pornesc de la ideea, exprimată în literatura de specialitate, că o politică migraționistă cuprinde:

- reglementarea și controlul fluxurilor migratorii;

- întărirea legislației de combatere a migrației ilegale și a angajării ilegale a lucrătorilor străini;
- integrarea imigranților;
- cooperarea internațională în domeniul migrației (Constantin, Preda, 2004, p.6).

De asemenea, voi urmări măsura în care interesele și activitățile participanților (subiecților) la procesele de migrație sunt luate în considerare în cadrul sistemului politic existent al societății și în cursul adoptării soluțiilor adecvate (politicile în domeniul migrației) (Igonin, 2015, p. 1035). Un alt aspect urmărit se referă la măsura în care migrația este recunoscută ca problemă ce trebuie gestionată și reflectarea acesteia în programele electorale ale partidelor politice. Opțiunea de a include și voința politică drept categorie analitică se datorează convingerii că procesele migratorii afectează viața politică și ordinea publică dobândind astfel un conținut politic. În același timp voința politică este subinvestigată, îi lipsește claritatea conceptuală și măsurarea validă. Un alt argument de a invoca voința politică este că ținta 10.7 din Agenda 2030 a generat necesitatea de a defini „politici de migrație planificate și bine gestionate”.

În Republica Moldova, politica privind migrația s-a constituit treptat, în mare parte sub influența factorilor endogeni și exogeni. Cronologic, se pot distinge cel puțin patru etape: într-o primă etapă 1990-1994 – migrația a fost examinată sub aspectul securității statale, protejarea populației autohtone, a cetățenilor moldoveni, în contextul migrației masive din spațiul sovietic și post-sovietic. Necesitatea de a reglementarea și controla fluxurile de la începutul anilor 1990 a determinat adoptarea primelor legi ca elemente ale unei politici migraționiste: Legea despre migrație (decembrie 1990), Legile cu privire la ieșire și intrare în Republica Moldova (noiembrie 1994), Legea cu privire la statutul legal al străinilor și apatrizilor (noiembrie 1994). De asemenea, Republica Moldova ratifică o serie de acorduri de cooperare cu Organizația Internațională pentru Migrație (octombrie 2002), ratifică Protocolul Adițional împotriva traficului ilegal de migranți pe căi terestre, aeriene și maritime, care completează Convenția ONU împotriva crimei organizate transnaționale (februarie 2005) (Munteanu, 2008, p. 16). Conținutul de bază al acestei etape este reglarea și reglementarea proceselor

migrației de muncă caracteristice spațiului geopolitic specific sovietic sau postsovietic (Moșneaga, 2017, p. 43). Abordările și alegerea căilor și metodelor pentru formarea politicilor în domeniul migrației au fost marcate de atitudini negative față de procese migraționale și un model de dezvoltare închis. În primii ani de după proclamarea a fost determinată o cotă pentru fluxurile imigraționale la nivel de 0,05% din numărul populației. În același timp, trecerea cetățenilor cu locul de trai în străinătate și schimbarea cetățeniei nu erau considerate o problemă pentru republică (Gribincea și Krotenco, 2005, p. 143).

În cea de-a doua etapă – perioada 1995-2000 – conceptul politicii migraționiste nu este schimbat, se modifică însă scopul. Statul depune eforturi să apere interesele cetățenilor moldoveni care se află la muncă peste hotarele țării. Câteva tentative de combatere a migrației ilegale și a traficului de persoane, prin colaborarea internațională inițiată de structurile MAE (semnarea acordurilor în domeniul migrației de muncă și protecției migranților moldoveni) încă nu oferă claritate în ceea ce trebuie și mai ales cum trebuie să procedeze Republica Moldova pentru a interveni într-un proces care ia amploare. Mai mult, inițiativa MAE de a semna acorduri bilaterale nu s-a materializat. Negocierile acordurilor bilaterale privind migrația forței de muncă, securitatea socială, mobilitatea academică, repatrierea și readmisia, privind contracararea migrației iregulare, contrabandă și trafic de persoane s-au intensificat abia în 2018. Acordurile bilaterale sunt un instrument important prin faptul că asigură respectarea dreptului cetățenilor de a se deplasa între state și de a beneficia de securitate socială, ca urmare, fiind înlăturate restricțiile de a pretinde la astfel de beneficii, iar responsabilitățile de monitorizare și management sunt împărțite între statul gazdă și țara de baștină a migranților. În 2021 Republica Moldova avea semnate opt acorduri bilaterale privind migrația forței de muncă (MGI, 2021, p. 13), precum și 15 acorduri bilaterale de securitate socială dintre care 13 acorduri cu state ale Uniunii Europene (PME, 2022, p.65).

Bazele unei politici practice și reale în domeniul migrației sunt puse începând cu anul 2000 (etapa a III-a), odată cu adoptarea de către parlament (2002) a Concepției politicii migraționale a Republicii Moldova. Scopul

declarat al acesteia este de a determina politica de stat în domeniul migrației, în ideea că va deveni un reper important în „dezvoltarea reglementărilor privind asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, reglementarea și dirijarea procesului migrațional în interesul persoanei și al societății, protecția socială a migranților și a familiilor acestora, stabilirea relațiilor de cooperare cu alte state, crearea condițiilor de angajare legală în câmpul muncii peste hotare a cetățenilor moldoveni, combaterea migrației ilegale și a traficului ilicit de ființe umane”. Premisele elaborării concepției sunt cadrul juridic insuficient pentru asigurarea respectării depline a drepturilor migranților, activitatea insuficientă a structurilor de stat în domeniul dezvoltării migrației, „întrucât acestea nu dispun de un mecanism bine determinat de evidență și de control al fluxurilor migraționale, precum și de pârgurile necesare pentru dirijarea lor” (Concepția, 2002). Prin precizarea explicită a faptului că una din priorități este „soluționarea problemelor în domeniul migrației, inclusiv în ce privește angajarea la muncă peste hotare, oferind servicii informative care vor contribui la facilitarea migrației ordonate” concepția își dezvăluie caracterul orientat spre procese migraționale, și mai puțin pe o intervenție complexă, multidimensională pentru a interveni cu politici structurale în gestionarea fenomenului. Distincția între migrație și procese migraționale este importantă, cele din urmă reprezentând o reflectare a politicii migraționale, caracteristice regiunii date (Gribincea și Krotenco, 2005, p. 143). Tot în această perioadă este adoptat un amplu cadru legal – (Legea cu privire la migrație (2002); Legea cu privire la statutul refugiaților (2002); Legea cu privire la prevenirea și combaterea traficului de ființe umane (2005) și, prin semnarea de acorduri bilaterale în domeniul migrației de muncă este intensificată colaborarea internațională. Acordurile au menirea să asigure căi de migrare în scop de angajare reglementate, protecție socială pentru migranți și familiile acestora precum și să ofere migranților aceleași drepturi și obligații ca și cetățenilor țării de destinație. În februarie 2005, Republica Moldova semnează Planul Individual Republica Moldova – Uniunea Europeană, în care un rol important îl au problemele care țin de migrație, mecanisme de stopare a migrației ilegale, traficul de ființe umane, oferirea de asistență refugiaților și persoanelor în căutare de refugiu.

După anul 2006 (etapa a IV-a) se observă modificarea conceptului. Migrația este interpretată sub aspectul politicilor de dezvoltare. Această etapă este marcată de regândirea unor abordări conceptuale în legătură cu reglementarea migrării forței de muncă, desfășurarea unei reforme instituționale, o cooperare mai strânsă cu Uniunea Europeană, contracararea migrației ilegale și tranzitarea migrațională ilegală (Munteanu, 2008, p. 12). Vecinătatea nemijlocită cu Uniunea Europeană a impus coordonarea și unificarea implementării politicilor. În această perioadă, sub auspiciile ideii de „apropriere” la standardele UE, sunt gândite modalități de atragere a remitențelor în colectivitățile teritoriale locale, conlucrarea cu diaspora, programe de reîntoarcere și integrare în patrie. Se diversifică spectrul instrumentelor și mijloacelor de reglare proceselor migraționale și implementare a politicilor în domeniu, iar politica migrațională este parte componentă a politicilor sociale. Unul din instrumente este Parteneriatul de Mobilitate, care este, mai întâi de toate, un instrument al UE conceput și modelat pentru a satisface interesele Uniunii Europene. Documentul tratează două aspecte: o parte fixă cu caracter politic care conține partea „teoretică” a ceea ce presupune acest Parteneriat și o parte mobilă, în speță o anexă cu inițiative concrete propuse spre colaborare de statele membre semnatare ale declarației (Constantin, Nicolescu, 2008, p.34). Inițiativele parteneriatului vizează în particular sporirea beneficiilor migrației, mai ales în vederea dezvoltării țării; atenuarea efectelor negative ale migrației de muncă, mai ales pentru persoanele înalt calificate; transferul beneficiilor de securitate socială, programe de reintegrare și instruire de muncă temporară. Apreciate a fi „comprehensive și echilibrate” și validate pentru a „a identifica abordările inovatoare pentru a îmbunătăți managementul mișcărilor legale ale persoanelor” (OIM, 2013, p. 215), parteneriatele pentru mobilitate sunt criticate pentru tendința lor de a fi restrictive și coercitive față de țările partenere (Reslow, 2012). Pe baza experiențelor, Reslow (2012) explică limitele unor astfel de inițiative, punând la îndoială chiar și entuziasmul Republicii Moldova de a fi țară – pilot. Autorul susține că interesul de a deveni țară-pilot, de rând cu Capul Verde și Georgia, nu a fost exprimat oficial de Guvernul Republicii Moldova, ci de Organizația Internațională pentru Migrație.

Incontestabil, aceste inițiative au în vedere o abordare coordonată a problemei migrației, atât a celei legale, cât și a celei ilegale, în beneficiul țărilor Uniunii Europene, dar și al țărilor furnizoare, implicit pentru Republica Moldova. Pentru a fi și eficiente, este necesar un cadru instituțional adecvat, în măsură să răspundă atât nevoilor interne, cât și celor de cooperare internațională. Pentru a fi eficient, mecanismele de funcționare ale sistemului trebuie să articuleze capacitatea instituțională și legală națională și cea locală, precum și capacitatea de a percepe și recunoaște diversitatea contextelor locale de dezvoltare și migrație.

Un cadru instituțional pentru reglementarea migrației prinde contur la începutul anilor 2000. Literatura de specialitate privind administrația publică postulează că o problemă poate primi atenție, sprijin sistematic și continuu în procesul de politici, dacă este incorporată într-o structură organizațională. Măsura în care problemei în cauză i se va acorda efectiv atenție, depinde parțial de capacitatea structurală (adică de numărul de posturi) care pot fi mobilizate (Peters, Guy, Pierre, 2012, p. 120). În Republica Moldova, nu există o singură agenție guvernamentală responsabilă exclusiv de proiectarea și implementarea unei politici în domeniul migrației. Mai multe agenții împărtășesc această funcție, inclusiv Inspectoratul General pentru Migrație (în cadrul Ministerului Afacerilor Interne), Biroul pentru Relații cu Diaspora (în cadrul Cancelariei de Stat a Primului Ministru), Departamentul Politici Ocupaționale și Reglementarea Migrației (în cadrul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale) și poliția de frontieră. În plus, Agenția Națională pentru ocuparea forței de muncă are o Direcție pentru Migrația forței de muncă. Timp de aproape un deceniu au fost elaborate o serie de strategii pentru sprijinirea unei abordări sistemice în ceea ce privește migrația. Olga Poalelungi, Cercetător, Sectorul Demografie la Institutul de Integrare Europeană și Științe Politice a Academiei de Științe a Moldovei, aprecia în 2012 că „măsurile sunt în mare parte luate cu întârziere, sunt depășite, ceea ce nu are impactul corespunzător asupra eficacității gestionării proceselor de migrațiune și în eliminarea consecințelor sale negative (Poalelungi, 2012-2017, p. 9). Zece ani mai târziu, sistemul instituțional, creat de Republica Moldova pentru a interveni în soluționarea problemelor cauzate de migrație este apreciat ca fiind „impresionant”

(Profilul Migrațional Extins Al Republicii Moldova, 2017-2021, p.75) politica în materie de migrație fiind susținută de structuri de guvernare „sophisticate și bine coordonate” (Fișă de Țară privind migrația și competențele, 2021, p.8).

Raportat la ideea că exprimată anterior că o politică reprezintă ceea ce aleg să facă sau să nu facă guvernele, voi prezenta de o manieră sintetică principalele acțiuni, proiecte, programe și/sau documente de politici care vizează problema migrației în Republica Moldova.

Dată fiind acutizarea fenomenului migraționist, Republica Moldova a dezvoltat un amplu cadru legal și politici publice orientate către diminuarea fenomenului.

După 2006, dezvoltarea sistematică a politicii naționale privind migrația internațională și dezvoltarea se regăsește pe agenda guvernamentală. Acest obiectiv se materializează prin integrarea migrației în planificarea dezvoltării, presupunând un proces de identificare și evaluare a implicațiilor migrației asupra oricărei acțiuni sau obiective planificate într-o strategie de dezvoltare.

Lansat în august 2015 de PNUD Moldova, cu sprijinul financiar al Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare Proiectul comun OIM/PNUD/Programul Global „Integrarea Migrației în Strategiile Naționale de Dezvoltare” (MiDL) susține ideea integrării migrației în strategiile naționale, obiectivul major al acestuia fiind de a sprijini dezvoltarea comunităților din Republica Moldova afectate de migrație, prin îmbunătățirea serviciilor locale de aprovizionare cu apă și sanitație, sănătate, servicii sociale și educație, precum și stimularea activităților economice generatoare de venituri, inclusiv prin încurajarea economică a migranților reîntorși în comunitate (PNUD, 2012). Așa cum misiunea proiectului a fost să permită guvernului și partenerilor acestuia să evalueze mai bine și să facă mai vizibil impactul dezvoltării umane pe care îl are migrația, să gestioneze fenomenul migrației într-un mod care ar permite obținerea mai multor rezultate în sfera dezvoltării umane și reducerea riscurilor pentru migranți, familiile și comunitățile pe care le creează, atât în țara de origine, cât și în cea de destinație, la nivel de țară s-au preconizat următoarele rezultate:

- angajarea părților interesate cheie în procesul de integrare a migrației;
- consolidarea bazei de dovezi privind migrația și dezvoltarea;

- identificarea priorităților de migrație și dezvoltare, sprijinirea elaborării strategiilor naționale de migrație și dezvoltare și implementarea unor priorități identificate;
- includerea diasporei pe agenda politicilor de dezvoltare, consolidarea acesteia, atragerea diasporei în dezvoltarea durabilă a țării; și
- dezvoltarea capacităților guvernului de a integra migrația și de a monitoriza progresul.

Cu relevanță directă în gestionarea migrației în Republica Moldova este Programul național pentru ocuparea forței de muncă pe anii 2022-2026 și Planul de acțiuni privind implementarea acestuia, aprobat prin Hotărârea Guvernului Nr. 785 din 16-11-2022. Documentul reflectă angajamentul Republicii Moldova de a gestiona eficient migrația în contextul politicilor extinse pentru ocuparea forței de muncă, asigurând simultan dezvoltarea economică durabilă și integrarea socială a migranților de retur și a comunităților lor.

Recunoașterea diasporei ca agent al dezvoltării

Termen simplu, dar aprig contestat, „diaspora” se referă la „o comunitate imaginară dispersată dintr-o patrie pretinsă” (Vertovec 2009, p. 5). Cândva disprețuiți, victime, dezertori sau trădători, emigranții și descendenții lor sunt astăzi priviți drept veritabilă instituție și resursă de dezvoltare. De-a lungul timpului a evoluat semnificativ, transformându-se din comunitate marginalizată în resursă valoroasă pentru dezvoltarea globală și locală. Începând cu anii 1990 se atestă o creștere prodigioasă a instituției, devenind o componentă centrală a recomandărilor pentru politici de migrație formulate de organizațiile internaționale și grupurile de reflecție proeminente axate pe migrație. În mai mult de jumătate din toate statele membre ONU diaspora sunt recunoscute drept instituții care asigură facilitarea remitențelor, explorează noi modalități de reducere a sărăciei, construiesc parteneriate educaționale etc. (Gamlen et al, 2017). Recunoașterea și integrarea efectivă a diasporei în politicile de migrație și dezvoltare sunt esențiale pentru maximizarea contribuțiilor acesteia și pentru promovarea unei dezvoltări economice și sociale durabile.

În 2012 Republica Moldova a făcut primii pași importanți în formularea viziunii și obiectivelor strategice privind diaspora, migrația și dezvoltarea. Acești pași au marcat începutul unei abordări mai sistematice și integrate în gestionarea migrației și în valorificarea potențialului diasporei (Biroul Relații cu Diaspora). Diaspora moldovenească, în sensul definiției prezentate anterior, inițial s-a axat pe asigurarea legăturilor culturale cu patria (Moșneaga, 2014, p. 150), în acest sens fiind elaborat și un *Plan de acțiuni pentru sprijinirea național-culturală și socială a diasporei moldovenești pentru anii 2012–2014*. Un organism special conceput să reglementeze și să interacționeze cu diaspora moldovenească din străinătate este înființat în 2012. Biroul Relații cu Diaspora (BRD) este o subdiviziune din cadrul Cancelariei de Stat, sub aspect strategico-politic subordonată Prim-ministrului, iar sub aspect administrativ secretarului general al Guvernului. Rolul biroului este să asigure asistență organizatorică și informațională Prim-ministrului pe subiecte ce țin de politica de stat în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării și are misiunea de a asigura coordonarea politicii în stat în domeniul relațiilor cu diaspora care include cetățenii Republicii Moldova stabiliți temporar sau permanent peste hotarele țării, persoanele originare din Republica Moldova și descendenții lor, precum și comunitățile formate din acestea. În 2017 se înființează și un Comitet interministerial pentru diaspora, migrație și dezvoltare.

Recunoscând rolul pe care îl poate avea diaspora moldovenească în dezvoltarea țării, începând cu anul 2014, în Cadrul bugetar pe termen mediu a fost instituit subprogramul „Susținerea diasporei moldovenești” și elaborate două strategii sectoriale care au integrat obiective și acțiuni destinate diasporei moldovenești (PME, p. 67). Necesitatea elaborării Strategiei Naționale „Diaspora 2025” (aprobată prin hotărâre de guvern nr. 200/2016) a constituit o prioritate trasată în cadrul Programului de activitate al Guvernului (2015-2018) (Programul, 2015), fiind în concordanță cu legislația națională și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, prevederile Organizației Națiunilor Unite, Consiliului Europei și Uniunii Europene. Totodată, obiectivele strategice reflectă și aspirațiile de integrare europeană a Republicii Moldova. Strategia a fost elaborată de Biroul pentru relații cu diaspora din cadrul Cancelariei de Stat, împreună cu

grupul de lucru format din reprezentanți ai ministerelor, autorităților publice centrale, instituțiilor, partenerilor de dezvoltare, societății civile și diasporei, creat în conformitate cu Dispoziția Guvernului nr. 64-d din 4 iulie 2014 (Dispoziția Guvernului, 2014). Documentul este bazat pe analiza datelor primare și secundare, efectuată de un expert internațional independent, cu suportul Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare.

Obiectivul general al Strategiei este de a dezvolta un cadru sustenabil și comprehensiv de colaborare între instituțiile statului și diasporă, bazat pe încredere și inițiative comune, care vizează facilitarea opțiunilor de reîntoarcere productivă a diasporei.

Strategia stabilește patru obiective specifice:

- 1) elaborarea și dezvoltarea cadrului strategic și operațional al domeniului diaspora, migrațiune și dezvoltare;
- 2) asigurarea drepturilor diasporei și consolidarea încrederii;
- 3) mobilizarea, valorificarea și recunoașterea potențialului uman al diasporei;
- 4) implicarea directă și indirectă a diasporei în dezvoltarea economică durabilă a Republicii Moldova.

Un capitol separat, dedicat politicilor pentru diasporă, este prevăzut în Programul de activitate al Guvernului „Moldova vremurilor bune”, dar concomitent, domeniul este abordat și în alte capitole precum: Protecția socială și munca, Transformare digitală. Mai mult ca atât, este important de evidențiat că una din Prioritățile de bază, care se regăsește în Cadrul bugetar pe termen mediu pentru perioada anilor 2022-2024, se referă la fortificarea mecanismului de cooperare cu diaspora (PME, p. 72).

Din 2016, prin Hotărârea Guvernului Nr. 735 din 9 iunie 2016 s-a decis organizarea anuală, la sfârșitul celei de-a treia săptămâni a lunii august, a Zilelor Diasporei. Adoptarea unui document oficial reprezintă dovada recunoașterii și celebrării contribuțiilor diasporei moldovenești în promovarea, colaborarea și solidarizarea între moldovenii din întreaga lume și țara lor de origine.

Așadar, diaspora reprezintă o legătură esențială între comunitățile de origine și cele de destinație, generând oportunități reale de dezvoltare locală și regională. Se confirmă, astfel, teoriile care recunosc valoarea diasporei ca

agent al dezvoltării. Recunoașterea acestora ca partener strategic implică o schimbare de paradigmă, de la gestionarea migrației ca problemă la valorificarea ei ca oportunitate (Gamlen, Cummings & Vaaler, 2017).

Prin menținerea legăturilor transnaționale și implicarea în procesul decizional local, diaspora contribuie în mod direct la dezvoltarea durabilă a comunităților de origine. În acest sens, teoria transnaționalismului evidențiază capacitatea diasporei de a funcționa simultan în mai multe spații, facilitând transferul de resurse și capital social (Vertovec, 2004). Complementar, paradigma co-dezvoltării subliniază interdependența migrației și dezvoltării, poziționând diaspora ca un agent al transformării sociale prin circulația capitalului uman și a valorilor democratice (de Haas, 2010; Brinkerhoff, 2016). Prin urmare, autoritățile trebuie să adopte o abordare cooperantă, integrând diaspora în strategiile de dezvoltare, transformând mobilitatea într-o resursă pentru comunități reziliente și prospere.

Sprijin pentru revenire și integrare

Una din primele inițiative în domeniul migrației și integrării sociale este Acordul-cadru de parteneriat dintre Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova și Oficiul Francez pentru Imigrare și Integrare al Republicii Franceze pentru punerea în aplicare a programului OFII de ajutor pentru reintegrare în Republica Moldova, semnat în octombrie 2017. Acordul este conceput pentru a sprijini persoanele care revin în Republica Moldova după o perioadă de muncă sau rezidență în Franța. Prin sprijinirea acestor inițiative antreprenoriale, acordul facilitează:

- 1) Transferul de abilități și cunoștințe;
- 2) Sprijin financiar și consultanță;
- 3) Generarea de venituri și locuri de muncă;
- 4) Contribuție la economia națională.

Prin facilitarea inițiativelor antreprenoriale ale cetățenilor moldoveni întorși din străinătate, acordul promovează dezvoltarea economică durabilă și crearea de oportunități pentru reintegrarea acestora în economia țării, având un impact pozitiv asupra societății și a nivelului de trai în Moldova.

Comitetul interministerial pentru diaspora, migrație și dezvoltare elaborează și propune spre adoptare guvernului Programul național de stimulare a revenirilor și facilitare a (re)integrării cetățenilor Republicii Moldova implicați în procesul de migrație pentru anii 2023-2027. Conceput drept urmare a analizei documentelor de politici și studii existente în domeniu, programul își propune obiectivul strategic „de a crea un sistem coerent și sinergic de stimulare a revenirii și facilitare a reintegrării cetățenilor reveniți, prin asigurarea întregului ciclu de politici, servicii și implementarea instrumentelor sustenabile de asistență și suport”.

Scopul Programului este de a stimula revenirile și asigurarea (re)integrării efective și durabile a cetățenilor Republicii Moldova implicați în procesul de migrațiune. Acesta a fost elaborat în conformitate cu prevederile Programului de activitate a Guvernului pentru anii 2021-2025 „Moldova vremurilor bune” (Program, 2021), Strategiei Naționale „Diaspora-2025”, precum și în strânsă corelare cu procesul de elaborare a noului document de politici în domeniul migrației și azilului. Pe lângă Biroul relații cu diaspora al Cancelariei de Stat, în elaborarea programului au fost implicați reprezentanți ai autorităților publice centrale și locale, PNUD Moldova în calitate de partener extern, asociații/reprezentanți ai diasporei, organizații ale societății civile.

Obiectivele specifice ale Programului sunt:

- Consolidarea cadrului instituțional și de politici și eficientizarea mecanismelor de coordonare și cooperare la nivel național în domeniul revenirii și (re)integrării;
- Garantarea respectării drepturilor sociale și promovarea integrării în comunitate a persoanelor revenite și a familiilor acestora prin asigurarea accesului la educație, sănătate și alte servicii publice;
- Facilitarea reintegrării și sporirea oportunităților economice a persoanelor revenite de peste hotare, prin atragerea investițiilor, dezvoltarea spiritului antreprenorial și de noi competențe, angajării în câmpul muncii, crearea noilor programe de suport, inclusiv afaceri deschise de femei revenite, femei angajate în câmpul muncii;
- Asigurarea accesului migranților reveniți și a familiilor acestora la mecanisme eficiente de informare, comunicare și participare efectivă

în viața publică la nivel național/local prin organizarea campaniilor de informare pe diverse tematici actuale.

Elementele de noutate ale programului sunt trecerea de la „de la reintegrarea individuală la o abordare transversală, integrată, adaptată la aspectele de gen și sustenabilă și detaliază direcțiile de acțiune, obiectivul strategic general, obiectivele specifice, rezultatele și impactul. Până în anul 2017 în politicile de reintegrare accentul a fost pus mai degrabă pe obiectivul de informare a diasporei asupra oportunităților economice existente în țară. Mai mult, pentru că erau concentrate la nivel central, politicile de reintegrare au vizat migrația de revenire la nivel individual, oferind servicii și instrumente de reintegrare pentru cetățeni și nu pentru comunități.

Programul este elaborat pentru un termen de 5 ani și conține un Plan de acțiuni pentru perioada 2023-2027.

Inițiativele inovative și de afaceri ale diasporei și migranților reîntorși sunt susținute prin diverse programe. Fără a avea pretenția de prezenta o listă exhaustivă, acestea sunt: Programul de ajutor pentru reintegrarea cetățenilor moldoveni reveniți din Franța (2018-2019); Programul de atragere a remitențelor în economie (PARE 1+1) (2010-2021); Programul START pentru tineri – O afacere durabilă la tine acasă (2018-2021); Programul Femei în afaceri pentru abilitarea femeilor (2016-2022); Programul de formare continuă Managementul afacerilor eficiente (implementat din 2011); programul guvernamental „Diaspora acasă reușește (DAR 1+3-) (2019-2025) este în curs de implementare.

Gestionarea fluxului migrațional

Evoluția fenomenului migrației, necesitatea respectării angajamentelor internaționale asumate, cât și provocările și transformările majore care au avut loc în sfera migrației la nivel național, regional și global ca urmare a răspândirii pandemiei COVID-19, precum și a crizei migraționale produse de războiul din Ucraina a determinat elaborarea unui nou document de politici publice pentru a răspunde nevoilor specifice ale migranților, refugiaților și persoanelor apatride. Programul privind gestionarea fluxului

migrațional, azilului și integrării străinilor pentru anii 2022-2025 (aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 808 din 23.11.2022 (Hotărârea Guvernului nr. 808 din 23.11.2022) derivă din Strategia de dezvoltare a domeniului afacerilor interne pentru anii 2022-2030. Invocând-se absența, din punct de vedere strategic, a unei viziuni de dezvoltare, în special în contextul crizei migraționale actuale, programul este elaborat pentru „a dezvolta un sistem de management integrat al migrației, care să se bazeze pe instituții puternice, instrumente eficiente și proceduri clare, capacități de analiză și gestionare a riscurilor, de consolidare a cooperării interinstituționale și internaționale”.

O primă observație privind specificitatea politicii naționale de migrație este că integrează migrația și dezvoltarea într-un cadru comun de elaborare și implementare. Dovadă sunt proiectele și programele implementate în cadrul parteneriatelor de dezvoltare. De asemenea, actele normative prin care s-a intervenit au fost adoptate pornind de la același deziderat al migrației corelată cu dezvoltarea.

O doua observație se referă la tipul de angajament al guvernului și direcția politicii migraționiste. În linii generale se conturează o politică privind migrația, doar că măsurile de politică sunt orientate preponderent către migrația circulară ca o modalitate de a optimiza impactul fluxurilor de migrație asupra dezvoltării. Inițial politica de migrație a fost orientată spre control, după anul 2006 este adoptată perspectiva valorificării oportunităților oferite de migrație.

O a treia observație ține de timpul și momentul intervențiilor. Cele mai multe dintre măsurile de politică se axează pe faza post-migrație, sprijinind reintegrarea socioeconomică a persoanelor întoarse în țară. În mare parte, măsurile sunt sprijinite de proiecte internaționale de cooperare.

Strategiile adoptate, cadrul legal dezvoltat, măsurile și practici implementate cu obiectivul declarat de a interveni în soluționarea privind migrația sunt dovada faptului că Republica Moldova dispune de o politică de migrație. Conceperea politicii a fost ghidată de trei reguli esențiale:

- a) confruntarea obiectivelor cu finalitățile ori rezultatele spre care țințesc;
- b) articularea schimbărilor pe care intenționează să le producă;

c) abordarea integratoare a migrației.

Predomină abordarea de sus în jos, cu o implicare limitată a autorităților locale. Ponderea politicilor sectoriale cu impact asupra migrației este semnificativă – 82,1% în perioada 2016-2019 (Baltag și Burdelnîi, 2022, p. 58). Dacă acestea își ating obiectivele, se poate spune că abordarea problematicii migrației în Republica Moldova se înscrie atât într-o paradigma focalizată pe fenomen, cât și o abordare structurală. Însă simpla existență a unei politici încă nu garantează succesul acesteia, oricât de multă rigoare s-ar fi respectat în concepere și elaborare.

Integrarea și adaptarea imigranților în Republica Moldova

Așa cum procesele migraționale implică atât emigrare, cât și imigrare, este logic să fie cercetate ambele, chiar dacă amploarea, motivele și efectele sunt diferite.

Datele oficiale arată că în Republica Moldova numărul străinilor documentați cu permise de ședere valabile la mijlocul anului 2021 constituia cca 18,1 mii persoane, din care: 6,7 mii străini dețineau permise de ședere permanentă și cca 11,4 mii – permise de ședere provizorie, din cca 119 state. Pe parcursul anului 2022 a fost acordat dreptul de ședere provizorie pentru 663 de persoane în scop de studii, iar pentru 29 a fost prelungit. Printre țările de top, ai căror cetățeni aleg să obțină studii în Republica Moldova, sunt India – 233, Ucraina – 62, România și Federația Rusă – câte 53.

Dacă în perioada 1991-2022 fenomenul a fost puțin resimțit, războiul din Ucraina devine factor esențial pentru amplificarea fenomenului. Într-o perioadă relativ scurtă, prin sectorul de frontieră moldo-ucrainean în Republica Moldova au intrat un număr de 880.976 de persoane. Pe toate sectoarele de frontieră în această perioadă au intrat peste 2.400.000 cetățeni străini (OIM, 2023, p. 17).

Potrivit datelor UNCFR, la 22 Octombrie 2023 numărul refugiaților din Ucraina înregistrați în Republica Moldova constituiau 113000 cetățeni ucraineni (UNCHR, 2023). În noiembrie 2023 agenții economici din Republica Moldova notificau angajarea a 1244 cetățeni din Ucraina (878

femei și 366 bărbați), Cei mai mulți cetățeni ucraineni sunt angajați în mun. Chișinău (949), UTA Găgăuzia (54), Bălți (58). Conform notificărilor angajatorilor, cetățenii din Ucraina au ocupat locuri de muncă în următoarele profesii, meserii: programator, inginer, cusător, vânzător, vânzător-consultant, bucătar, chelner, medic, educator, montator subasamblare, infirmieră, operator în sectorul de producere, agent servicii client, manager diverse domenii, operator introducere date, altele.

Din datele respective înțelegem că imigrația necesită o abordare separată. Criteriile esențiale în abordarea imigrației sunt respectarea drepturilor omului, securitatea socială și integrarea. Asigurarea respectării drepturilor omului este condiție esențială pentru incluziune și integrare din punct de vedere economic, dar și cultural și social. Rolul central revine statului ca instituție principală a sistemului politic: având puteri și resurse semnificative pentru a evalua volumul și compoziția fluxurilor de migrație, asumându-și, astfel, sarcina de a gestiona integrarea. Acest rol impune elaborarea și dezvoltarea unui set de măsuri, constituirea unor structuri speciale și o bază legislativă care să fundamenteze politicile publice în domeniul integrării imigranților.

Adoptarea și dezvoltarea de politici ce au ca obiectiv principal sau indirect imigrarea reprezintă un angajament al Republicii Moldova în calitate de stat membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE). Progresul realizat în privința integrării migrațiilor este monitorizat constant, urmărindu-se dobândirea egalității în drepturi, responsabilități și șanse pentru toți rezidenții, indiferent de domeniul de politică, adică, mobilitatea pe piața muncii, reîntregirea familiei, educație, sănătate, participare politică, rezidență pe termen lung, acces la cetățenie și anti-discriminare. În baza indicatorilor formulați pentru șapte domenii (*Tabelul 9.*) se stabilește un Indice al Politicilor de Integrare a Migranților, aplicabil și Republicii Moldova. Indicele reprezintă un instrument ce poate fi utilizat de către autorități pentru a identifica și avansa problemele relevante în ceea ce privește integrarea migranților, cu scopul de a progresa și mai mult în îndeplinirea angajamentelor în cadrul OSCE.

Tabelul 9. Domenii și indicatori de integrare a imigranților

Nr. ord.	Domenii de integrare	Indicatorii integrării
I.	Mobilitatea pe piața muncii	Accesul la ocuparea unui loc de muncă; Accesul la servicii publice pentru ocuparea forței de muncă; Educație și formare profesională; Recunoașterea calificărilor; Accesul la sindicate și asigurări sociale; Condiții de lucru etc.
II.	Reunificarea familială	Durata și documentele luate în considerare; Copii minori și rude dependente; Condiții de integrare la sosire; Situția locativă; Circumstanțe personale luate în considerare; Ajutoare sociale etc.
III.	Educație	Acces la toate tipurile de educației; Educația obligatorie ca drept legal; Evaluarea cunoștințelor dobândite anterior; Accesul la formarea profesională; Consiliere și îndrumare Susținere în limba de predare Situția educațională a elevilor migranți; Culturile imigranților; Modificarea programelor pentru a reflecta diversitatea; Adaptarea la viața cotidiană etc.
IV.	Participarea politică	Drepturile electorale; Dreptul de vot în alegerile naționale și locale; Dreptul de a candida în alegerile locale; Libertăți politice; Dreptul la asociere; Partide politice; Crearea de mijloace de comunicare etc.
V.	Rezidența pe termen lung	Timpul necesar de ședere și documentele luate în considerare; Condiții pentru dobândirea statutului; Condiții referitoare la limbă și integrare; Durata procedurii; Motive pentru respingere, retragere sau refuz; Circumstanțele personale luate în considerare înainte de expulzare; Drepturi asociate statutului etc.
VI.	Accesul la cetățenie	Perioada de rezidență pentru imigranții din prima generație; Cetățenia ca drept dobândit la naștere pentru a doua generație de imigranți;

Nr. ord.	Domenii de integrare	Indicatorii integrării
		Pentru a treia generație de imigranți; Condiții de dobândire; Protecții legale; Motive pentru retragere; Limite de timp pentru retragere; Apatridia; Dubla cetățenie etc.
VII.	Sănătate	Accesul la servicii în domeniul sănătății; Asigurare medicală; Servicii medicale echitabile etc
VIII	Anti-discriminarea	Angajare și formare profesională pe baza rasei și etniei, religiei și credinței, și naționalității; Educație; Protecția socială inclusiv asigurările sociale; Accesul la și furnizarea de bunuri și servicii publice, inclusiv în domeniile sociale (locativ, sănătate etc.) Asistență din partea statului; Acțiuni în justiție; Politici de egalitate etc.

Sursa: Tabel elaborat de autor în baza indicatorilor disponibili la www.mipex.eu (Filipov, 2019).

Unul din primele acte normative care invocă gestionarea imigrației este Legea privind regimul străinilor în Republica Moldova Nr. 200 din 16.07.2010, publicată în Monitorul Oficial Nr. 179-181 din 24.09.2010. De rând cu intrarea, aflarea și ieșirea străinilor pe/de pe teritoriul Republicii Moldova, acordarea și prelungirea dreptului de ședere, repatrierea, documentarea acestora, legea stipulează măsuri de constrângere în caz de nerespectare a regimului de ședere. Domeniul de reglementare ale legii vizează și măsuri specifice de evidență a imigrației, în conformitate cu obligațiile asumate de Republica Moldova prin tratatele internaționale la care este parte (art. 1).

Legea recunoaște și garantează străinilor aceleași drepturi și libertăți ca și cetățenilor Republicii Moldova:

- Dreptul la muncă și la protecția ei în conformitate cu legislația în vigoare și cu permisiunea organelor abilitate din domeniul ocupării forței de muncă;
- Dreptul la odihnă și la ocrotirea sănătății;

- Dreptul la asigurări sociale cu posibilitatea de a beneficia de indemnizații, pensii și alte tipuri de prestații de asigurări sociale;
- Dreptul la domiciliere în Republica Moldova în baza actelor de identitate valabile și la o locuință la fel ca și cetățenii Republicii Moldova;
- Dreptul la proprietate și dreptul de proprietate intelectuală;
- Dreptul la educație cu acces la toate formele de învățământ;
- Dreptul la asociere cu excepția partidelor politice și a altor organizații social-politice;
- Dreptul la libertatea conștiinței și a opiniei. Dreptul la familie prevede dreptul de a se căsători și de a desface căsătoria cu cetățeni ai Republicii Moldova, cu alte persoane în conformitate cu legislația în vigoare. Cetățenii străini se bucură de dreptul la familie și au îndatoriri în relațiile de familie;
- Dreptul la inviolabilitatea persoanei și a locuinței;
- Drepturi procedurale în cadrul procesului de judecată. Potrivit acestuia străinii, în conformitate cu legislația cu privire la Avocatul Poporului, pot adresa cereri Avocatului Poporului sau, după caz, Avocatului Poporului pentru drepturile copilului în cazurile încălcării, pe teritoriul Republicii Moldova, a drepturilor și intereselor lor legitime.

De asemenea, străinilor li se garantează dreptul de a cere protecție la misiunea diplomatică a statului lor.

Aparent, legea nu are caracter restrictiv, condițiile de intrare și ședere pe teritoriul Republicii Moldova fiind condiționate de respectarea legislației naționale și a prevederilor tratatelor/ acordurile semnate la care este parte Republica Moldova. Excepție este imigrarea în scop de muncă a străinilor, care „se efectuează în funcție de necesitățile economiei naționale în forță de muncă calificată în cazul în care ocuparea locurilor de muncă vacante nu poate fi asigurată cu resurse umane autohtone.” Dreptul de ședere provizorie cu scop de muncă poate fi acordat: lucrătorilor imigranți; străinilor angajați în proiecte investiționale de importanță națională; străinilor angajați în cadrul proiectelor de asistență externă; lucrătorilor înalt calificați; lucrătorilor străini detașați: străinilor care desfășoară activități

didactice, în domeniile culturii, sănătății sau sportului; persoanelor cu funcție de conducere din domeniul IT; specialiștilor din domeniul IT; străinilor angajați ai rezidenților Zonelor economice libere (ZEL); străinilor ale căror specialități sunt incluse în Lista ocupațiilor prioritare; persoanelor cu funcții de conducere.

La distanță de doar un an este adoptată Legea privind integrarea străinilor în Republica Moldova (Nr. 274 din 27.12.2011). Adoptarea legii este argumentată prin „necesitatea stabilirii unui cadru juridic uniform privind integrarea străinilor în viața economică, socială și culturală a Republicii Moldova, a asigurării drepturilor, libertăților și a determinării obligațiilor acestora”, reprezentând totodată și transpunerea parțială a Directivei Consiliului European nr. 83/2004/CE din 29 aprilie 2004 privind standardele minime referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de statutul de refugiat sau persoanele care, din alte motive, au nevoie de protecție internațională și la conținutul protecției acordate. În sensul legii, integrarea este „proces de participare activă a străinilor care au obținut protecție internațională sau azil politic sau un drept de ședere în Republica Moldova la viața economică, socială și culturală a societății moldovenești, prin care cetățenii străini sunt împuterniciți să contribuie și să-și valorifice întreg potențialul ca membri ai acestei societăți, să-și realizeze drepturile și să-și îndeplinească obligațiile fără discriminare sau excluziune socială pentru propriul lor beneficiu și pentru beneficiul statului”. Procesul de integrare, care presupune acomodare socioculturală, program de integrare, angajament de integrare, plan individual de integrare și asistență specializată este coordonat de autoritatea competentă pentru străini, o structură constituită în cadrul Ministerul Afacerilor Interne.

Măsurile relevante în domeniul integrării sunt prevăzute în Strategia națională în domeniul migrației și azilului (2011-2020) nr. 655 din 08.09.2011 (Strategia, 2011). Documentul prevede 1) Corelarea principiilor și procedurilor de admitere și de documentare în Republica Moldova a străinilor (migranții economici – noneconomici) cu realitățile sociale și economice ale țării, folosind o abordare utilitaristă pentru țară și în modul care să asigure drepturile de bază ale imigranților; 2) Ajustarea

reglementărilor naționale la Rezoluția Consiliului din 20 iunie 1994 privind limitarea admiterii resortisanților statelor terțe pe teritoriul statelor-membre pentru ocuparea forței de muncă și la Directiva Consiliului din 2004/114/CE din 13 decembrie 2004 privind condițiile de admitere a resortisanților țărilor terțe pentru studii, schimb de elevi, formare profesională neremunerată sau servicii de voluntariat și altele; 3) Diversificarea criteriilor de admitere a străinilor în scop de muncă, având ca bază prognoza necesității forței de muncă și prioritățile economiei naționale; 4) Identificarea și actualizarea periodică a statelor care prezintă potențial de migrație pentru Moldova și facilitarea imigrării resortisanților din aceste state în baza politicilor naționale și acordurilor bilaterale în domeniu; 5) Perfectarea mecanismelor de recunoaștere a competențelor și calificărilor profesionale ale străinilor în domeniile ce necesită personal calificat (lucrurile cu utilaje complicate sau periculoase, chimie, explozibil etc.); 6) Promovarea proactivă de atragere a investițiilor străine prin politicile migraționiste; 7) Promovarea instituțiilor de învățământ superior din Republica Moldova în scopul atragerii străinilor la studii; 8) Asigurarea faptului că libertatea de circulație a străinilor aflați în mod legal în Republica Moldova sau a apatrizilor nu este supusă unor restricții nejustificate, inclusiv măsurilor de natură discriminatorie, bazate pe orice motiv, cum ar fi sex, rasă, culoare, origini etnice sau sociale, caracteristici genetice, starea de sănătate, limbă, religie sau convingeri, opinii politice sau orice alte opinii, apartenență la o minoritate națională, proprietate, naștere, handicap sau vârstă; 9) Dezvoltarea registrelor informaționale interdepartamentale ce ar permite evidența drepturilor individuale ale străinilor în materie de securitate socială, accesul la serviciile medicale și sistemul de învățământ, asistență socială ș.a.; 10) Elaborarea programelor și procedurilor pentru migrații noneconomice, studenți, cercetători, alte categorii de migrați-artiști, voluntari, jurnaliști, sportivi etc., persoanele sosite cu scopul reunificării familiei etc., care trebuie să beneficieze de regim de intrare și ședere facilitat; 11) Promovarea unui climat de legalitate în admiterea și șederea străinilor în Republica Moldova prin sporirea gradului de informare a potențialilor migrați care doresc să vină în Republica Moldova pentru perioade de timp scurte (turism, afaceri, vizite private) sau de durată (muncă, studii, reîntregirea familiei).

Cel mai recent document în acest domeniu este Programul privind gestionarea fluxului migrațional, azilului și integrării străinilor pentru anii 2022-2025, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.808/2022. Programul are drept scop realizarea prevederilor convențiilor Organizației Națiunilor Unite privind: statutul refugiaților în materie de protecție internațională și protecția drepturilor omului; statutul apatrizilor; reducerea cazurilor de apatridie (Hotărârea Guvernului nr.808/2022). Concomitent, acesta se aliniază priorităților și obiectivelor Pactului global pentru o migrație sigură, reglementată și ordonată, precum și obiectivelor Pactului global pentru refugiați, care vizează promovarea cooperării internaționale prin definirea unor principii directe și prin furnizarea unui cadru multilateral de politici.

Din analiza normelor juridice din Republica Moldova înțelegem că acestea răspund provocărilor proceselor migraționale. Ele se concentrează în principal pe protejarea tuturor drepturilor tuturor străinilor. Autoritățile au adaptat normele la standardele internaționale asigurând securitate socială, egalitatea cu cetățenii țării gazdă în ceea ce privește condițiile de muncă și plată, o serie de garanții în domeniul relațiilor economice, sociale și culturale, dreptul la identitatea culturală.

Astfel, procesul de integrare al imigranților în Republica Moldova se desfășoară pe patru dimensiuni:

- 1) Integrare economică (acces la piața muncii, ocuparea forței de muncă, acces la locuințe; cei mai importanți parametri de integrare sunt ocuparea forței de muncă și veniturile, adică nivelul salariilor angajaților, profiturile pentru cei care își organizează propriile întreprinderi mici);
- 2) Integrare juridică cu asigurarea accesului neîngrădit la justiție;
- 3) Integrarea socială (învățământ pe toate nivelurile, îngrijiri medicale de urgență și asigurări medicale, indemnizații sociale etc. Excluderea din sistemul de protecție socială este un obstacol evident în calea integrării);
- 4) Integrare culturală (acces la studiul limbii, alte elemente ale culturii, capacitatea de a-și menține cultura, religia, obiceiurile).

De asemenea, se poate observa că procesul integrării implică o latură birocratică și una socio-practică. Prima se referă la totalitatea eforturilor

structurilor de putere care urmăresc să realizeze o politică adecvată în domeniul respectiv, iar a doua denotă procese obiective care au loc în societate, indiferent de voința autorităților. Aceasta înseamnă că nu e suficient angajamentul din partea decidenților, ci e nevoie și de o reacție pozitivă din partea societății capabilă să accepte cetățenii străini și să participe la integrarea și acomodarea acestora. Prin urmare, politicile trebuie să fie orientate și în această direcție. În același timp, inițiativele de integrare trebuie să-și găsească reflecție și în politicile locale, deoarece strategiile de integrare a imigranților necesită politici de integrare socială largi și trebuie să fie susținute de toți rezidenții din comunitatea primitoare. Aceste măsuri sunt necesare pentru ca inițiativele de integrare să aibă succes la nivel local și trebuie să abordeze condițiile locale și perspectivele economice în ideea creării unor condiții atractive și la nivelul colectivităților locale. O bună politică locală de imigrare și integrare va contribui cu siguranță la o mai bună integrare economică a imigranților nu doar la nivel de capitală, dar și în restul regiunilor (Roth, 2012, p.12)

În acest context, sunt de acord cu ideea că încorporarea componentei migrației în politicile de dezvoltare locală trebuie să aibă în vedere experiența, cunoștințele și interesele migranților și ale familiilor acestora, incluzându-le pe agenda de dezvoltare (Vasilache, Bunyan, Tejada, 2017, p.12). Acest lucru poate necesita efectuarea unor modificări în strategii, obiective și acțiuni, astfel încât migranții și familiile acestora să poată, în mod sistematic, influența, participa și beneficia de procesele de dezvoltare. Acest proces trebuie să aibă în vedere următoarele:

- a) Administrația publică locală trebuie să înțeleagă și să fie conștientă de contextul migrației la nivel local, fapt care oferă o bază solidă pentru planificarea strategică în continuare.
- b) Viziunea și misiunea administrației publice locale ar trebui să includă bunăstarea și aspirațiile nu doar ale populației locale, dar și ale comunităților afectate de migrație (migranții și familiile acestora rămase în țară).
- c) La stabilirea politicilor de integrare, administrația publică locală trebuie să implementeze mecanisme participative bazate pe contextul și realitățile socio-economice locale.

Liberalizarea vizelor

Obligația de a deține viză de scurtă durată pentru cetățenii Republicii Moldova, posesori ai pașapoartelor biometrice, care călătoresc în Spațiul Schengen a fost abolită în 2014, urmare a modificării Regulamentului UE nr. 539/2001. Acest lucru a fost posibil prin asigurarea implementării condițiilor Planului de Acțiuni privind liberalizarea regimului de vize, oferit Republicii Moldova la 24 ianuarie 2011, în cadrul Dialogului RM-UE privind liberalizarea regimului de vize (lansat la 15 iunie 2010) (Comisia Europeană, 2013). Urmare a unui set de condiții și acțiuni, respectate de Republica Moldova, a fost semnată decizia cu privire la liberalizarea regimului de vize pentru cetățenii RM de către președinții Parlamentului European și Consiliului Uniunii Europene. Decizia cu privire la eliminarea vizelor pentru cetățenii Republicii Moldova a fost publicată în Jurnalul Oficial al UE la 8 aprilie 2014 și a intrat în vigoare la 28 aprilie 2014. Actualmente liberalizarea vizelor pentru cetățenii Republicii Moldova este prevăzută de Regulamentul UE 2018/1806 din 14 noiembrie 2018 de stabilire a listei țărilor terțe ai căror resortisanți trebuie să dețină viză pentru trecerea frontierelor externe și a listei țărilor terțe ai căror resortisanți sunt exonerati de această obligație (Misiunea RM pe lângă UE).

Centru analitic „Expert-Grup” au atenționat că perioada de după liberalizarea regimului de vize pentru cetățenii moldoveni va fi marcată de anumite incertitudini și provocări. Potrivit experților, prima provocare ține de faptul că abolirea regimului de vize exclude migrația în scopul muncii. Autorii studiului au exprimat convingerea că folosirea neconformă a regimului liberalizat de vize poate să genereze efecte cu impact negativ asupra imaginii țării în UE. Totodată, experții au prognozat că înăsprirea condițiilor pentru muncitorii moldoveni în Federația Rusă poate determina o reorientare a fluxurilor migraționiste spre Vest. O altă provocare pentru cetățenii care doresc să călătorească liber în UE ține de faptul că acele reguli aplicate anterior la obținerea vizelor Schengen, de către ambasadele UE, vor continua să fie folosite pe larg la ieșirea din țară. Analistii au mai atenționat asupra unei eventuale repetări a „scenariul balcanic”, care a constat în creșterea ponderii solicitanților de azil din această regiune în statele UE. În studiu se arată că „Există o serie de circumstanțe (situația din regiunea

transnistreană, respectarea drepturilor minorităților) care pot conduce la prefigurarea unor probleme similare” (Expert-grup, 2014). Printre beneficii abolirii vizelor se numără crearea premiselor pentru consolidarea conexiunii dintre cetățeni și țară, facilitând contactele dintre reprezentanții societății civile, tineretului etc. din țară cu partenerii din UE. Pașaportul biometric permite călătoriile fără vize în peste 90 de țări, poziționând Moldova pe locul 36 în ierarhia mondială a pașapoartelor (Expert-Grup, 2015). Liberalizarea vizelor a animat schimbări esențiale la nivel individual, socio-economic precum și în modul de administrare a frontierelor și a migrației. S-a redus sarcina administrativă și volumul de muncă al personalului diplomatic din consulate, deoarece acesta nu a mai fost afectat de procesarea sau verificarea vizelor. Cu toate acestea, un volum de muncă mai mare a fost solicitat din partea altor autorități (cum ar fi autoritățile de control la frontieră) pentru a evita fraudă de identitate, migrația neregulamentară sau angajarea ilegală.

Potrivit datelor ministerului de externe al Republicii Moldova în perioada 2014-2020 peste 2 milioane de cetățeni au efectuat călătorii în statele din spațiul Schengen, înregistrând în total peste 6 milioane de călătorii. Numărul de refuzuri de intrare constituie în mediu 0.3%, iar numărul cazurilor de ședere ilegală este în mediu de 0.5%, ceea ce denotă o atitudine responsabilă a cetățenilor Republicii Moldova față de această libertate. În 2022, numărul cetățenilor moldoveni cărora li s-a refuzat intrarea în statele membre a fost de 7.305, ceea ce reprezintă cu 19,5% mai puțin decât în 2021 (9.075). (<https://mfa.gov.md/ro/content/conditii-de-calatorie-ue>).

Efectele economice pozitive semnificative ale regimului liberalizat de vize au constat în:

- Consolidarea relațiilor de afaceri dintre Republica Moldova și UE;
- Extinderea relațiilor de afaceri și promovarea schimburilor transfrontaliere prin stimularea exportului de know-how către Republica Moldova;
- Reducerea costurilor pentru migrația de afaceri;
- Creșterea cererii de servicii de transport de mărfuri și pasageri (Iațco, 2019, p. 138) .

Un alt efect pozitiv al liberalizării vizelor este trăirea sentimentului de mândrie și creșterea stimei de sine. Într-un studiu realizat de N. Putină (2019)

30,5% dintre participanții la sondaj au declarat că regimul fără vize contribuie la creșterea respectului pentru sine și pentru demnitatea umană. Migrația ilegală, ca risc al liberalizării vizelor, este un proces minor în cazul Republicii Moldova. Procentul mic de șederi ilegale ale moldovenilor infirmă puternic previziunile sumbre conform cărora un regim fără vize ar servi drept canal pentru migrația ilegală masivă din țările Parteneriatului Estic către UE. (Putină, 2019, p.127)

În același timp, conform Indicelui Calității Naționalității, atât Moldova, cât și Ucraina, și Georgia, după introducerea regimului fără vize, s-a înregistrat o dinamică pozitivă a valorii pașaportului național și a cetățeniei (Putină, 2019, p.127).

În rapoartele Comisiei Europene Republica Moldova este apreciată pentru eforturile depuse. Cu toate acestea, sunt necesare progrese suplimentare și trebuie abordate următoarele aspecte:

a) Alinierea în continuare a politicii Moldovei în materie de vize cu lista UE a țărilor cărora li se impune vize, în special în ceea ce privește țările care prezintă riscuri în materie de migrație neregulamentară sau de securitate pentru UE;

b) Continuarea eforturilor în curs de desfășurare în lupta împotriva criminalității organizate, în special a activităților criminale transnaționale care au apărut în contextul agresiunii rusești împotriva Ucrainei (Report COM (2023) 730 final, p. 23)

Pentru a da curs recomandărilor anterioare ale Uniunii Europene, Republica Moldova a abrogat în 2020 legea privind acordarea cetățeniei prin investiții, adoptată în 2018. Programul „Cetățenie prin investiție” prevedea posibilitatea obținerii cetățeniei Republicii Moldova în schimbul unui transfer de cel puțin 100 de mii de euro către Fondul de dezvoltare pe termen lung al Republicii Moldova sau cel puțin 250 de mii de euro investiți în afaceri importante din punct de vedere strategic. Cu origini în Caraibe și ulterior în America de Nord (în Canada – 1986, în Statele Unite – 1990) asemenea programe sunt dezvoltate în țări precum Malta, Bulgaria, Cipru. V. Cornea, în „Evoluția și implicațiile sociale ale pașaportului: de la scrisori de liberă trecere la pașapoarte de aur” (2020) arată că jurnaliști de investigație, asociații neguvernamentale și cercetători din domeniul

științelor sociale au tras primele semne de alarmă privind înlocuirea criteriului reședinței, prevăzut în cadrul procedurii obișnuite de naturalizare, cu criteriul investiției. Cetățenia prin investiție este asociată cu corupția și comercializarea acestei idei nu rezonază cu niciuna dintre cele două tipuri de teorii privind cetățenia: teorii normative, care încearcă să stabilească drepturile și îndatoririle pe care cetățenii trebuie să le aibă, și teorii empirice, care urmăresc să descrie și să explice modul în care cetățenii dețin aceste drepturi și îndatoriri (Cornea, p. 2020, p. 57)

Între politică și politici: migrația în discursul electoral

Caracterul intens al proceselor migraționiste ar trebui să determine executivul, factorii de decizie, partidele politice, societatea civilă să identifice cele mai bune modalități de gestionare a acestora. Intervenția decidenților în astfel de procese este o necesitate care nu trebuie să îmbrace doar forma unui discurs politic, ci și a unor acțiuni concrete de control a acestor procese, care conduc la serioase schimbări de natură demografică, socială, economică și politică la nivel de societate. Toate aceste efecte sunt rezultatul intervenției la timp, cu măsuri suficiente și eficiente de gestionare a fluxurilor migraționale. Intervenția în gestionarea migrației este absolut necesară, deoarece, asistăm la o creștere atât a dependenței de migrație, cât și a problemelor de migrație. În ceea ce privește dependența, aceasta este valabilă atât pentru țările de origine, cât și pentru țările de destinație. Există comunități, economii naționale care depind semnificativ de sumele de bani trimise acasă de emigranți, în special în țări cu sărăcie cronică, precum este și Republica Moldova. Prin urmare, dependențele pozitive și negative fac din migrație propria cauză: pe de o parte regiunile de origine sunt dependente de remiteri, pe de altă parte, economiile țărilor de imigrare de profiturile sociale aduse de imigranți (Bejan Volc, 2018, p.228). Astfel, migrația se transformă într-o problemă de interes național pentru aproape toate țările implicate în procesele migraționale. Cu această ocazie, referirile la migranți devin din ce în ce mai frecvente în discursul politic – fenomenul migrației este utilizat ca argument instituțional sau electoral pentru

legitimarea unor politici, formarea unor agenții guvernamentale, inițierea unor campanii de comunicare, dezbateri publice despre „votul diasporei”.

În condițiile în care migrații formează un puternic potențial de dezvoltare socio-economică, elitele politice conștientizează faptul că trebuie să manifeste cât mai mult interes față de migrație. Unele țări, cu intensă experiență migrațională demonstrează insistent capacitate de gestiune a migrației astfel încât să o transforme în importantă sursă a dezvoltării. În Republica Moldova, deși există unele acțiuni în acest sens, acestea nu sunt îndreptate în totalitate spre consecințele negative ale migrației, care, contrar efectelor pozitive pentru dezvoltare, generează serioase probleme demografice, pierderea populației apte de muncă, exodul de creiere, copii dependenți de banii trimiși din străinătate etc. În acest context, interesează și măsura în care problema migrației se regăsește în programele electorale ale partidelor politice din Republica Moldova și dacă acestea își propun să găsească soluții în rezolvarea ei.

Viziunea partidelor față de migrație, reflectarea problemei migraționale în programe electorale poate fi un mod de a câștiga bazin electoral. A presupune că multe dintre voturile acordate unuia sau altuia dintre partide este influențat de gradul de reflectare a problemei migraționale în programele electorale este dificil de dovedit empiric. Însă, preocuparea partidelor față de alte probleme sociale pe care le generează migrația determină oarecum votul cetățenilor. Spre exemplu, un studiu realizat de Centrul german de Cercetare „The German Marshall Fund” în campania electorală a candidaților la funcția de președinte a Republicii Franceze, arată că 40 – 45% din cetățenii Franței văd în imigrare o problemă economică, și nu o rezolvare a acesteia. Așa cum majoritatea cetățenilor consideră că numărul în creștere a imigranților din ultimii ani a devenit o problemă sensibilă atât pentru cetățeni, cât și pentru executivul francez, candidații trebuie să convingă electoratul prin obiective clar definite destinate soluționării problemei migrației (Kozlova, 2012, p. 197).

Analiza modului în care migrația este reflectată în programele electorale ale partidelor politice din Republica Moldova oferă o înțelegere aprofundată a preocupărilor politice și a strategiilor privind migrația. Evaluarea modului în care migrația este tratată în programele electorale și

impactul acesteia asupra participării electoratului poate oferi informații valoroase despre prioritățile politice și strategii de campanie. Abordarea eficientă a migrației în context electoral poate influența nu doar rezultatul alegerilor, ci și politicile ulterioare privind gestionarea migrației. Partidele politice care recunosc impactul migrației și propun soluții pot câștiga voturile electoratului sensibilizat de aceste probleme. Dacă partidele abordează această problemă într-un mod semnificativ și propun soluții viabile, acest lucru poate motiva diaspora să se implice activ în procesul electoral.

În acest context sunt analizate programele electorale ale partidelor care au câștigat alegerile în 2014 și 2021. Am urmărit, în mod special, încadrarea problemei migrației în discursurile lor și dacă abordarea migrației reprezintă un factor motivant al participării diaspora la alegeri.

Alegerile parlamentare din 2014 au fost cea de-a VIII-a competiție electorală de acest fel după proclamarea independenței Republicii Moldova. Pentru desfășurarea alegerilor au fost constituite 2,073 secții de votare, 95 dintre care au fost deschise pe lângă misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova peste hotare. În ziua alegerilor (30 noiembrie 2014) la secțiile de votare din străinătate s-au prezentat la vot 73329 alegători, fiind cel mai mare număr de votanți în afara țării înregistrat în istoria alegerilor democratice din Republica Moldova (Raport cu privire la rezultatele alegerilor Parlamentului Republicii Moldova din 30 noiembrie 2014, p.20).

La scrutin au participat 57,28% din alegătorii incluși în listele electorale. Conform rezultatelor finale ale alegerilor din 30 noiembrie 2014, 5 partide au trecut pragul electoral și au obținut și un număr corespunzător de mandate de deputat: PSRM a acumulat 20.51% dintre voturi (25 mandate); PLDM — 20,16% (23 mandate); PCRM — 17,48% (21 mandate) PDM — 15,80% (19 mandate) și PL — 9.67% (13 mandate) (E-democracy, 2014).

Înființat la 5 septembrie 1993 sub denumirea de Partidul Reformei (PR), Partidul Liberal (PL) este un partid politic de dreapta din Republica Moldova. La alegerile din 2014 Partidul Liberal (PL) a acumulat 9,67% din voturile exprimate de alegători (13 mandate) (dintre acestea 20,9% fiind

acumulate în străinătate). Raportat la problema migrației partidul menționat își stabilește drept obiectiv *colaborare cu diaspora*. În acest scop, în programul politic al partidului se regăsesc următoarele:

- susținerea diaspora moldovenilor în menținerea și promovarea identității etnolingvistice, în consolidarea relațiilor cu Republica Moldova;
- pledare pentru elaborarea mecanismelor alternative care să aibă drept scop convingerea cetățenilor stabiliți permanent în alte state să deschidă afaceri în Republica Moldova;
- promovarea unui mecanism de identificare și de eficientizare a remitențelor;
- elaborarea unui Program de încurajare a micului business, în scopul facilitării fiscale a persoanelor care au inițiat afaceri proprii în primii ani de activitate antreprenorială;
- inițierea înființării centrelor de cultură națională în țările de reședință ale diasporei moldovenești, a programelor speciale privind susținerea artiștilor aflați peste hotare, asigurând participarea acestora la diverse evenimente internaționale;
- pledarea pentru semnarea și ratificarea de către Republica Moldova a Convenției ONU privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și a familiilor acestora;
- lansarea de inițiative unilaterale din perspectiva aflării cetățenilor Republicii Moldova pe teritoriul acestora și atragerii investițiilor străine, reevaluarea și inițierea procesului de creare a consulatelor și consulatelor onorifice în regiunile cu un număr mare de cetățeni din Republica Moldova (Programul politic al Partidului Liberal, 2014, p. 13).

Problematica migrației se regăsește și printre obiectivele de protecție socială a Partidului Liberal. În acest sens partidul își propune:

- controlul eficient al migrației externe, menținerea legăturii cu familia și cu Republica Moldova de către migranții moldoveni;
- asigurarea protecției cetățenilor R. Moldova aflați peste hotare, inclusiv în scop lucrativ;
- elaborarea politicilor de imigrație pentru R. Moldova.

Viziunea Partidului Liberal asupra migrației este destinată în mod special diasporei, adică moldovenilor care se află în străinătate și politicilor de protecție și susținere a acestora. Astfel, partidul mai curând acceptă această situație a emigrării continue, decât să urmărească oarecum diminuarea fenomenului migrației. Abordarea Partidului Liberal față de migrație reflectă o strategie orientată spre sprijinul și protecția diasporei, acceptând în același timp realitatea migrației continue. Aceasta poate influența atât politicile externe, cât și percepția electoratului, dar poate lăsa neabordate unele probleme interne legate de migrație.

Un alt partid care a obținut încrederea cetățenilor în proporție de 15,80% (19 mandate), dintre care 9,29% obținut din votul din străinătate, este Partidul Democrat din Moldova (PDM). În cazul acestui partid atrage atenție chiar sloganul partidului „Prosperitate pentru oamenii Moldovei – acum, aici, acasă”

Misiunea fundamentală pe care și-o propune PDM este să creeze *„politici de stat orientate spre a crea condiții, care să-i facă pe cetățenii noștri să revină în țară, să fie împreună cu părinții și copiii lor în căminul familiei, să trăiască în tradiția lor, să prospere odată cu creșterea Moldovei!”* (Platforma electorală a Partidului Democrat din Moldova, 2014, p. 6).

În acest sens, platforma electorală conține următoarele promisiuni:

- PDM va ajuta familiile tinere și pe cele care au mulți copii, va dezvolta țara pentru ca fiecare familie să aibă condiții mai bune de trai aici, acasă;
- PDM va lupta ca să țină familiile din Moldova împreună, unite, va veni cu fapte concrete pentru a face ca tot mai puțini moldoveni să fie nevoiți să aleagă între a avea bunăstare și a avea familia unită. Există soluții pentru ca familiile să rămână împreună aici, acasă, în Moldova;
- PDM le oferă celor plecați în străinătate șansa de a-și face un rost acasă, în Moldova.

Viziunea partidului privind migrația este fundamentată pe ideea că nivelul scăzut de trai a dus la emigrarea multor moldoveni și sunt necesare politici clare pentru a-i încuraja să revină acasă. Susținerea întregirii familiilor Moldovei este posibilă prin locuri de muncă mai bine plătite și condiții de trai mai bune în fiecare localitate. În acest sens, PDM propune:

- orice moldovean care se întoarce din străinătate și vrea să investească cel puțin 10.000 de euro într-o afacere acasă să primească un grant nerambursabil de 10.000 de euro pentru investiții suplimentare;
- pentru cei care revin să investească în țară, dar nu știu de unde să înceapă, PDM are un program special: cursuri gratuite de consultanță în afaceri oferite moldovenilor care doresc să înceapă un business în țară;
- încurajarea moldovenilor să revină acasă inclusiv prin eliminarea taxelor vamale pentru aducerea în țară a bunurilor agonisite cât timp au fost plecați;
- scutirea de impozitul pe salariu timp de 1 an și realizarea unei hărți a locurilor de muncă, pentru fiecare expert în domeniul IT venit în țară;
- angajarea absolvenților de studii peste hotare în funcții potrivite pregătirii lor;
- continuarea programului PARE 1+1 prin care se atrag în economie remitențele moldovenilor din străinătate. Dublarea fondurilor disponibile pentru acest program și prelungirea lui.

Obiectivul PDM este să majoreze cifra persoanelor care accesează programul până la 3.000 de persoane. Viziunea Partidului Democrat (PDM) privind migrația se axează pe stimularea întoarcerii moldovenilor din străinătate și pe îmbunătățirea condițiilor economice și de trai din Republica Moldova. Abordarea PDM reflectă o viziune proactivă pentru a transforma migrația într-o oportunitate de dezvoltare economică și de consolidare a legăturilor cu diaspora moldovenească.

Se poate observa că obiectivele formulate sunt optimiste, încurajatoare, care, odată realizate ar aduce foarte mulți moldoveni acasă. Unele obiective se găsesc pe agendele factorilor de decizie, însă politici concrete care să înlăture problema încă nu au fost formulate.

Partidul care reflectă cel mai puțin problema migrației în programul său electoral este Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM). Acesta a fost votat de 17,48% din cetățeni (21 mandate). Numărul, nu mic, al mandatelor obținute vorbește despre faptul că cetățenii sunt interesați și de alte probleme a căror rezolvare o promit în general partidele politice, inclusiv PCRM, nu doar de cea a migrației. PCRM susține în programul electoral că va asigura protecția cetățenilor Republicii Moldova, indiferent

de țara în care lucrează. Statul este obligat să le protejeze drepturile. Prin urmare, partidul nu-și asumă diminuarea fenomenului migrațional, ci doar se resemnează cu situația care ne este caracteristică, a emigrării masive a cetățenilor (Programul electoral al Partidului Comuniștilor din Republica Moldova, 2014, p. 9).

Viziunea PCRМ reflectă o poziție de acceptare a fenomenului migrațional fără a încerca să abordeze cauzele și să implementeze soluții pentru a îmbunătăți condițiile economice și sociale care determină plecarea cetățenilor din țară. Prin urmare, PCRМ se concentrează mai mult pe protecția drepturilor decât pe dezvoltarea de politici proactive pentru a reduce migrația.

Partidul Liberal Democrat din Moldova (PLDM) care a acumulat 20,16% (23 mandate), cu o pondere mare a alegătorilor din străinătate – 33,92 %, abordează problema migrației indirect, exprimată prin obiectivul *„Înainte pentru noi locuri de muncă la sate și orașe!”*. Astfel, PLDM își propune realizarea proiectelor de infrastructură în fiecare sat și oraș din Moldova, care vor genera locuri de muncă bine plătite și vor aduce acasă muncitorii noștri plecați peste hotare (Platforma electorală a Partidului Liberal Democrat din Moldova, 2014) p.2). Deci, problema este abordată evaziv, cu dezinteres și fără o viziune clară în soluționarea problemei emigrării.

Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) a acumulat numărul maxim de mandate în Parlamentul Republicii Moldova, fiind votat de 20,51% din cetățeni, cu o susținere din afara țării în proporție de 6,79%. PSRM consideră că mai mult de 700 de mii de cetățeni ai Republicii Moldova, care lucrează în Rusia, sunt amenințați cu expulzarea în patrie, unde vor completa rândurile șomerilor (Platforma electorală a Partidului Socialiștilor din Republica Moldova, 2014, p.3). Deci, partidul își exprimă doar îngrijorarea că nu vor avea capacitatea să gestioneze numărul potențialilor emigranți, care, în condițiile revenirii ar suplini rândul șomerilor din țară. Totodată PSRM își manifestă îngrijorarea față de regimul fără vize cu Europa, lăudat atât de mult de guvernare, care, nu prevede angajarea în câmpul muncii în statele europene, iar tentativele de a rămâne în Uniunea Europeană în acest scop presupun deportări și amenzi de mii de euro.

Astfel, PSRM descrie o problemă a condițiilor emigrării sau emigranților și, în acest sens, își propune protejarea migranților muncitori. Observăm însă că partidul prezintă interes doar față de cetățenii care aleg să emigreze în Federația Rusă. Interesul este argumentat de faptul că mai mult de 2/3 din cetățenii Republicii Moldova aflați peste hotare locuiesc și muncesc pe teritoriul Rusiei. Aderarea statelor la Uniunea Vamală (UV) ar fi o soluție: cetățenii statelor care aderă au drepturi egale depline și garanții sociale, inclusiv la angajarea în câmpul muncii, accesul la instituțiile medicale, achitarea indemnizațiilor sociale, accesul garantat la grădinițe, școli, recunoașterea diplomelor și calificării în oricare dintre statele UV, în care muncesc.

În concluzie, PSRM abordează problema migrației dintr-o perspectivă mai restrânsă, axându-se pe problemele specifice ale cetățenilor moldoveni care lucrează în Rusia și criticând politicile Uniunii Europene privind migrația. Partidul prezintă o viziune centrată pe protejarea drepturilor migranților în Rusia și pe criticarea regimului fără vize, fără a oferi soluții detaliate pentru alte aspecte ale migrației.

După demisia de la finele anului 2020 a guvernului Chicu și două tentative eșuate de a alege un nou guvern, președinta Maia Sandu a anunțat dizolvarea Parlamentului și desfășurarea alegerilor anticipate. Organizate în vara anului 2021, la 11 iulie, alegerile parlamentare anticipate se desfășoară conform sistemului electoral proporțional, după aproape șapte ani de la un exercițiu similar și au atras în cursă electorală 20 de partide, 2 blocuri electorale și 1 candidat independent.

Prezența la vot a fost de 48,41%, 1.475.574 de persoane ajungând la urnele de vot. Pentru alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021 au fost constituite 150 de secții de votare în 36 de țări, cu 11 mai multe decât la scrutinul prezidențial din 2020.

Pentru alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021, Ministerului afacerilor externe și integrării europene a propus deschiderea a 191 de secții de votare în 38 de țări, cu 52 mai multe decât la scrutinul prezidențial din 1 noiembrie 2020. Creșterea numărului secțiilor de votare a fost motivată de o majorare cu 39 940 a înregistrărilor prelabile depuse în anul 2021 și de o participare la vot fără precedent în străinătate de 263 177 de alegători în turul

doi al prezidențialelor. Avizul MAEIE din 25 mai a ținut cont și de cele 11 secții de votare (trei în Londra, Northampton, Bologna, Parma, Berlin, Frankfurt pe Main, Montreuil, Paris și Villeneuve-Saint-Georges), în care s-a epuizat numărul maxim de 5 000 de buletine înainte de încheierea procesului de vot.

Astfel, peste hotare au votat peste 212 mii de persoane, aproape jumătate fiind între 26 și 40 de ani. PAS a obținut peste 86% din voturi, în timp ce Blocul electoral al Comuniștilor și Socialiștilor, numai 2,47%. Cei mai mulți alegători din diaspora au fost în Italia, peste 66 de mii. Urmează Germania cu aproape 26 de mii de votanți, Marea Britanie cu aproape 24 de mii și Franța cu aproape 23 de mii. În România au votat 15.123 de alegători, iar în Rusia doar 6.153.

Alegerile parlamentare anticipate din iulie 2021 au fost marcate de victoria Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS) și a alegerii unui nou guvern pro-european. Noul parlament se constituie din Partidul „Acțiune și Solidaritate” (PAS), cu 63 de mandate, (52,80% din voturi); Blocul electoral al Comuniștilor și Socialiștilor (BeCS), cu 32 mandate (27,17% din voturi) și Partidul „Șor” cu 6 mandate (5,74 % din voturi) (CEC, 2021).

Față de anul 2014, numărul alegătorilor din străinătate în anul 2021 a crescut cu aproximativ 53%. Prin urmare, emigranții au înclinat balanța spre un grad sporit de participare, pe de o parte, iar pe de altă parte, spre un germene de schimbare de cultură politică. Veaceslav Ioniță, expert în politici economice al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul”, care a analizat ultimele 10 scrutine electorale ale Republicii Moldova, a remarcat că, de la alegerile parlamentare din 2014 și până la cele anticipate din iulie 2021, numărul alegătorilor în Republica Moldova crescut cu aproape 80 de mii, în timp ce populația țării a scăzut.

Programul electoral al Partidului Acțiune și Solidaritate a fost conceput pe 5 piloni de bază (ADEPT, 2021). Acesta prevede: obiective naționale; 10 grupuri țintă; 10 legi urgente; domenii pentru investiții, și politici sectoriale. La compartimentul obiective naționale nu s-au referit direct la problema migrației, ci mai curând la factori de atracție a celor plecați, sau la condiții prielnice pentru a nu mai fi nevoiți să ia decizii de emigrare (spre exemplu, locuri de muncă acasă, sau modernizarea satelor).

În rândul celor 10 grupuri țintă, un grup aparte este diaspora pentru care partidul se angajează să prevadă posibilitatea repatrierii averii fără impozitare, acordarea unui suport din partea statului pentru întemeierea afacerilor la revenire în țară, facilități consulare etc.

Tot diaspora este vizată și la pilonul „10 legi urgente” prin „repatrierea moldovenilor din diaspora”, dar și la compartimentul politicilor sectoriale. Acțiunile prioritare înscrise în programul PAS (Program electoral PAS, 2021) sunt:

- asigurarea dreptului la vot pentru cetățenii din diasporă prin deschiderea unui număr suficient de secții de votare în străinătate, acordarea posibilității cetățenilor moldoveni din diasporă de a vota pe parcursul a două zile și implementarea votului prin corespondență. Efectuarea și consultarea unei analize ample referitor la riscurile de securitate cibernetică a votului electronic;
- consolidarea rolului Biroului pentru Relații cu Diaspora și asigurarea autonomiei decizionale în vederea facilitării implementării programelor pentru cetățenii aflați peste hotare și pentru cei întorși în țară;
- extinderea spectrului de acte consulare și simplificarea procedurii perfectării actelor, prin înlăturarea piedicilor birocratice și digitalizarea serviciilor;
- reducerea taxelor consulare pentru serviciile consulare de bază, quantumul cărora este mult mai mare decât pe teritoriul Republicii Moldova, inclusiv taxele pentru obținerea pașaportului și buletinului de identitate și pentru înregistrarea divorțului;
- susținerea celor reveniți din străinătate care intenționează să-și deschidă o afacere, inclusiv prin extinderea participării statului la programul PARE după formula 1+2;
- acordarea de facilități la intrarea pe teritoriul țării pentru cetățenii moldoveni posesori de autovehicule care nu sunt înmatriculate în Republica Moldova, inclusiv excepții de la plata taxei pentru folosirea drumurilor (Vinieta) pentru cetățenii care revin de peste hotare în perioadele de sărbători.

Programul electoral al Blocului electoral al Comuniștilor și Socialiștilor (în continuare – Blocul) și-a marcat ca priorități: industrializarea economiei, dezvoltarea agriculturii, dezvoltarea infrastructurii locale, reducerea inegalității veniturilor populației, dezvoltarea asistenței medicale și educație de calitate. Observăm că referitor la problema migrației programul Blocului este mai mult decât modest. Discursul este marcat de „simpatia” față de Federația Rusă. Din acest motiv nu este surprinzător votul acordat Blocului preponderent din partea diasporei moldovenilor din partea estică.

În această ordine de idei, un rol important în acest sens trebuie să-l manifeste mai întâi de toate guvernul. Dar, făcând trimitere la Programul de activitate al Guvernului „Moldova prosperă, sigură, europeană”, aprobat prin Hotărârea Parlamentului nr. 28 din 16 februarie 2023 (Programul de activitate al Guvernului, 2023, p.43), se poate observa că problema migrației este prevăzută restrâns, inclusă la compartimentul politicilor sectoriale în domeniul „Afaceri externe și integrare europeană”. Prioritățile formulate se referă la continuarea modernizării și digitalizării serviciilor consulare pentru diaspora, promovarea instrumentelor juridice de protecție socială a lucrătorilor migranți moldoveni, sprijinirea asociațiilor culturale și asigurarea condițiilor favorabile pentru participarea cetățenilor la alegerile din Republica Moldova. Este o abordare sumară, având în vedere amploarea fenomenului pentru Republica Moldova.

Analiza gradului de participare la alegeri, dar și a programelor electorale ale partidelor care au câștigat alegerile parlamentare din 2014 și 2021 scot în evidență dinamică exorbitantă a diasporei în alegeri (Filipov, 2017). Această dinamică are ca temei următoarele:

1. Pe de o parte, factorul determinant îl reprezintă latura discursivă a elitei politice privind migrația, care schimbă percepția despre migrație și migrant, evidențiind valoarea migrantului ca potențial de dezvoltare. Acest tip de discurs este prezent și în politicile migraționale implementate în Republica Moldova la care am făcut referire anterior. Direcția nu e criticabilă, doar că există riscul ignorării și neglijării unor forme și efecte ale migrației, care, luate în ansamblu, constituie o problemă serioasă și, o abordare unilaterală, respectiv, ca factor al dezvoltării este insuficientă. În acest sens, partidele politice par să fie confortabile în raport cu problema emigrării,

folosind-o, în mare parte, pentru dividende politice în campanii electorale. Atitudinea partidelor, exprimată în obiective formulate referitor la migrație, care, așa cum subliniază unii cercetători (Moraru, Deleu, 2021, p. 15) este expresie a unei „retorici și stil declarativ, populism, interpretare superficială, demagogie sau discurs ideologic, stil combativ și acuzații reciproce”.

2. Pe de altă parte, experiența migrațională a contribuit la „reeducarea culturii politice” a emigranților, adică aptitudinea și capacitatea emigranților moldoveni de a conștientiza și înțelege esența problemelor politice din țară, importanța participării la viața politică pentru a influența dezvoltarea vieții sociale. Când mă refer la reeducarea culturii politice, am în vedere:

- a) cunoștințe despre politică, fapte, interes pentru acestea;
- b) evaluarea fenomenelor politice: judecăți despre modul în care ar trebui exercitată puterea;
- c) latura emoțională a pozițiilor politice, de exemplu, dragostea pentru țară, ura față de guvernare, sentimentul de înstrăinare față de politică etc.;
- d) modele de comportament politic recunoscute, care determină cum se poate și cum ar trebui de acționat în anumite cazuri.

În cazul migranților cultura politică acționează ca o resursă cu valoare democratică, identificată prin oportunitățile și condițiile de implicare a individului în sfera politică creată și determinată de stat și societate. Pentru emigranții moldoveni cultura politică se formează sub influența mediului în care ajung și se integrează. În același timp, cultura politică a fiecărei persoane este caracterizată și de trăsături individuale (Bozadjiev, 2014, p. 145), care reflectă experiența personală, nivelul de cunoștințe, caracteristicile psihologice, precum rezultatul aderării la anumite valori exprimate prin gradul de activitate civică, fapt observat la diaspora moldovenească în ultima vreme. Cu alte cuvinte, comportamentul politic devine expresie a unor credințe, valori și norme venite odată cu experiența de migrație.

Programele electorale analizate evocă gradul de conștientizare a provocărilor actuale cu care se confruntă societatea atât în context național, cât și european. Prin problemele inserate în programele electorale, partidele încearcă să facă dovada „maturității și competenței politice” față de acestea, venind cu idei, concepții și soluții, inclusiv față de migrație și diasporă. Unele

dintre obiective deja sunt materializate în documente de politici publice care sunt în proces de implementare.

Obiectivele referitoare la migrație, înscrise în programele electorale ale partidelor politice din Republica Moldova pot fi clasificate în două categorii, respectiv, crearea unui minimum de condiții pentru cetățeni ca aceștia să nu aibă motive să plece, și obiective orientate mai mult spre încurajarea și susținerea emigranților în decizia lor de emigrare, inclusiv valorificarea banilor transferați familiilor în țară.

Nu există dovezi concludente că alegătorii, inclusiv diaspora, percep și aleg partidele politice în funcție de modul în care abordează problematica migrației sau că obiectivele destinate migranților au influențat foarte mult decizia de a acorda votul unuia sau altui partid politic. Mai curând sunt efectele unui traseu mai îndelungat asupra persoanelor migrante, care înseamnă o experiență, mai mult sau mai puțin fericită, dar care are capacitatea de a modela comportamente și atitudini, inclusiv față de viața politică din țara de origine.

Cu toate acestea, rămâne important ca problema migrației să fie conștientizată și percepută de către autorități și elita politică. Or, acțiunile și programele lor sunt dovada faptului că fenomenul migrației își are propria guvernanță pentru care a fost conceput un cadru separat de norme, instituții și proceduri.

Concluzii

Analiza cadrului instituțional și a politicilor în domeniul migrației scoate în evidență faptul că gestionarea proceselor migraționale se concentrează pe: capacitatea, funcționarea și/sau performanța elementelor instituționale, structurale și procedurale ale administrației publice în acest domeniu. Se constată că arhitectura instituțională privind gestionarea migrației în Republica Moldova, deși, raportată atât la contextul național, cât și european, este una centralizată. Astfel, există riscul stabilirii și delimitării responsabilităților în domeniul reglementării proceselor de migrație. Problema care transpare este, pe de o parte, repartizarea funcțiilor între ministere potrivit criteriului funcțional, iar pe de altă parte, definirea și

delimitarea responsabilităților pentru elaborarea politicilor de migrație potrivit criteriului teritorial. Este o care problemă rămâne încă deschisă.

Integrarea și adaptarea imigranților în Republica Moldova este expresia a două componente: ca proces și ca politici. Respectiv, integrarea ca proces este ceea ce se întâmplă imediat și neintenționat la nivelul societății, iar integrarea ca politici se manifestă prin rezultatul unor eforturi din partea statului exprimat printr-un cadrul legal și un cadru instituțional care să asigure o gestionare corectă a efectelor generate de fenomenul (i)migrației.

Referirile la migranți devin din ce în ce mai frecvente în discursul politic – fenomenul migrației este utilizat ca argument instituțional sau electoral pentru legitimarea unor politici (formarea unor agenții guvernamentale, inițierea unor campanii de comunicare, dezbateri publice despre „votul diasporei”). În acest context, tema migrației forței de muncă este treptat încorporată în dezbaterile mai largă privind, pe de o parte, capacitatea sistemelor politico-instituționale de a concepe și gestiona politici specifice, inclusiv pentru promovarea imaginii internaționale a țării. Dovadă este numărul alegătorilor din străinătate în anul 2021 care a crescut cu aproximativ 53% față de anul 2014. Prin urmare, emigranții au înclinat balanța spre un grad sporit de participare, pe de o parte, iar pe de altă parte spre un germen de schimbare de cultură politică. Trendul, mai mult decât pozitiv, al participării cetățenilor moldoveni aflați peste hotarele țării la procesele electorale, exprimă o situație surprinzătoare pentru realitățile țării noastre. Implicarea activă a migranților în viața politică îi face participanți activi la procesele politice. Această situație este folosită de partidele politice pentru a-și atinge interesele politice, iar pe de altă parte, devin obiect al procesului de elaborare a politicilor publice (proiectele cu implicarea diasporei).

Dimensiunea administrativă a gestionării migrației la nivel local

Rolul și competențele autorităților publice locale în modelul abordării integrate a migrației

Domeniile de activitate ale autorităților administrației publice locale sunt stabilite în Legea privind descentralizarea administrativă. În același timp, legea nu stabilește și nu poate stabili în mod exhaustiv situațiile și acțiunile pe care trebuie să le întreprindă autoritățile locale. Acceptarea interesului public ca regulă călăuzitoare în organizarea activităților în folosul colectivității teritoriale locale permite autorităților publice locale dreptul la inițiativă în domeniile lor de competență. Din perspectivă juridică această libertate de acțiune în limitele legii este calificată drept putere discreționară. Această conferă administrației publice locale competența de apreciere fără a-i fi impus un anumit comportament (Popescu-Slăniceanu, Pușcă, Enescu, Petrovski, 2009, p. 146). Altfel spus, conformarea la lege oscilează între un minimum și un maximum. Între aceste limite, ale minimumului și maximumului, dar în conformitate cu legea, autoritățile administrației publice locale au libertatea să decidă asupra celui mai bun mod de a acționa, să decidă asupra a tot ce consideră că sunt în drept și pot să facă (Cornea, V., 2021, p.229-244).

Pornind de la aceste domenii proprii de activitate, în Legea privind administrația publică locală nr. 436-XVI din 28.12.2006 sunt stabilite

domeniile de competență și atribuțiile autorităților administrației publice locale (*Tabelul 10*).

Tabelul 10. Domeniile proprii de activitate ale autorităților publice locale

Autorități publice locale de nivelul I	Autorități publice locale de nivelul II
Planificare urbană, amenajarea teritoriului gestionarea spațiilor verzi; amenajare și întreținerea cimitirelor, protejare patrimoniu cultural	Planificare urbană și amenajarea teritoriului la nivel de raion, protecția pădurilor de interes raional, protejare patrimoniu cultural
Gestionare deșeuri	Administrare întreprinderilor municipale de interes raional
Organizare servicii apă și canalizare	Construcție, întreținere gestionare a unor obiective publice de interes raional, drumuri, infrastructură rutieră; organizarea transportului auto de călători, administrarea autogărilor și stațiilor auto de interes raional; gazoducte și obiective termoelectrice.
Infrastructură locală: drumuri, iluminat public, transport public local, rețele de distribuție gaze și energie termică, piețe agricole, spații comerciale, locuințe	Administrare bunurilor din domeniile public și privat ale raionului
Administrare bunuri din domeniile public și privat locale	Întreținere instituții educative, sociale, culturale, acces la servicii de bibliotecă
Organizare, gestionare instituții educative, sociale și culturale, acces la servicii de bibliotecă, locuințe sociale, facilități pentru pături social-vulnerabile	Dezvoltare și gestionare de servicii sociale comunitare pentru categoriile social-vulnerabile
Organizare activități culturale, sportive, de recreație și pentru tineret și gestionare infrastructură pentru astfel de activități	Susținerea și stimularea inițiativelor privind dezvoltarea economică a unității administrativ-teritoriale

Sursa: Elaborat de autor în baza legislației în vigoare.

Activitățile din sfera competențelor proprii ale autorităților publice locale vizează probleme / interese ce țin de sfera vieții personale, sfera vieții sociale, și în asigurarea relației individului cu societatea (Cornea, V., 2009, P. 77-80). Astfel, în sfera vieții personale atribuțiile autorităților locale se circumscriu soluționării/ promovării următoarelor probleme și interese:

a) Securitatea personală.

b) Calitatea locuirii și mediul înconjurător

c) Crearea locurilor de muncă (prin instituirea și gestionează întreprinderile municipale și organizează oricare alte activități necesare dezvoltării economice a unității administrativ-teritoriale).

În sfera vieții sociale atribuțiile se circumscriu organizării și prestării serviciilor în domeniile învățământ, educație, asistența socială, infrastructură locală, asigurarea calității contextului social: a) Servicii învățământ, educație; b) Asistența socială; c) Infrastructură; d) Calitatea contextului social (organizarea de activități culturale, artistice, sportive și de agrement de interes local etc.).

În sfera relațiilor individului cu societatea autoritățile locale soluționează probleme / promovează interese ce țin de participarea la viața politică și socială. Consiliul local întreprinde măsurile necesare pentru asigurarea posibilităților efective de participare a cetățenilor și organizațiilor acestora la procesul decizional, inclusiv prin intermediul: informării adecvate, promovării unei politici de comunicare și dialog cu cetățenii etc.

Pornind de la premisa că orice program / politică publică presupune și implicarea autorităților locale, am analizat programele și politicile care vizează nivelul local de administrare și în ce măsură sunt și suport pentru a întări capacitatea autorităților locale de a gestiona fenomenul migrației.

Elaborarea / implementarea politicilor și strategiilor privind migrația se realizează în cadrul unui model integrat, o construcție complexă care identifică standarde comune și își propune să profite de elementele comune ale mai multor sisteme separate făcându-le să lucreze împreună într-un tot unitar. Necesitatea unui model integrat, ca „un singur set de procese interconectate care împărtășesc un pool unic de resurse umane, informații, materiale, infrastructură și resurse pentru atingerea mai multor obiective legate de satisfacția unei varietăți de părți interesate” (Karapetrovic, 2003, p. 4-13) este determinat de impactul atât pozitiv, cât și negativ al fenomenului asupra tuturor aspectelor vieții sociale.

Consacrată într-o hotărâre de guvern din 2017, abordarea integrată a domeniului diasporei, migrației și dezvoltării (DMD) înseamnă „un mecanism de comunicare și coordonare a tuturor părților implicate (autoritățile publice centrale și locale, societatea civilă, mediul academic și

privat, organizațiile internaționale etc.) în realizarea obiectivelor strategice ale politicii de stat în domeniul relațiilor cu diaspora” (Hotărâre nr.725 din 8 septembrie 2017). Mecanismul este pus în aplicare începând cu anul 2017.

Tabelul 11. Competențe și responsabilități ale administrației publice locale în domeniul migrației

Competențe	Responsabilități proprii	Responsabilități în cooperare cu alte instituții	Sursa legală
Acordă sprijin la integrarea străinilor în viața economică, socială și culturală a Republicii Moldova	Integrarea străinilor; Cooperarea cu APC pentru identificarea resurselor financiare în acest scop	Ajustări ale propriilor regulamente și ale fișelor de post ale responsabililor de relațiile cu diaspora, migrați, dezvoltare	Legea nr. 274 din 27.12.2011 privind integrarea străinilor în Republica Moldova; HG nr.725 din 8 septembrie 2017
Eliberarea actelor de identitate	Înaintarea demersului pentru eliberarea actelor de identitate destinate persoanelor internate într-o instituție medicală și care se află în stare gravă, dacă persoana internată beneficiază de asistență socială	-	Legea nr. 273 din 09.11.1994 privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte
Combaterea traficului de ființe umane	Crearea comisiilor teritoriale pentru combaterea traficului de ființe umane; Planuri locale de prevenire și combatere a traficului de ființe umane; Planificarea resurselor financiare pentru susținerea serviciilor de protecție și asistență a victimelor și a prezumatelor victime ale traficului de ființe umane;	Desfășurarea de programe educative și de instruire pentru pedagogi, părinți și copii, pentru grupurile de risc; Informare, campanii de sensibilizare a populației	Legea nr. 241 din 20.10.2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane

Competențe	Responsabilități proprii	Responsabilități în cooperare cu alte instituții	Sursa legală
	Crearea Centrelor de asistență și protecție a victimelor traficului de ființe umane		
Elaborarea politicilor și planurilor de dezvoltare având în vedere și impactul migrațional	Implicarea diasporei în dezvoltarea socială, economică, educațională a localității de baștină; Aplicarea modelului integrat de gestionare a migrației la nivel local	Cu caracter de recomandare	Hotărârea nr. 200 din 26.02.2016 cu privire la aprobarea Strategiei Naționale „Diaspora-2025” și a Planului de acțiuni pentru anii 2016-2018

Sursa: Elaborat de autor în baza cadrului legal în vigoare.

După cum se poate observa, în aria de responsabilitate a autorităților publice locale nu figurează în mod expres responsabilități privind gestionarea migrației. Totuși, cadrul legislativ și politic stabilit permite și încurajează implicarea acestora în anumite aspecte legate de migrație (Tabelul 11). O prevedere expresă în acest sens există în Legea cu privire la integrarea străinilor în Republica Moldova, care obligă autoritățile administrației publice locale să realizeze măsuri pentru sporirea nivelului de informare a populației autohtone cu privire la migrație, azil, integrarea socială a străinilor, dezvoltarea spiritului de toleranță și înțelegerea interculturală (Lege nr. 274 din 27.12.2011). Domeniul migrației este un domeniu de competență al Guvernului, care poate fi delegat către APL cu condiția asigurării integrale a finanțării din bugetul de stat. Pe de altă parte, aceasta înseamnă că APL pot, în caz de necesitate și posibilitate, să se implice în domeniul dat în modul și limitele posibilităților. Iar în calitate de temei juridic pentru implicarea APL într-o formă sau alta în gestionarea migrației pot fi folosite prevederile art. 5 al Legii nr. 435/2006 care prevede dreptul autorităților locale și centrale de a coopera în realizarea unor proiecte și servicii de interes comun. Pentru a spori coerența politicii de migrație între diferite agenții, s-a creat Comitetul Interministerial Diaspora, Migrație,

Dezvoltare (DMD) și au fost desemnate persoane responsabile din cadrul APC și APL la nivel decizional și tehnic.

Chiar și în absența unor prevederi legale exprese, documentele de politici și studiile care analizează problematica migrației invocă autoritățile locale ca fiind principali actori în gestionarea acesteia și instanțele competente pentru abordarea celor mai mari necesități și nevoi ale comunităților locale, acolo unde efectele migrației sunt cel mai bine resimțite. Din aceste considerente, documentele de politici publice adoptate în Republica Moldova recomandă consolidarea potențialului autorităților publice locale privind elaborarea și implementarea politicilor strategice de migrație și de corelare a acestora cu procesele de dezvoltare locală (Vasilache, Bunyan, Tejada, 2017, p.13). Astfel, Strategia națională „Diaspora-2025” și Planul de acțiuni pentru anii 2016-2018 privind implementarea acesteia precizează că cel puțin 80% din autoritățile publice centrale și locale de nivelul al doilea, în limitele atribuțiilor și principiilor de descentralizare, iau în calcul impactul migrațional la elaborarea politicilor și planurilor de dezvoltare (Tabelul 12). Dimensiunea competențelor nu este unul dintre principalele sale obiective. La nivel local, Strategia prevede ca membrii diasporei să fie implicați în dezvoltarea socială, economică, educațională a localității de baștină, prin crearea și dezvoltarea conexiunilor cu autoritățile publice locale, dar și cu parteneri sociali (Hotărârea Guvernului Nr. 200 din 26-02-2016).

Tabelul 12. Autorități publice responsabile pentru gestionarea strategiei Diaspora-2025

Autorități direct responsabile pentru gestionarea strategiei Diaspora-2025	Autoritățile naționale direct implicate în implementarea Strategiei	Autoritățile naționale implicate indirect în implementarea Strategiei
BRD-Biroul Relații Diaspora	Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene (MAEIE)	Președinția Republicii Moldova, consilier pentru relațiile cu Diaspora
	Ministerul Educației și Cercetării (MEC)	Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de muncă (ANOFM)
	Reprezentanții Primăriilor	Organizația pentru dezvoltarea antreprenorialului (ODA)

Sursa: elaborat de autor în baza Strategiei „Diaspora – 2025”.

Alte responsabilități ale autorităților publice locale sunt asigurarea accesului copiilor migranților reveniți/ familiilor mixte la serviciile de educație preșcolară și învățământul general, Asigurarea accesului în procesul decizional/consultativ la nivel central și local, a cetățenilor reveniți de peste hotare, organizarea campaniilor de informare în vederea conștientizării și creșterii ratei de participare în procesul decizional la nivel local a cetățenilor reveniți de peste hotare. În parteneriat cu autorități publice centrale, acordă facilități tinerilor specialiști din domeniul medical și pedagogic.

La nivel local, abordarea integrată a domeniului diasporei, migrației are caracter de recomandare. Modelul permite, dar nu obligă autoritățile publice locale să desemneze persoane responsabile de domeniul diasporei, migrației și dezvoltării pe două niveluri:

- 1) la nivel de coordonare și promovare a politicilor;
- 2) la nivel de implementare a politicilor.

Responsabilitățile revin vicepreședinților de raion/viceprimarilor în domeniul social, sau unor persoane desemnate a fi responsabile de coordonarea și promovarea politicii locale în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării. De asemenea, autoritățile publice locale pot să inițieze, în colaborare cu Cancelaria de Stat, ajustările propriilor regulamente și ale fișelor de post, în scopul includerii funcțiilor și responsabilităților în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării, să exercite atribuțiile în domeniul cooperării cu diaspora și asociațiile de băștinași la nivel local/comunitar (Integrarea migrației în strategiile naționale de dezvoltare, Programul Global Comun OIM/ PNUD).

Astfel, reieșind din principiile descentralizării administrative, persoanele desemnate ca fiind responsabile de coordonarea și implementarea subiectelor ce țin de domeniul DMD la nivel local au ca atribuții: Lansarea și menținerea bazelor de date locale ale diasporei; Comunicarea cu emigranții; Lansarea și susținerea asociațiilor de băștinași; Consultarea migranților și a populației locale cu privire la prioritățile și impactul migrației la nivel local; Construirea comunicării și sprijinirea interacțiunii dintre migranți și comunitatea locală; Organizarea Zilelor Diasporei la nivel local, coordonarea proiectelor locale comune și a

campaniilor de crowdfunding și, în cele din urmă, rolul de agent de legătură între migranți și comunitatea lor de origine (Integrarea migrației în strategiile naționale de dezvoltare, Programul Global Comun OIM/ PNUD).

Costurile implementării strategiei, implicit aplicării modelului de abordare integrată a migrației sunt acoperite din bugetul de stat, precum și mijloace financiare externe de la donatori prin intermediul parteneriatelor, programelor și proiectelor în domeniul diaspora, migrație și dezvoltare. Acțiunile care nu sunt acoperite din bugetul de stat sunt realizate cu suportul partenerilor de dezvoltare, prin intermediul programelor de suport.

În cadrul programelor-suport, rolul esențial al autorităților publice locale din Republica Moldova este de a realiza planificare participativă și de a aloca finanțare din bugetul local pentru proiecte de dezvoltare locală. Aceste eforturi sunt esențiale pentru a aborda provocările legate de migrație și pentru a promova dezvoltarea comunităților locale. Provocarea este destul de mare, având în vedere diminuarea capitalului uman în colectivitățile teritoriale locale, urmare a emigrării în masă în anii 2000.

Începând cu anul 2015 autoritățile administrației publice locale sunt susținute de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare în Moldova în consolidarea capacităților de a transforma migrația dintr-o problemă într-o oportunitate la nivel local. Prin proiectul „Migrație și dezvoltare locală”, parte a unei intervenții multianuale a Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC) în domeniul migrației și dezvoltării (M&D), în premieră în Moldova, dar și în regiune, este pilotat și testat un model de implicare a emigranților în dezvoltarea locală. Cu scopul de a crea modele viabile naționale care să permită implicarea eficientă a emigranților moldoveni în dezvoltarea locală sunt selectate 38 de comunități partenere. Numărul minim de 4.000 de locuitori, cooperarea anterioară pozitivă cu PNUD, capacitatea de a cofinanța și coimplementa proiecte de dezvoltare locală și disponibilitatea unor idei/proiecte fezabile în comunitate au constituit principalele criterii de selecție. În plus, având în vedere faptul că proiectul intenționa să colaboreze cu comunități afectate de migrație, a mai existat criteriul ratei de emigrare la nivel local de minim 10%, care a fost estimat aproximativ (neoficial) de APL applicantă (Maciucă, 2020, p.19). De asemeni se identifică și se desemnează persoane responsabile pentru migrație la nivel

local. Pentru fiecare punct focal local de migrație, a fost elaborată o fișă actualizată a postului, cu funcții legate de migrație care acoperă probleme de emigrare și dezvoltare locală, implementarea politicilor privind Diaspora, Migrația și Dezvoltarea (DMD) și coordonarea proceselor consultative, cum ar fi comunicarea cu emigranții și populația locală. Drept urmare, cel puțin 101 persoane au fost desemnate responsabile pentru domeniul DMD la nivel local (Maciuca, 2020, p. 21).

Modelul respectiv de abordare are scopul de a transforma migrația dintr-o problemă într-o oportunitate pentru comunitățile locale. Proiectul „Migrație și dezvoltare locală” este un exemplu de bune practici în gestionarea migrației și valorificarea potențialului emigranților pentru dezvoltarea locală. Suportul oferit a permis crearea unor modele viabile de implicare a emigranților, contribuind astfel la dezvoltarea comunităților locale din Republica Moldova. Implementarea unor astfel de proiecte poate servi ca model pentru multe colectivități din țară, demonstrând cum migrația poate fi transformată dintr-o provocare într-o oportunitate de dezvoltare durabilă. Prin implicarea activă a emigranților în dezvoltarea locală și prin consolidarea capacităților autorităților locale de a gestiona proiecte de acest tip, se poate crea un mediu favorabil pentru atragerea resurselor și cunoștințelor necesare pentru creșterea economică și socială a comunităților. Astfel, migrația nu mai este percepută doar ca o problemă, ci și ca o sursă valoroasă de dezvoltare și inovare pentru comunitățile locale.

În modelul integrat, adoptat de Republica Moldova administrația locală își exercită atât propriile responsabilități, cât și sarcinile delegate de guvernul central. În principiu, modelele integrate sunt specifice țărilor din Europa de Sud și din Europa Centrală și de Est, spre deosebire de țările anglo-saxone și nordice unde predomină modele „separționiste”, în care guvernele locale și centrale au competențe distincte și le exercită în mod independent (Kuhlmann, Wollmann, 2014).

Rolul administrației publice locale în probleme de migrație se încadrează în modelul reglementării de sus în jos. Autoritățile locale se află adesea în fruntea primelor efecte ale migrației, respectiv ele trebuie să fie capabile să ia măsuri înainte ca guvernul sau alte autorități centrale să elaboreze și să adopte strategii și politici de răspuns. Prin urmare, pe lângă

un cadru de reglementare național, trebuie să fie vizat și modul în care autoritățile locale să poată dezvolta soluții inovatoare la provocările migrației.

Interacțiunii nivelului central cu cel local în abordarea migrației este esențială, doar că politicile trebuie inițiate având în vedere contextul local și legătura acestuia cu provocările cadrului juridic național și instituțional. Mai exact, cadrul de politici ar trebui să fie elaborat și implementat în funcție de ponderea populației migrante la nivelul unei colectivități locale, cauzele migrației, măsura în care unitatea administrativ-teritorială este afectată de acest fenomen.

Din cadrul legal și a documentelor de politici se conturează trei tipuri de acțiuni pe care autoritățile locale și le asumă la nivel local în gestionarea fenomenului migrației: primul set de acțiuni este planificarea, prin care se decid prioritățile, al doilea set de acțiuni este construirea spațiului și contextului favorabil pentru implicarea actorilor capabili să răspundă acelor priorități, al treilea set urmărește comunicarea cu cetățenii și cultivarea încrederii acestora.

Autoritățile locale au competențe similare, dar capacități diferite și, prin urmare, atunci când este pusă în discuție gestionarea migrației nu se pot propune soluții unice pentru toți. Capacitatea administrativă este limitată de abilitățile socio-cognitive ale administrației publice locale. Așa cum bine punctează Christensen și Gazley (2008), „capacitatea unei administrații locale este capacitatea sa de a face ceea ce vrea să facă”.

De la competențe legale la comportament administrativ

Comportamentul administrativ este un concept intrat în teoria și practica administrației publice odată cu apariția cărții lui H. Simon (1947), o carte semnificativă despre luarea deciziilor, procesarea informațiilor, organizații și raționalitate. Simon a susținut că administratorii publici nu pot și nu iau decizii complet raționale, deoarece deciziile lor sunt influențate de factori contextuali limitativi mulți și adesea impliciți (raționalitate limitată). În teoria lui Simon raționalitatea nu este un standard normativ, ci mai degrabă

o încercare de adaptare deliberativă a omului cu resurse cognitive limitate la situații mai mult sau mai puțin noi (Toth, 2015, p. 75)

Acest concept a fost esențial pentru înțelegerea comportamentului administrativ, subliniind că, în practică, administrarea și luarea deciziilor nu sunt întotdeauna complet raționale. În schimb, deciziile sunt adesea rezultatul unui proces de adaptare și compromisuri, bazat pe resursele cognitive și informațiile limitate disponibile. Această perspectivă a avut un impact semnificativ asupra modului în care sunt concepute și implementate politicile publice și administrarea în general.

Fără a nega virtuțile altor teorii administrative, optez pentru abordarea comportamentală din cel puțin trei rațiuni:

1) prin natura rolului atribuit autoritățile publice locale sunt obligate să acționeze în vederea satisfacerii interesului general aplicând corect legea;

2) aplicarea corectă a legii presupune și o anumită marjă de discreție, în funcție de cadre și particularități specifice. Acest lucru înseamnă că autoritățile administrației publice locale au libertatea să decidă asupra celui mai bun mod de a acționa, să decidă asupra a tot ce consideră că sunt în drept și pot să facă în limitele legii (Cornea, 2021, p. 237);

3) este nevoie de un raționament administrativ autonom pentru a decide ce trebuie făcut în contexte sociale diferite. În acest sens, ideea „omului administrativ” care caută un curs de acțiune satisfăcător prevalează „omului economic” care ia decizii aducătoare de cel mai mare beneficiu posibil.

Abordarea comportamentală, așa cum o propune Simon, reflectă mai bine realitatea deciziilor administrative, având în vedere că deciziile nu sunt întotdeauna rațional complete, ci sunt influențate de contextul și limitările existente. Acest raționament permite o înțelegere mai nuanțată a modului în care autoritățile locale iau decizii și gestionează problemele, având în vedere nu doar aspectele legale, dar și complexitatea realităților sociale și economice în care operează.

La modul cel mai general, voi defini comportamentul administrativ ca subset de activități ale individului orientate către de înțelegere, prezicere, acțiune și reacție în anumite împrejurări sau situații. Definiția are în vedere atât acțiunile autorităților locale, cât și ale cetățenilor. Raportat la problema

de cercetare, sunt vizate subșetul de activități ale autorităților locale și ale cetățenilor ca reacție la fenomenul migrației. Urmăresc în acest sens o logică comportamentală a autorităților locale și o logică comportamentală a cetățenilor. Elementele esențiale pentru operaționalizarea conceptului sunt:

- a) date privind măsura în care autoritățile locale înțeleg amploarea și consecințele fenomenului;
- b) modul în care autoritățile locale își percep rolurile;
- c) date privind asumarea responsabilității în gestionarea / monitorizarea fenomenului.

Datele au fost culese din 85 de interviuri semi-structurate, realizate cu reprezentanți ai autorităților publice locale – primari și consilieri locali/raionali, funcționari publici și cadre didactice. Scopul primar a fost de a aprecia capacitatea și potențialul structurilor administrative de a acționa la provocările induse de procese migraționiste. În acest sens, întrebările au fost concepute pentru a explora atitudini / percepții față de migrație / migranți, efectele socio-economice ale migrației asupra colectivităților locale și capacitatea autorităților de a gestiona aceste efecte.

Pentru că una din dimensiunile esențiale ale comportamentului administrativ este dată de relația dintre contextul instituțional și practicile de implementare a legislației și a politicilor publice am considerat importante și întrebări privind aprecierea contextului. Peste 60 % din cei intervievați își văd colectivitățile în care activează ca fiind locul potrivit pentru tineri căsătoriți și familii cu copii. În același timp doar 14% le apreciază ca fiind locul oportun pentru întreprinzători care oferă locuri de muncă. Autoritățile publice locale conștientizează și recunosc că în lipsa alternativelor de angajare, cetățenii aleg să emigreze. Se consideră că: *„Această realitate este una dintre cauzele principale ale migrației și are implicații profunde asupra dezvoltării economice și sociale a comunităților locale. Noi, ca autorități publice locale, suntem provocate să găsim soluții pentru a crea oportunități de angajare și a îmbunătăți condițiile de trai pentru a reduce rata migrației, doar că este greu să răspundem acestei provocări pornind de la problema capitalului uman și terminând cu potențialul financiar”*.

În acest context, nu este surprinzătoare ponderea reprezentanților autorităților locale care consideră că peste hotarele țării perspectivele sunt

mai bune (62,4%). Însă există și reprezentanți ai APL optimiștii, care susțin că în țară sunt tot atâtea posibilități ca și în majoritatea țărilor lumii (35,3%) (Tabelul 13).

Tabelul 13. Perspective peste hotarele țării și posibilitățile din R. Moldova

	N	%
Peste hotarele Moldovei perspectivele sunt mai bune	53	62,4
În Moldova sunt tot atâtea posibilități cum sunt în majoritatea țărilor lumii	30	35,3
Peste hotarele Moldovei perspectivele sunt mai proaste	0	0
NS/NR	2	2,4
Total	85	100,0

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor studiului sociologic

„Analiza fenomenului migrației și elaborarea politicilor în domeniu” realizat în mai 2022.

Opiniile reprezentanților autorităților locale din Republica Moldova referitor la perspectivele emigrării și posibilitățile din țară variază în funcție de experiențele și circumstanțele fiecărei comunități. Referitor la perspectivele de peste hotarele țării mulți dintre cei intervievați fac trimitere la oportunitățile financiare și recunosc că: *„Perspectivele economice sunt adesea mai bune peste hotare. Salariile mai mari și condițiile de muncă mai bune sunt atractive pentru cetățenii moldoveni. Oportunitățile de acces la educație de calitate și servicii de sănătate sunt mult mai extinse în alte țări, ceea ce determină multe familii să emigreze”*.

Deși mulți consideră că peste hotare oportunitățile sunt mai bune, totuși cea mai mare pondere a celor intervievați consideră că efectele migrației sunt mai degrabă negative (40%) decât pozitive (12,9%): *„Deși remitențele pot ajuta la susținerea familiilor rămase acasă, ele creează dependență economică care nu contribuie întotdeauna la dezvoltarea economică pe termen lung. În plus, dependența de remitențe poate diminua stimulentele pentru dezvoltarea de soluții economice interne și pentru crearea de locuri de muncă locale”, sau „Cetățenii care emigrează nu mai contribuie la viața civică și politică a comunității, ceea ce duce la o slăbire a instituțiilor locale și a inițiativelor comunitare. Participarea redusă la procesele de luare a deciziilor și la activitățile comunității diminuează coeziunea socială și eficiența instituțiilor locale”*.

De asemenea, este evidențiată și problema lipsei forței de muncă: *„Migrația cauzează un deficit de forță de muncă calificată, afectând productivitatea și dezvoltarea economică locală. Comunitățile pierd muncitori calificați și talentați, ceea ce împiedică creșterea și inovarea în sectoare economice esențiale. Sunt abandonate și neutilizate masiv terenurile agricole, ceea ce duce la scăderea producției și a dezvoltării economice rurale”.*

Sinteza punctelor de vedere exprimate arată o percepție a consecințelor negative ale migrației, preponderent a celor sociale:

- scăderea numărului populației;
- case și localități părăsite;
- copii și bătrâni rămași singuri, natalitate scăzută;
- nivelul din ce în ce mai scăzut al educației și culturii tinerilor și copiilor;
- scăderea implicării civice;
- sporirea criminalității în rândul tinerilor;
- rata divorțurilor în creștere;
- lipsa forței apte de muncă;
- terenuri agricole neprelucrate etc.

Aceste mențiuni nu fac decât să completeze o listă a consecințelor negative ale migrației. În același timp, autoritățile evidențiază și beneficiile subliniind că: *„Într-adevăr, migrația are și aspecte pozitive care sunt recunoscute nu doar de autorități și care contribuie la schimbări semnificative în comunități. Spre exemplu, ceea ce nu putem oferi noi ca țară pentru foarte muți cetățeni dar ei au găsit în străinătate posibilitatea de îmbunătățire a situației financiare și a condițiilor de trai. Migrația aduce resurse financiare suplimentare, care conduc la modernizarea locuințelor și la îmbunătățirea condițiilor de trai. Aceasta poate include renovări, achiziționarea de echipamente moderne și îmbunătățirea infrastructurii. De asemenea, recunoaștem disponibilitatea de conectare la diferite servicii urmare a migrației. Sporește intens în ultimul timp accesul la diverse servicii, precum cele de sănătate, educație și alte servicii esențiale, datorită resurselor suplimentare disponibile pentru familiile care primesc remitențe. În ansamblu, aceste efecte pozitive generează schimbări semnificative la nivelul familiilor, gospodăriilor și localităților, contribuind la dezvoltarea și modernizarea comunităților”.*

Efectele migrației se manifestă și prin schimbările care intervin în localități ca urmare a acestui proces: *„Remitențele cresc puterea de cumpărare a familiilor, stimulând economia locală prin creșterea cererii de bunuri și servicii; diaspora finanțează proiecte de infrastructură, cum ar fi drumuri, școli, centre comunitare și facilități medicale; migranții care revin aduc cu ei noi abilități, cunoștințe și idei inovatoare, contribuind la modernizarea și diversificarea economiei locale; diaspora este adesea activă în inițiativele comunitare, participând la dezvoltarea și implementarea proiectelor locale”*.

De această părere sunt mai mult de jumătate din respondenți (55,3%), deși mulți dintre ei nu văd nici o schimbare (42,4).

Atitudinea față de persoanele care au lucrat sau lucrează peste hotare este bună (80%) și foarte bună (15,3%), fiind etichetați și resursă și problemă pentru colectivitate, purtători ai modernității și mediatori culturali în mare măsură (24,7%) și în foarte mare măsură (7,1%), însumat acest lucru însemnând 31,8%. Această cifră nu depășește ponderea celor care sunt de părere că migranții în mică sau foarte mică măsură aduc modernitatea sau schimbarea de natură culturală (45,9%). Doar 15,3% din respondenți consideră că migranții, prin activitatea pe care o realizează, sunt „ambasadorii” modernității și principalii mediatori culturali. În viziunea respondenților, exemple concrete de acțiuni ale migranților în acest sens sunt: *„Altă viziune asupra vieții; schimbarea modului de viață cu atenție asupra sănătății; schimbare de comportamente; interesul față de călătorii; promovarea valorilor culturale și tradițiilor noastre peste hotare; cunoașterea mai multor limbi; experiența de peste hotare este valorificată la sporirea confortului, modernizarea locuințelor în stilul celor văzute peste hotare; își sporesc interesul față de tradiții și obiceiuri; promovarea bucătăriei moldovenești și valorificarea celor străine; curajul și spiritul de inițiativă în dezvoltarea unei afaceri etc.”*

Schimbări semnificative se atestă și la nivel de cultură politică, exprimată în rata participării la alegeri parlamentare și prezidențiale. Atitudinea pozitivă față de migranți poate fi dedusă și din predispoziția, exprimată de autoritățile publice de a oferi ajutor persoanelor revenite pentru a demara activități agricole (32,4%), arendarea unor terenuri agricole (35,1%), inițierea unei afaceri (24,3%).

În ciuda percepțiilor mixte despre impactul cultural al migrației, schimbările asupra comunității de origine pot fi sintetizate după cum urmează:

- Modificarea viziunii asupra vieții și a comportamentului: *„migranții aduc o altă perspectivă asupra sănătății și stilului de viață, contribuind la o schimbare generală în comportamentele și obiceiurile locale”*;
- Promovarea valorilor culturale și tradițiilor: *„chiar și atunci când migranții sunt plecați, ei contribuie la promovarea valorilor culturale și tradițiilor moldovenești în străinătate, ceea ce poate duce la o mai mare apreciere a acestor aspecte la întoarcerea în țară”*;
- Îmbunătățirea condițiilor de trai: *„modernizarea locuințelor și sporirea confortului reflectă influența pozitivă a experiențelor internaționale asupra stilului de viață și a nivelului de trai”*.
- Diversificarea cunoștințelor și abilităților: *„cunoașterea mai multor limbi și implementarea cunoștințelor acumulate în afaceri și dezvoltare personală sunt indicatori ai schimbării aduse de migrație”*.
- Participarea politică: *„migrația influențează și implicarea în viața politică, reflectată în creșterea ratei de participare la alegeri”*.

Punctele de vedere privind includerea migrației pe agenda administrativă sunt diferite. Dacă majoritatea consideră migrația o problemă care ar trebui să-i preocupe pe guvernanți, pentru 42,4% din respondenți migrația este un fenomen social care nu poate fi gestionat de către guvernanți. Potențialul structurilor administrative de a gestiona migrația este apreciat ca fiind limitat. Doar 34,1% din respondenți au indicat și atribuții privind migrația. Peste 50% din respondenți sunt de părere că autoritățile publice nu se implică și nu gestionează fenomenul migrației sub nici o formă, pentru 44,7% persistă credința că autoritățile publice nu pot influența deciziile de migrare ale cetățenilor pentru că nu dispun de mecanisme reale în acest sens și tot ceea ce pot face se rezumă la instituirea tutelei și curatelei asupra copiilor și bătrânilor fără sprijin din partea familiilor. Indicarea expresă a unei persoane cu atribuții în acest sens este asistentul social. Rudele, persoanele care se ocupă de plecări în străinătate pentru muncă, alte persoane plecate sunt principalele categorii de persoane care influențează deciziile de migrare ale cetățenilor.

Aceste puncte de vedere subliniază o percepție pesimistă asupra eficienței și capacității autorităților publice de a gestiona migrația: *„Există o nevoie evidentă de evaluare și îmbunătățire a mecanismelor și strategiilor administrative pentru a răspunde mai bine provocărilor și oportunităților asociate cu migrația. De asemenea, este important să se recunoască și să se valorifice rolul diferitor actori non-guvernamentali și comunitari în influențarea deciziilor de migrare”*.

Datele interviurilor indică asupra faptului că reprezentanții autorităților locale cunosc instituții cu responsabilități în domeniul migrației – Biroul migrație și azil (34,1%), Ministerul Afacerilor Interne (31,8%), Direcția politici migraționale (24,7%), Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (38,8), Organizația Internațională pentru Migrație (17,6), Agenți privați de mediere a forței de muncă în străinătate (37,6%) fără a deține prea multe detalii despre activitatea acestora. Instituirea un serviciu local a cărui principală funcție ar fi oferirea de informații despre migrația pentru munca în străinătate este susținută de 80% din respondenți.

Reprezentanții autorităților locale au exprimat puncte de vedere privind accesul la date despre personale care sunt plecate peste hotare. 77,6% dintre respondenți recunosc că nu au informații precise și că nu există un sistem adecvat de monitorizare și control al migranților internaționali. Este cunoscută doar situația copiilor rămași în grija altor persoane. Doar 21,2% dintre reprezentanții autorităților locale au confirmat că dețin informații aproximative despre numărul persoanelor plecate la muncă în străinătate.

Administrațiile locale au confirmat că eșecurile politicilor și proceselor referitoare la migrație se datorează lipsei unui sistem de colectare a informației referitor la migranți, precum și lipsei unui cadru reglementar și instituțional clar definit și delimitat de nivelul central al administrației publice.

Predispoziția de a-i ajuta pe cei reveniți se înscrie în limitele responsabilităților legale – perfectare acte, suport informativ etc.: *„Fără un sistem de colectare și monitorizare a datelor privind migranții, este dificil să se evalueze impactul migrației și să se planifice intervenții adecvate. Această lipsă de informație duce la o gestionare inefficientă a fenomenului migrației și la imposibilitatea de a adapta politicile în funcție de nevoile reale ale comunității”*.

Pentru a aborda aceste probleme și a îmbunătăți gestionarea migrației, este necesară dezvoltarea unui sistem integrat de colectare a datelor și clarificarea cadrului reglementar, în colaborare cu autoritățile centrale. Acesta va permite o mai bună evaluare a impactului migrației și va facilita implementarea unor măsuri mai eficiente în sprijinul comunităților afectate.

Atitudinile, în general pozitive față de migranți, tipologia schimbărilor percepute urmare a experienței de migrație și acțiunile-răspuns la solicitările migranților reveniți indică asupra resurselor cognitive și a capacității de apreciere și gestiune a fenomenului migrației. Analiza răspunsurilor din interviurile semi structurate scoate în evidență două tipuri de comportament: a) de conformitate și b) comportament extra-rol. Conformitatea este exprimată prin stricta îndeplinire a atribuțiilor legal ale funcțiilor deținute. Comportamentul extra-rol implică un comportament creativ care este realizat voluntar și depășește rolul sau sarcina atribuită. Implică îndeplinirea realizarea atribuțiilor, dar și implicare voluntară în acțiuni care sprijină atingerea obiectivelor politicii migraționiste. Cel de-al doilea tip este slab conturat, acest lucru însemnând că autoritățile locale fac uz limitat de puterea discreționară pe care o pot exercita.

Constatarea respectivă sugerează că, pentru a îmbunătăți gestionarea migrației, este important să se încurajeze și să se sprijine dezvoltarea comportamentului extra-rol. Aceasta poate implica formarea de parteneriate, dezvoltarea de strategii inovatoare și alocarea resurselor necesare pentru a aborda provocările legate de migrație într-un mod mai proactiv și adaptativ. Trecerea de la conformitate la un comportament extra-rol ar putea facilita o gestionare eficientă a migrației, de care să beneficieze atât migranții, cât și comunitățile locale din Republica Moldova.

Integrarea emigrării în politici și strategii locale

Aspecte privind migrația sunt abordate în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030”. Strategia prevede ca toate documentele de politici viitoare să includă analiza impactului migrației și, ulterior, să integreze dimensiunile migrației în planificarea sectorială (OIM, Indicatorii de Guvernanță în Domeniul Migrației – Republica Moldova. 2022, p.18).

Integrarea emigrării în strategiile socio-economice locale se referă la procesul de încorporare a emigrării ca parametru în diferite domenii de politici și de aplicare a unor abordări multipartite, pe mai multe niveluri (OIM, Indicatorii de Guvernanță în Domeniul Migrației – Republica Moldova. 2022, p. 18).

La nivel național, migrația este integrată în 38 de strategii de dezvoltare locală. Un număr nesemnificativ, ținând cont de amploarea fenomenului. În procesul de creare a matricei de indicatori privind monitorizarea și evaluarea politicii Diaspora, Migrațiune, Dezvoltare s-a constatat că, deși migrația și revenirea / (re)integrarea sunt recunoscute ca probleme și ca oportunitate ce necesită a fi valorificate, planurile de acțiuni de implementare a acestor documente nu conțin acțiuni concrete în acest sens (Hotărârea Guvernului nr. 998 din 03.11.2023).

În strategiile de dezvoltare economică și socială a raionalelor și a municipiului Bălți integrarea migrației este prezentă preponderent ca problemă, nu și oportunitate, în sensul că nu există o delimitare clară între obiective, măsuri, proiecte, acțiuni, și indicatori de monitorizare, precum și costuri și surse de finanțare pentru probleme specifice asociate fenomenului. În strategia de dezvoltare a raionului Telenești se menționează că lipsa unor instrumente clare și stimulatorii la nivel de stat și comunitate, rata de revenire a imigranților externi în oraș este redusă, iar prognozele tendințelor de revenire în următorii ani nu sunt deloc încurajatoare. Reintegrarea familiilor peste hotare este un fenomen slab răspândit (*Strategia de dezvoltare socio-economică a raionului Telenești 2021-2027*), Consiliul Raional Soroca doar precizează că nu dispune de toate pârghiile pentru a interveni în soluționarea problemei legate de șomajul în rândul tinerilor și prevenirea migrațiunii a acestora peste hotare, inclusiv resursele financiare disponibile nu sunt suficiente pentru a iniția programe speciale de a susține sectorul privat în crearea locurilor de muncă. Doar în strategia de dezvoltare a raionului Cahul se menționează că la implementarea acesteia vor contribui nemijlocit locuitorii, inclusiv diaspora (*Strategia de dezvoltare socio-economică a raionului CAHUL 2023-2030*, p. 138).

Valorificarea potențialului migrației în dezvoltarea locală. Asociațiile de băștinași

Dezbaterile specifice privind migrația și dezvoltarea s-au dezvoltat destul de separat de teoria generală a migrației. Pentru că studiile privind migrația s-au concentrat în special asupra societăților care primesc migranți, teoriile generale ale migrației nu oferă perspective specifice asupra modului în care migrația influențează dezvoltarea în societățile de origine, cu atât mai puțin eterogenitatea acestor influențe (de Haas, 2010, p. 228). Constatările din studiile empirice sunt în mod clar contradictorii. În unele cazuri, migrația are un efect pozitiv asupra diferitelor dimensiuni ale dezvoltării sociale și economice, în alte cazuri pare să nu aibă efect sau chiar efecte negative (De Haas, 2009). Viziunile pozitiviste susțin că rolul important în stimularea creșterii economice îl au remitențele și difuzarea spațială accelerată prin idei noi, cunoștințe și atitudini antreprenoriale dobândite în țările în care au migrat. Viziunile negativiste, dimpotrivă, susțin că remitențele au mai multe șanse să alimenteze consumul și inflația în regiunile de origine și că migranții își investesc rareori banii în întreprinderi productive. Aceste opinii fac trimitere la teoria cauzalității cumulative dezvoltată de Myrdal (1957), care susține că dezvoltarea capitalistă este inevitabil caracterizată prin adâncirea inegalităților spațiale ale bogăției. Odată ce a avut loc o creștere diferențială, economiile de scară interne și externe (efecte de aglomerare și multiplicare) perpetuează și adâncesc modelul bipolar, caracterizat printr-un cerc vicios de sărăcie la periferie și creștere accelerată în regiunea centrală. Astfel, activitatea economică în zonele și țările cu un avantaj inițial drenează investițiile și încurajează migrarea celei mai talentate populații din zonele și țările periferice.

Pentru a aprecia relația migrație-dezvoltare în cazul Republicii Moldova mă bazez pe o perspectivă teoretică îmbunătățită asupra migrației și dezvoltării, perspectivă care ține cont de *rolul structurii* – constrângerea sau facilitarea contextului general politic, instituțional, economic, social și cultural în care are loc migrația, și, în egală măsură ține cont de *agenție* – limitarea dar capacitatea reală a indivizilor de a depăși constrângerile și, eventual, de a remodela structura (de Haas, 2010, p. 241).

În calitate de unități de analiză sunt 15 raioane, din cele trei zone geografice ale Republicii Moldova – sud, centru, nord. Pentru că insistăm asupra abordării structural-funcționaliste, selectarea celor 15 raioane s-a realizat în funcție de Indicele Integral Teritorial de Securitate Demografică (IITSD, 2016) și descreșterea populației față de 2014. În funcție de aceste criterii, unitățile de analiză reprezintă trei grupe mari. În primul grup am inclus raioanele cu cel mai mare Indicele Integral Teritorial de Securitate Demografică, care în clasamentul național ocupă pozițiile 2,3,4 și 5. Grupul doi îl reprezintă raioanele caracterizate de un IITSD mediu și grupul trei – raioane cu valori ale IITSD sub 50. Pentru fiecare grup reprezentativ am selectat câte două raioane care au înregistrat cea mai mare și cea mai mică descreștere a populației față de 2014. Rata de activitate și Migrația netă internațională pentru anul 2021 sunt luate ca valori de referință pentru a descrie profilul socio-demografic al raioanelor.

Tabelul 14. Unități administrativ-teritoriale în funcție de Indicele Integral Teritorial de Securitate Demografică (IITSD) și descreșterea populației față de 2014

		IITSD	Poziție în clasament național	Descreșterea populației față de 2014	Rata de activitate	Migrația netă internațională pentru anul 2021
	Bălți	60.6	2	-2,9	+50	-324
	Dubăsari	58.7	3	-9,5	+40	-102
	Ialoveni	56.6	4	-12,4	+50	-361
	Cahul	56.5	5	-15, 4	+50%	-242
	Soroca	53.3	10	-8,4	-40%	289
	UTAG	53.1	11	-1,1	40%	126
	Nisporeni	52.6	13	-17,4	40%	-241
	Fălești	52.1	15	-8,0	+30	-255
	Cimișlia	51.8	16	-21,6	-40%	100
	Briceni	49.5	24	-17,9	-40%	-67
	Rîșcani	48.8	27	-7,9	-40%	171
	Telenești	48.4	28	-19,3	+50%	-325
	Taraclia	48.4	29	-6,1	-40%	43
	Ocnîța	46.5	32	-8,6	+30%	257
	Cantemir	46.4	33	19,7	-40%	-66

Sursa: Autoarea, în baza IITSD („Indicele Integral Teritorial de Securitate Demografică: dinamica în anii 2014-2016”, elaborat de Institutul Național de Cercetări Economice în parteneriat cu UNFPA, Fondul ONU pentru Populație și Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale).

Migrația și dezvoltarea sunt procese interdependente, ambele fiind esențiale în modelarea civilizației umane. S-a dezvoltat un corp suficient de literatură care subliniază complexitatea, eterogenitatea și natura diferențiată a relației migrație-dezvoltare. Cele mai multe opinii sunt optimiste și aduc varii argumente pentru a demonstra beneficiile migrației în procese de dezvoltare.

Pentru a descrie relația bilaterală migrație-dezvoltare pornesc de la premisa că atât *agenția* cât și *structura* contează, iar migrația are implicații asupra dezvoltării în cel puțin patru moduri diferite:

1) emigrația înseamnă o reducere a forței de muncă atât la nivel național, cât și la nivel gospodăresc, ceea ce poate constrânge productivitatea și dezvoltarea;

2) remitențele pot afecta deciziile de muncă ale membrilor gospodăriei și sunt dispuși să înceapă propriile afaceri;

3) contribuția celor care se mișcă este că asigură difuzarea capitalului uman, cât și a capitalului financiar, producând impact asupra dezvoltării sociale, economice și politice a unei societăți. Migranții aduc resurse în țara lor de origine, inclusiv noi abilități și cunoștințe dobândite în țara gazdă, resurse financiare, inclusiv remitențe și investiții străine, trăsături sociale nou dobândite, cum ar fi capacitatea de a-și crește veniturile, iar în țările de origine sunt preluate exemplele de bune practică și aplicate instrumente și politici pentru valorificarea experienței migranților.

Relația migrație-dezvoltare este una complexă și dinamică, având atât efecte pozitive, cât și provocări. Beneficiile migrației asupra dezvoltării se manifestă prin remitențe, transfer de cunoștințe și abilități, și schimbări sociale pozitive. În același timp, pierderea forței de muncă active poate reprezenta o provocare semnificativă. Gestionarea eficientă a migrației, prin politici bine elaborate și implicarea activă a tuturor părților interesate, poate maximiza beneficiile și minimiza efectele negative, contribuind astfel la dezvoltarea durabilă și echitabilă a societății.

Noutatea abordării migrației la nivel local rezidă în crearea Asociațiilor de Băștinași din țară. Având ca referință modelele Marocului, Mexicului, Israelului și Irlandei, Asociațiile de băștinași sunt un instrument adaptat contextului moldovenesc, prin care migranții sunt implicați în planificarea locală și dezvoltarea locală durabilă. Practica asocierii în grupuri

autoorganizate de migrați este cunoscută de la începutul sec. XX – *landmanschaft*. Landmanschaft sunt asociații ale evreilor care veneau dintr-o anumită zonă din Europa. Au urmat asociațiile originarilor din Mexic din anii '30, pentru ca, în perioada modernă, practica să se răspândească și printre alți migranți din America Latină și Centrală, dar și cei din Africa și Asia. Odată aflați peste hotare, migranții s-au autoorganizat în grupuri care aveau două scopuri de bază: ajutorarea reciprocă pentru depășirea problemelor de adaptare și trai într-un mediu străin, dar și păstrarea memoriei locurilor de baștină. Asociațiile diasporelor de băștinași și-au dovedit potențialul de dezvoltare mai ales în exemplul Mexican. Acestea s-au concentrat pe sectoare critice, care necesitau dezvoltare urgentă cum ar fi educația și sănătatea. Ele au fost capabile să suplinească bugetele lucrărilor publice ale primăriilor cu până la 70% și au contribuit zeci de milioane de dolari în programul „Tres por Uno”, în care, la fiecare dolar investit de asociații, statul Mexican adăuga un dolar la nivel de primărie, unul la nivel de regiune și altul la nivel de stat. În cazul altor asociații, atât în Europa cât și în SUA, scopurile țin mai ales de reuniunea băștinașilor dintr-o localitate anume sau o regiune, în mod special, pentru a coordona eforturile în a ajuta acea localitate sau regiune de acasă. Cele mai cunoscute exemple în lume de Asociații de băștinași (Hometown Associations) sunt în SUA și UE, fiind constituite în baza migranților din America Latină (Mexic, El Salvador, Guatemala, Honduras). Literatura de specialitate sugerează că natura flexibilă ad-hoc a AdB și poziția lor unică la intersecția politicilor din țările de origine și de destinație fac din aceste organizații un atu valoros pentru guvernele gazdă care caută să obțină o mai mare coerență între diferitele arene politice care implică migranți (Terrazas, Durana, Somerville, 2008).

Aceste asociații reprezintă un model inovativ de implicare a diasporei în dezvoltarea locală și un exemplu de bune practici pentru alte comunități. Crearea Asociațiilor de Băștinași în Republica Moldova reprezintă o abordare inovativă și eficientă de gestionare a migrației la nivel local. Aceste asociații demonstrează cum migrația poate fi transformată dintr-o provocare într-o oportunitate de dezvoltare durabilă, mobilizând resurse, promovând participarea civică și implementând proiecte concrete care îmbunătățesc viața comunităților locale.

Din perspectiva noilor cercetări în domeniul administrației publice, crearea asociațiilor de băștinași este un mecanism non-instrumental de administrare. Accentul pe implicarea cetățenilor, discursul și coeziunea comunității doar alimentează ideea de construire a voinței colective, nu o impune (Haven-Smith, 2023, p. 134). În această abordare, accentul se pune pe implicarea cetățenilor, pe stimularea discursului și pe consolidarea coeziunii comunității, fără a impune măsuri restrictive sau directive. Acest lucru încurajează colaborarea și dezvoltarea unor soluții bazate pe consens, mai degrabă decât pe directive impuse.

În Republica Moldova primele asociații de băștinași sunt create în perioada 2015-2018. Modelul a fost preluat și extins în mai multe localități, fiind create adițional, cu susținerea indirectă a Congresului Autorităților Locale din Moldova (CALM, 2022), peste 100 de ADB (OIM, 2022, p. 22). În 24 de raioane sunt constituite de la 1 la 4 asociații ale băștinașilor, în 9 raioane – de la 5 la 11. Cele mai multe Asociații ale Băștinașilor (11) sunt constituite în raionul Cahul, acestea realizând 23 acțiuni de proiecte. În raioanele Anenii Noi, Ștefan Vodă, Strășeni sunt constituite câte 7 asociații. În 9 raioane deocamdată există doar câte o singură asociație de băștinași, în 6 raioane – niciuna (*Diagrama 2*).

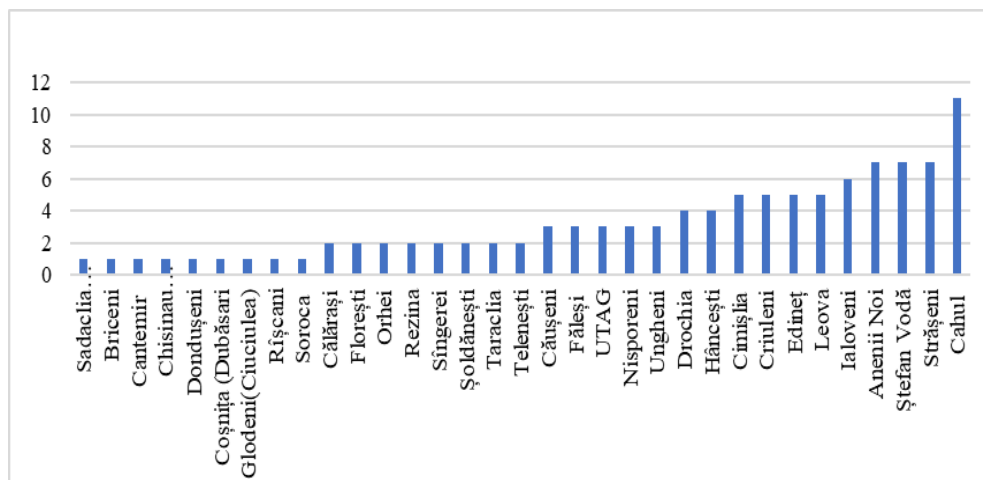

Diagrama 2. Asociații de Băștinași în profil teritorial.

Sursa: Elaborat de autor.

În general, dezvoltarea asociațiilor este un proces realizat de emigranți. Însă, pentru Republica Moldova PNUD a recomandat inițierea asociațiilor de băștinași de către APL. Acestea au rezultat în urma unor campanii de comunicare lansate pe rețelele de socializare. Funcționarea și activitățile au loc în baza unui statut și plan de acțiuni, care sunt aprobate anual de către consiliul de administrație al asociației. Parteneriatul dintre asociațiile de băștinași și APL are loc în baza unui memorandum de înțelegere, în care sunt subliniate principiile centrale ale cooperării, rolurile, drepturile și obligațiile ambelor părți. Spre deosebire de asociațiile diasporei moldovenești care au reunit migranții în funcție de țara sau orașul de destinație, asociațiile de băștinași au la bază localitatea/regiunea de origine a migranților ca factor determinant. Din asociațiile de băștinași fac parte migranții stabiliți permanent sau temporar peste hotare, precum și descendenții acestora (Maciucă, 2020, p. 30).

Dezvoltarea și rețeaua acestor asociații au fost consolidate prin crearea Alianței Asociațiilor de Băștinași din Republica Moldova (Alianța AdB), în septembrie 2022 cu sprijinul PNUD și al Guvernului Elveției în cadrul proiectului „Migrație și dezvoltare locală” (calm.md, 2022; PNUD Moldova, 2023; PNUD Moldova, 2025). Menită să fie un facilitator al colaborării dintre diaspora, autoritățile publice locale și comunitățile de origine, Alianța AdB a reunit în jur de 89 de membri, beneficiari de programe de creștere a capacităților instituționale și implicare eficientă în dezvoltarea comunitară participativă (PNUD Moldova, 2025). Astfel, această structură funcționează ca o platformă de reprezentare, consolidare și sprijin pentru asociațiile membre, reunind inițiative locale ale migranților și administrației publice locale sub un cadru comun de colaborare (cudragpentru.md., 2025). Platforma comunică activ prin intermediul portalului cudragpentru.md, unde sunt diseminate istoriile de succes, instrumentele metodologice și inițiativele locale sprijinite de alianță. Prin crearea unui spațiu de interacțiune instituționalizată, Alianța contribuie la coeziunea socială, dezvoltarea capitalului social transnațional și mobilizarea resurselor externe în beneficiul dezvoltării locale durabile.

Din cele mai recente date, activitatea Alianței a permis implementarea a 174 de proiecte locale, cu investiții de aproximativ 42 milioane lei, dintre

care numeroase inițiative au fost finanțate prin campanii de crowdfunding facilitând 67 campanii distincte ce au contribuit semnificativ la sporirea coeziunii sociale și la îmbunătățirea serviciilor publice la nivel local. În paralel, peste 520 de copii, inclusiv refugiați și persoane din diaspora, au participat la tabere de vară, iar 60 de femei au fost abilitate să devină lideri locali, având acces la training-uri și mentorat (PNUD Moldova, 2025).

În cele 15 raioane incluse pentru o analiză detaliată a modului în care autoritățile publice locale răspund provocărilor migrației, cu excepția raioanelor Ocnița și mun. Bălți, regăsim cel puțin o asociație de băștinași funcțională (*Diagrama 3*). 8 dintre acestea au realizat câte un singur proiect, celelalte au implementat câte două sau mai multe proiecte. La momentul realizării studiului în raionul Ocnița și mun. Bălți nu era înregistrată nicio Asociație de băștinași. Cu toate acestea, și în raionul Ocnița, și în mun. Bălți autoritățile publice locale au realizat proiecte cu obiective asociate gestionării migrației. După numărul de acțiuni derulate, Cahul este raionul cu cel mai multe – 23, și cele mai multe colectivități teritoriale implicate (11). UTA Găgăuzia, Făleși, Nisporeni, Ialoveni și Cimișlia au derulat între 5 și 9 proiecte, Taraclia, Rîșcani, Briceni, Dubăsari, Telenești – între 2 și 4 proiecte, raioanele Cantemir și Soroca – câte un proiect (*Diagrama 3*).

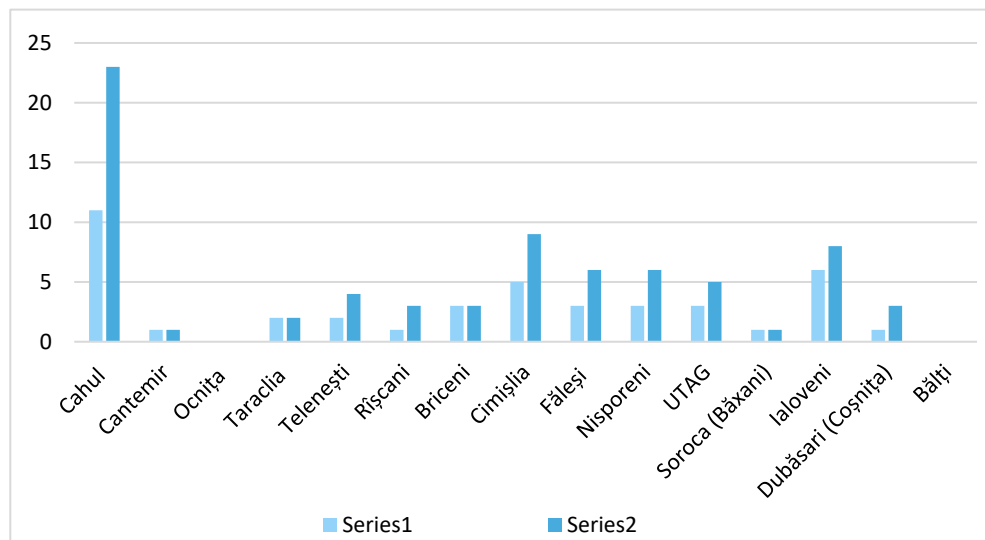

Diagrama 3. Asociații de băștinași și proiecte implementate.

Sursa: Elaborat de autor (seria 1 înseamnă asociații, seria 2 – proiecte).

În acord cu competențele APL, gama de proiecte este variată (Tabelul 15). Cele mai multe acțiuni de proiect sunt realizate în raionul Cahul, acesta fiind și singurul raion care, prin proiectele derulate a răspuns problemelor ce țin de sfera vieții personale, sfera vieții sociale și asigurarea posibilităților efective de participare a cetățenilor și organizațiilor acestora la procesul decizional. Toate proiectele derulate s-au realizat cu implicarea cetățenilor, aceasta fiind una din condițiile finanțatorului, însă doar în acest caz (Comuna Manta, r-nul Cahul) proiectul derulat are continuitate, participarea localnicilor, dar și a celor plecați, fiind posibilă datorită sistemului video pentru transmiterea on-line a ședințelor consiliului local și activităților comunitare.

În mare parte, acțiunile de proiect derulate au vizat aspecte ce țin de calitatea locuirii și recreere – amenajare parcuri, terenuri de joacă pentru copii și terenuri de sport, centre multifuncționale și sportive. Pondere semnificativă au și proiectele care au ca rezultat soluționarea problemelor de infrastructură – reabilitare drumuri locale, iluminat stradal, stații prelucrare deșeuri menajere și provenite din agricultură. Proiectele care au vizat servicii publice și sociale în mare parte au avut drept rezultat reparații și dotări ale acestora, decât organizare de activități.

Singurul caz de organizare de servicii sociale, care a presupus și creare de locuri de muncă se atestă în raionul Nisporeni. În doar jumătate dintre raioane proiectele derulate au oferit oportunități pentru creare de locuri de muncă (aproximativ 200 locuri de muncă) și în cel puțin trei proiecte s-au creat oportunități generatoare de venituri. Parteneriatele cu companii private se regăsesc în doar 5 proiecte, în rezultatul cărora s-a creat trasee turistice, unități de cazare, agropensiuni sau case-muzeu. Cel puțin trei acțiuni de proiect s-au derulat exclusiv cu suportul Asociațiilor de Băștinași.

Tabelul 15. Proiecte cu impact migrațional la nivel local

	Securitate personală	Calitatea locuirii și mediu	Creare locuri de muncă	Educație	Servicii publice și sociale	Infrastructură	Recreere	Implicare cetățenilor	Altele
Bălți	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dubăsari	-	-	10	-	-	-	-	-	-

	Securitate personală	Calitatea locuirii și mediu	Creare locuri de muncă	Educație	Servicii publice și sociale	Infrastructură	Recreere	Implicare cetățenilor	Altele
Ialoveni	-	-	30	-	-	-	-	-	-
Cahul	-	-	-	-	-	-	-	x	-
Soroca	-	-	-	-	-	-	-	-	-
UTAG	-	-	-	-	-	-	-	-	x
Nisporeni	-	-	18	-	-	-	-	-	-
Fălești	-	-	10	-	-	-	-	-	-
Cimișlia	-	-	21	-	-	-	-	-	x
Briceni	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Râșcani	-	-	15	-	-	-	-	-	-
Telenеști	-	-	80	-	-	-	-	-	-
Taracalia	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ocnița	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Cantemir	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Sursa: Elaborat de autor în baza Proiecte PNUD în Republica Moldova.

Disponibil: <https://proiecte.undp.md/index.php>

Parteneriate intersectoriale teritoriale și transfer de bune practici

Mecanism non-instrumental este și susținerea transferului de bune practici prin revenirea temporară a migranților. Membrii diasporei sunt stimulați, prin acoperirea integrală a costurilor de transport și a unei burse, să revină pentru o perioadă scurtă, în care să aplice idei, experiențe noi aflate în țările de destinație, în localitatea de baștină. Criteriile de selecție sunt: experiența, cunoștințelor și bunelor practici ale aplicantului; aplicabilitatea, eficiența financiară și sustenabilitatea activităților; Impactul la nivel local și replicabilitatea inițiativei propuse; Corespunderea intervenției propuse cu necesitățile și prioritățile la nivel local. În perioada 2016-2019, 10 moldoveni originari din opt localități au beneficiat de asemenea burse pentru a reveni temporar acasă, iar două comunități s-au înfrățit cu localități din străinătate, datorită implicării diasporei (CALM). Acest mecanism este experimentat în 12 colectivități teritoriale locale din 9 raioane. Cu titlu de exemplu oferim crearea planului arhitectural al sălii polivalente din s. Colibași, raionul Cahul, de către o tânără revenită pentru 8 zile de vacanță.

Parteneriatele intersectoriale teritoriale, chiar dacă nu sunt menționate în mod expres ca mecanisme pentru gestionarea migrației, reprezintă un indicator al capacității de acțiune colectivă, susținută de către autoritățile publice locale. Activând pe un teritoriu definitivat, gestionând și administrând procesele de dezvoltare locală, în baza strategiei de dezvoltare locală (inclusiv finanțarea intervențiilor de dezvoltare) acest tip de parteneriate, denumite Grupuri de Acțiune Locală (GAL), asigură relația cu autoritățile publice centrale și/sau organizațiile internaționale.

Abordarea LEADER este un instrument european de dezvoltare a zonelor rurale, preluat de Republica Moldova în 2016, devenind prima și, în prezent, unica țară din spațiul non-UE care reglementează instrumentul. Programul este administrat de Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare. GAL-urile înregistrate în Republica Moldova pot accesa subvenții de până la 5% din cadrul Fondului Național de Dezvoltare a Agriculturii și Mediului Rural (PNUD, 2023). Am invocat și acest instrument, având în vedere că agricultura este unul dintre domeniile economice cu potențial pentru cei reveniți în țară. Consiliile locale, ca autorități reprezentative deliberative, pot înființa asociații nonprofit, apolitice, în bază de parteneriat teritorial stabilit la nivel local între sectoarele public, antreprenorial și civic, cu statut de persoane juridice, denumite grupuri de acțiune locală, stabilind totodată și suportul financiar în cazul cheltuielilor bugetare (Lege Nr. 50 din 09-04-2021). În 12 raioane autoritățile publice locale au creat grupuri de acțiune locală. Soroca, Ocnița, Ialoveni și Cimișlia sunt raioanele în care este înregistrat doar câte un grup de acțiune locală. UTA Găgăuzia și raionul Cahul au 8 și 5 GAL-uri înregistrate. În raionul Briceni nu există niciun GAL. În R. Moldova există 48 de GAL-uri, în care sunt implicate aproximativ 754 de localități (50 % din localitățile rurale) (Abordarea LEADER în Republica Moldova) (Tabelul 16).

Tabelul 16. Parteneriate intersectoriale locale – GAL-uri

	Nr. GAL-ri	Nr. localități cuprinse în GAL-uri
1. Cahul	5	41
2. Cantemir	3	33
3. Cimișlia	1	11
4. Dubăsari	2	15

	Nr. GAL-ri	Nr. localități cuprinse în GAL-uri
5. Fălești	3	33
6. Ialoveni	1	8
7. Nisporeni	2	24
8. Ocnița	1	31
9. Rîșcani	2	39
10. Soroca	1	34
11. Taraclia	4	25
12. Telenești	2	11
13. UTAG	8	27

Sursa: Elaborat de autor.

Proiectele inițiate de APL cu susținerea și implicarea nemijlocită a migranților arată că unele autorități locale sunt mai interesate de acțiuni ce contribuie la soluționarea unor probleme punctuale, cum ar fi dotări, reparații amenajare teritoriu, în timp ce altele sunt mai interesate de dezvoltarea economică pe termen lung. Numărul inițiativelor orientate spre dezvoltare economică și susținerea afacerilor locale este considerabil mai mic. Dovadă în acest sunt proiectele ce pot fi derulate în cadrul sau în parteneriat cu zone economice libere, incubatoare de afaceri, parcuri industriale sau platforme industriale multifuncționale, structuri existente în toate raioanele incluse în analiză, cu excepția raionului Fălești (Tabelul 17).

Tabelul 17. Structuri pentru susținerea activităților economice

Platforme industriale multifuncționale (PIM), zone economice libere (ZEL), incubatoare de afaceri (IA), parcuri industriale (PA)					
		PIM	ZEL	IA	PI
	Bălți		x	x	
	Dubăsari	x			
	Ialoveni	x			
	Cahul			x	x
	Soroca			x	
	UTAG				x
	Nisporeni			x	
	Fălești				
	Cimișlia			x	x
	Briceni	x			
	Râșcani	x			
	Telenești	x			

Platforme industriale multifuncționale (PIM), zone economice libere (ZEL), incubatoare de afaceri (IA), parcuri industriale(PA)					
	Taraclia	x			
	Ocnîța	x	x		
	Cantemir	x			

Sursa: Elaborat de autor.

Valorificarea stimulentele financiare. Programul „Diaspora Acasă reușește DAR 1+3”

Finanțarea activităților desfășurate la nivel local este problema comună a tuturor colectivităților teritoriale locale. 80% dintre autoritățile locale din Republica Moldova nu îndeplinesc condițiile minime de funcționalitate și legale privind capacitatea administrativă: ele îndeplinesc doar un număr limitat de funcții, în general funcții administrative de bază (emiterea certificatelor etc.). Această capacitate scăzută poate fi văzută atât în evaluarea capacității administrative efectuată de Cancelaria de Stat cu suportul partenerilor de dezvoltare (PNUD), precum și din datele Ministerului Finanțelor privind alocarea cheltuielilor bugetare și colectarea veniturilor proprii. Analiza cheltuielilor administrației publice locale ne arată că, în medie, 40-50% din bugetele locale sunt cheltuite pentru educație (o funcție delegată, finanțată prin transferuri condiționate de stat), în timp ce cheltuielile generale de administrație reprezintă, în medie, între 15% (pentru orașele reședință de raion) până la 38% pentru UAT sub 1500 locuitori. Există și localități care alocă 85% din cheltuieli pe administrație. Serviciile comunale, cea mai importantă categorie de servicii locale, nu depășesc 6-8% din cheltuielile majorității autorităților locale. Numai orașele reședință de raion alocă proporții mai mari ale bugetelor pentru servicii comunale – în medie 20% din buget – un semn că aceste tipuri de servicii sunt importante și aceste orașe au capacitatea instituțională de a le furniza. În orașele reședință de raion, cheltuielile administrative sunt în medie de 15%. În localitățile cu o populație mai mică de 1500 locuitori, cheltuielile pentru serviciile de stat cu destinație generală reprezintă în medie circa 35% din totalul cheltuielilor, iar cheltuielile aferente

gospodăriei serviciilor comunale – 11,7%, în timp ce, în localitățile cu o populație mai mare de 5000 locuitori acestea constituie aproximativ 15%, și respectiv, 19% (Strategia de reformă a administrației publice pentru anii 2023-2030).

În aceste condiții, aspectele de (re)integrare la nivel local sunt influențate de dezvoltarea social-economică neuniformă a localităților, și anume, capacitățile APL de atragere a resurselor, de dezvoltare și implementare a programelor locale de stimulare și susținere antreprenorialului în rândul tinerilor și persoanelor întoarse de peste hotare, care necesită a fi consolidate în continuare prin diferite activități de suport (Hotărârea Guvernului nr. 998 din 03.11.2023).

La etapa actuală, autoritățile publice locale dezvoltă proiecte locale cu suport guvernamental și extern în condițiile în care pot contribui cu 10% din valoarea proiectelor. Programul „Diaspora Acasă reușește DAR 1+3” se axează pe mobilizarea potențialului financiar și uman din diasporă (asociațiilor/membrilor diasporei, AdB, grupurilor de inițiativă ale cetățenilor stabiliți în străinătate sau reveniți) pentru a contribui în parteneriat cu APL de nivelul I și comunitatea donatorilor la dezvoltarea socioeconomică locală. Proiectele eligibile pentru finanțare vizează domeniile: infrastructură (apă și canalizare, drumuri, școli, grădinițe, case de cultură); protecția mediului (prevenirea poluării mediului înconjurător, managementul deșeurilor); economie (dezvoltarea regiunii, investiții, dezvoltarea agriculturii); eficiență energetică (panouri solare, iluminare stradală, izolare termică); cultură (protecția patrimoniului, zone de odihnă, dezvoltarea turismului rural, expoziții și festivaluri); educație (programe pentru copii, sport, inovație, transfer de cunoștințe și know-how); protecție socială (centre medicale, centre sociale, cantine sociale, altele).

Tabelul 18 reflectă atât capacitatea financiară a colectivităților teritoriale locale, în sensul că au putut aloca 10 % din valoarea proiectelor, cât și capacitatea de a iniția parteneriate și a identifica surse suplimentare pentru soluționarea problemelor locale.

Tabelul 18. Proiecte derulate în cadrul programului Programul guvernamental „DAR 1+3 – Diaspora Acasă Reușește” (2020-2023)

	Dar 1+3 2020	Dar 1+3 2021	Dar 1+3 2022	Dar 1+3 2023
Briceni	-	-	1	-
Cahul	4	2	1	4
Cantemir	1	-	-	-
Cimișlia	2	1	4	6
Dubăsari	-	1	-	-
Fălești	1	-	-	-
Ialoveni	-	1	-	1
Nisporeni	2	2	1	4
Ocnița	-	-	-	-
Rîșcani	1	1	-	-
Soroca	2	-	-	-
Taraclia	2	2	-	-
Telenești	1	1	-	1
UTAG	2	1	2	2

Sursa: Elaborat de autor.

Pentru implicarea și mobilizarea comunităților de migranți, jumătate din APL-urile care au derulat proiecte au utilizat platforme crowdfunding-ul (finanțarea colectivă). Crowdfunding-ul este un mecanism inovator de acumulare a mijloacelor bănești pentru sprijinirea dezvoltării locale și a antreprenoriatului. Platformele de crowdfunding sunt facilitate de răspândirea tehnologiilor on-line și, în special, a mass-mediei sociale și sunt utilizate pentru dirijarea mijloacelor bănești din diasporă către comunitățile de acasă, în baza recunoașterii potențialului migranților de susținere sau sprijinire a proiectelor antreprenoriale și de dezvoltare în țările de origine. Astfel, crowdfunding-ul promovează o cultură a antreprenoriatului în comunitățile locale (Tabelul 19). Membrii diasporei, agențiile internaționale de finanțare, guvernele țărilor și alte părți interesate le pot crea împreună (Vasilache, Bunyan, Tejada, 2017, p. 75).

Tabelul 19. Instrumente pentru implicarea migranților în dezvoltarea locală

		Asociații de băștinași	Revenire temporară a migranților	Utilizarea Platformei Crowdfunding
1.	Bălți	-		
2.	Dubăsari	x	x	
3.	Ialoveni	x	x	x
4.	Cahul	x	x	x
5.	Soroca	x		
6.	UTAG	x	x	x
7.	Nisporeni	x	x	x
8.	Fălești	x		
9.	Cimișlia	x	x	x
10.	Briceni	x	x	
11.	Râșcani	x		
12.	Telenești	x	x	x
13.	Taracia	x	x	
14.	Ocnița	-		
15.	Cantemir	x		x

Sursa: Elaborat de autor.

Sumele alocate de către autoritățile locale pentru derularea proiectelor sunt variate – de la 54 dolari până la peste 100000 dolari. Capacitatea de mobilizare financiară a AdB de asemeni este variată de la 28 de dolari până la peste 15000 de dolari. Uneori, efortul birocratic depus pentru soluționarea unei probleme este mult prea mare în comparație cu rezultatul. Pentru a procura o mașină de spălat vase, masă și fier de călcat „în vederea modernizării centrului de servicii sociale din localitate” e nevoie a argumenta și demonstra, în termeni de proiect, sume foarte mici.

Înțelegerea experienței de migrație

Sociologul D. Sandu (2010, p. 17) susține că scrierea textelor de politici privind migrația nu este cea mai importantă etapă, ci asigurarea condițiilor. Cunoașterea *experienței de migrație* este una din condiții în elaborarea politicilor dedicate migrației. Ideea de experiență a migrației drept construct analitic este conceptualizat în diferite moduri. Dominante sunt însă două abordări:

1) experiența de migrație ca fenomen esențial, unificat, holistic și coerent (Jay, 1995, p. 157);

2) experiența ca ceva ce se întâmplă (Marotta, 2020).

Divizia de Statistică a Națiunilor Unite susține că experiența migrantului se materializează atunci când o persoană „se mută într-o altă țară decât țara de reședință obișnuită pentru o perioadă de cel puțin un an, astfel încât țara de destinație să devină efectiv noua sa țară de reședință. Organizația Internațională pentru Migrație afirmă că experiența migrantului are loc atunci când „o persoană sau un grup de persoane” se deplasează „de la o unitate geografică la alta peste o graniță administrativă sau politică, dorind să se stabilească permanent sau temporar într-un alt loc decât locul de origine” (*apud* Mavroudi & Nagel, 2016, pag. 5). Pentru ca experiența unui migrant să apară și să se distingă de alte experiențe, ea trebuie să îndeplinească mai multe condiții: trebuie să aibă o dimensiune spațială și temporală și să se desfășoare în cadrul sistemului statului-națiune (Mavroudi & Nagel, 2016, p. 7).

Pentru a dezvălui complexitatea experienței de migrație este important să înțelegem esența conceptului, tipologia, și măsura în care aceasta influențează formarea comportamentului migrațional. În cadrul cercetării, prin *experiența de migrație* am în vedere ansamblul acțiunilor, faptelor și relațiilor care, pe de o parte, determină decizia de a schimba locul de trai și lucru, iar pe de altă parte, implică un set de acțiuni legate de integrare și adaptare la noul loc ales. Pentru înțelegerea experienței de migrație utilizez modelul lui Carlos Sluzki.

În modelul lui Sluzki procesul de migrare poate fi împărțit în următoarele etape distincte (Sluzki, 1980):

1. Etapa pregătitoare;
2. Actul de migrațiune;
3. Perioada de supracompensare;
4. Perioada de decompensare sau criză;
5. Perioada de impact transgenerațional.

Fiecare din aceste etape prezintă caracteristici unice care declanșează diferite mecanisme de adaptare și diferite tipuri de conflicte și simptome. Astfel, etapa inițială, cea pregătitoare începe cu decizia de „de a se muta”

luată de membrii familiei. Etapa este marcată de un curs de suferință și coborâșuri, o scurtă perioadă de euforie urmată de o scurtă perioadă de consternare. Performanța slabă a indivizilor văzută în această etapă se datorează rezultatului eforturilor, tensiunilor și emoțiilor.

În următoarea etapă migrantul trece printr-o călătorie, fără a forma anumite obiceiuri. Actul de migrare poate dura o perioadă considerabilă de timp. De asemenea, modul actului migrator poate varia considerabil. Astfel că intervine cealaltă etapă, de supracompensare careia îi este caracteristic stresul în urma actului migrator care nu se vede în general în săptămânile sau lunile următoare migrației.

Perioada de decompensare sau criză este faza în cadrul căreia are loc remodelarea noii realități, identitate și compatibilitate cu mediul. Această etapă este marcată de conflicte. Există o nevoie frecventă de a păstra anumite obiceiuri de familie, deși ele diferă de noul context, eliberând în același timp alte trăsături, deoarece diferă de cultura originală. Această fază este delicată și adesea provocatoare, dar este inevitabilă.

Etapa de impact transgenerațional se marchează prin întârzierea mecanismului de adaptare și devine evidentă la a doua generație de familii migrate. Dacă procesul de socializare are loc în diverse habitate, atunci orice a fost evitat de o primă generație va apărea în a doua. Acest lucru este în general exprimat ca o ciocnire între generații numită conflict de valori intergenerațional.

Luând ca reper teoretic modelul lui Sluzki înțelegem că motivele migrării, decizia, traseul, integrarea în societatea primitoare și legăturile cu societatea de origine sunt aspecte diferite ale unei experiențe migraționale, acumulată direct sau indirect. Experiența directă se acumulează prin activități economice și sociale desfășurate nemijlocit de individ, cea indirectă – prin contactul și interacțiunile cu membrii migranți ai familiei. Exemple de experiența directă sunt vizită de familie, vizită de studii, schimb de experiență.

Pentru înțelegerea experienței de migrație sunt analizate aspecte privind intenția și aspirațiile de a migra, activitățile desfășurate în afara țării, competențele / abilitățile dobândite. Analiza acestor aspecte poate oferi o imagine clară asupra modului în care migrarea influențează nu doar

dezvoltarea personală și profesională a migranților, ci și impactul acestora asupra comunităților din care provin și a celor în care trăiesc.

Studiul intențiilor de migrație ale populației este necesar pentru rezolvarea sarcinilor atât metodologice, cât și specifice. Sub aspect metodologic, „intenția” acționează ca o fază în formarea determinantilor semantici, motivaționali și valorici ai comportamentului migrației viitoare, iar în mod specific se obțin informații despre procesul complex de fundamentare a alegerii unui individ de migrație ca mijloc de rezolvare a întregului complex al celor mai importante probleme de viață (Țurcan, Moșneaga V, Moșneaga Gh., 2016).

Primele valuri de emigranți din Republica Moldova au fost declanșate de sărăcia masivă, asociată cu restructurarea economică, lichidarea întreprinderilor și a locurilor de muncă. Această primă etapă este marcată de o motivație generalizată de a evada din sărăcie. Relativa maturizare a fenomenului – legalizarea șederilor, reunificarea familiilor, învățarea limbilor țărilor-gazdă, inițierea propriilor afaceri – aspirațiile și motivele de a migra s-au schimbat (Prohnițchi, Lupușor, 2013, p. 8). Într-un studiu realizat în 2008 pe un eșantion de aproximativ 4.000 de gospodării principalele două motive de a emigra au fost lipsa locurilor de muncă, motiv indicat de 49,9% din respondenți și necesitatea finanțelor pentru consum curent – 27,6%. Datele cercetării cantitative, realizate în contextul acestei cercetări arată că respondenții nu invocă în primul rând lipsa locurilor de muncă, ci locuri de muncă accesibile și o mai bună remunerare a muncii.

Cea mai frecventă motivare pentru a pleca în străinătate este „Salarii mai mari/motivante”, menționată de 33,2% dintre respondenți. Motivația este alimentată de dificultățile economice cu care se confruntă o parte a populației, care este în căutarea unor oportunități de angajare. Femeile par să fie mai motivate de nevoile legate de întreținerea familiei (31,6%), în timp ce bărbații sunt mai motivați de „Salarii mai mari/motivante” (37,0%). Există diferențe semnificative între zonele urbane și rurale. Locuitorii din mediul rural sunt mai motivați de „Salarii mai mari/motivante” (39,6%), în timp ce cei din mediul urban sunt mai motivați turism și vizite (37,2%). Tinerii cu vârste cuprinse între 18 și 30 de ani sunt adesea motivați de studii/specializare (18,6%), în timp ce persoanele cu vârstă medie sunt în

căutarea unor salarii mai mari (32,4%). Și grupurile etnice exprimă motive diferite pentru migrație.

De exemplu, cei de etnie ucraineană menționează în principal „Pentru nevoi legate de întreținerea familiei” (75,0%), în timp ce cei de etnie rusă sunt motivați de „Turism/vizite” (64,3%), iar moldovenii menționează cel mai des motivul „Salarii mai mari/motivante” (35,9%). Persoanele cu studii superioare sunt motivate în principal de „turism, vizite” (38,2%) și „Salarii mai mari/motivante” (23,5%), în timp ce nivelurile mai scăzute de educație sunt asociate cu motivații mai frecvente de salarii mai mari și necesitatea întreținerii familiei. Motivele pentru migrație variază semnificativ în funcție de ocupație. De exemplu, muncitorii sunt motivați în principal de „Salarii mai mari/motivante” (48,5%), în timp ce specialiștii cu studii superioare sunt motivați de „turism/vizite” (50,0%). Atât persoanele căsătorite, cât și cele necăsătorite sunt mai motivate de salarii (44,9% și respectiv 34,3%), în timp ce persoanele care reprezintă cupluri separate și cele divorțate sunt mai motivate de condiții de lucru mai bune (90,3%). Motivele pentru migrație variază în funcție de regiune. De exemplu, locuitorii din regiunea de sud sunt mai motivate de „turism, vizite” (26,7%), în timp ce cei din regiunea de Nord și din municipiul Chișinău sunt mai motivați de „Salarii mai mari” (38,3% și respectiv 40,5%) (*Diagrama 4*).

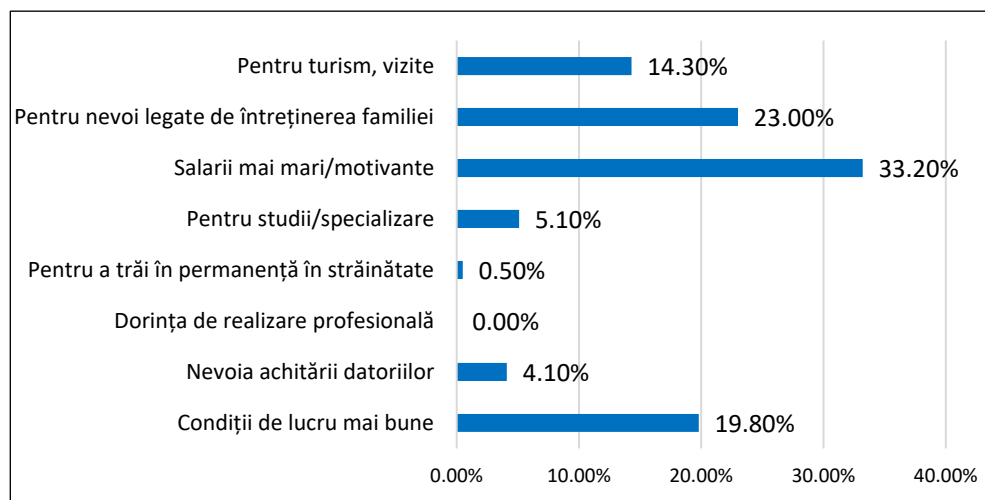

Diagrama 4. Motivul de a pleca în străinătate, indicat în primul rând

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor studiului sociologic „Experiența de migrație” realizat în mai 2022.

Motivul secundar cel mai frecvent pentru a pleca în străinătate este „Salarii mai mari/motivante” (22,6%) și „Pentru turism, vizite” (20,7%). Există diferențe de gen semnificative în ceea ce privește motivele secundare. Bărbații sunt mai motivați de turism (26,1%) și de dorința de a trăi în permanență în străinătate (22,7%), în timp ce femeile sunt mai motivate de salarii mai mari (33,7%). Persoanele din mediul rural sunt mai motivate de turism (28,8%) și pentru a trăi în permanență în străinătate (18,0%), în timp ce persoanele din mediul urban sunt mai motivate de salarii mai mari (35,9%). Grupurile etnice au motive secundare diferite pentru migrație. De exemplu, în rândul moldovenilor preferințele se repartizează aproximativ uniform pentru mai multe opțiuni, în timp ce în rândul persoanelor de alte etnii preferințele se focusează pe salarii mai mari/motivante. Persoanele cu diferite ocupații au motive secundare diferite pentru migrație. De exemplu, „Specialiștii cu studii superioare” sunt motivați în principal de „Pentru a trăi în permanență în străinătate” (37,5%), în timp ce „Muncitorii” sunt motivați și de „Salarii mai mari” (35,3%).

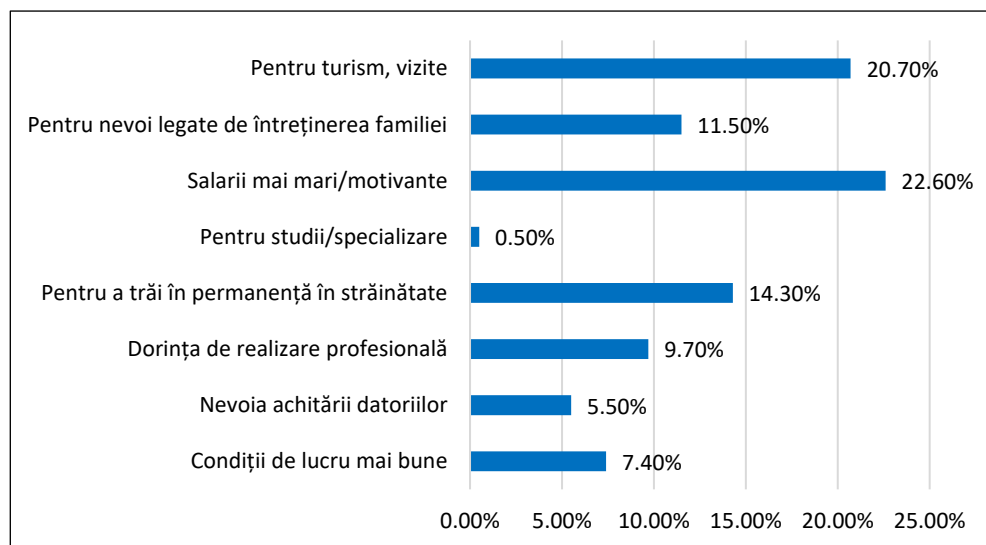

Diagrama 5. Motivul de a pleca în străinătate, indicat în al doilea rând.

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor studiului sociologic „Experiența de migrație” realizat în mai 2022.

Persoanele căsătorite sunt mai motivate de salarii (29,1%), în timp ce cei necăsătoriți sunt mai motivați de nevoile legate de întreținerea familiei (28,6%), iar majoritatea persoanelor separate indică drept motiv secundar turismul (93,5%). Motivele secundare pentru migrație variază în funcție de regiune. Persoanele din regiunea Centru cu o frecvență mult mai mare indică drept motiv secundar turismul (37,0%), iar respondenții din Chișinău și Nord indică salariile mari (32,4% și respectiv 29,6%). Spre deosebire de celelalte regiuni, la Nord se indică frecvent ca motiv secundar dorința de a trăi permanent peste hotare (30,9%).

Pe perioada aflării în străinătate respondenții au menționat, fie au lucrat sau locuit, fie lucrează sau locuiesc, singuri (63,4%), sau împreună cu familia (28,9%).

Cei mai mulți din respondenți au afirmat că au lucrat în domeniul construcțiilor – 44,9%, și în domeniul menajului – 23,5%. Pe lângă activitatea de bază, cei mai mulți au menționat că au înșușit noi meserii (22,7%), schimb de experiență (21,9%) și învățarea unei limbi străine.

Inevitabil, orice act migrațional presupune un proces sau perioadă de integrare și adaptare. Pentru aproximativ jumătate din respondenți (48,1%), procesul de adaptare a fost destul de ușor sau chiar foarte ușor. Procesul de adaptare a fost facilitat de cunoașterea limbii, cultură și tradiții asemănătoare Republicii Moldova, rude sau prieteni care se aflau de mult timp în țara respectivă etc. Adaptarea anevoioasă, cu excepția cunoașterii unei limbi străine, se datorează, factorilor de natură subiectivă: altă cultură și tradiții, departe de casă, familie și copii, vârsta mai înaintată. Printre motivele integrării dificile sunt indicate și dificultatea găsirii unui loc de muncă în momentul sosirii la destinație, muncă solicitantă, în special în domeniul construcțiilor.

Majoritatea semnificativă a respondenților (84,5%) au optat pentru condiții legale de ședere, cei mai mulți preferând un contract de muncă temporar – 46,5%. Dincolo de faptul că asemenea contracte, constituie de fapt „norma” și „oferta” în țările-gazdă, se observă și o anumită „alfabetizare juridică” a respondenților: oferă venit mai sigur cu utilitate pentru familie și gospodărie, este mai sigur și avantajos, oferă posibilitatea de a reveni mai des în țară, se pliază pe intenția de aflare pe termen scurt în străinătate, poate

fi încheiat pe perioada unui concediu legal în Republica Moldova. Munca ocazională sau part-time este o variantă potrivită pentru cei care îmbină munca cu studiile, au un loc de muncă de bază în țară, posibilitatea de a avea mai multe locuri de muncă (potrivit pentru cei din menaj).

Contractul pe durată nedeterminată este selectat, de regulă, de cei care planifică să rămână definitiv în străinătate. Mulți dintre aceștia au deja familia acolo, persoane apropiate, au experiența de muncă în străinătate, e mai sigur și oferă stabilitate socială și financiară.

Contractul pe durată nedeterminată reflectă adesea intenția migranților de a se stabili permanent în țara gazdă. Aceștia tind să caute stabilitate și securitate pe termen lung, ceea ce este adesea asociat cu integrarea socială și profesională. Pe lângă beneficiile economice, acest tip de contract le oferă și o mai mare siguranță și acces la drepturi și beneficii sociale, ceea ce contribuie la consolidarea legăturilor lor cu comunitatea locală.

Cel mai mare ajutor în vederea plecării în străinătate este oferit de rude (48,1%) sau alte persoane plecate la muncă în străinătate (31,8%), aceste categorii fiind percepute ca cele mai sigure canale de plecare peste hotarele țării. La serviciile firmelor private, a persoanelor care se ocupă de intermedierea găsirii unui loc de muncă în străinătate apelează mai puțin din 10% din respondenți. Și mai puțini se informează din documente oficiale (3,7%) sau instituții de stat (3,2%). Majoritatea respondenților (63,7%) au indicat cunoașterea în mică sau foarte mică măsură a cadrului legal referitor la migrație. La fel s-au pronunțat și referitor la instituțiile care au competențe în domeniul gestionării migrației, fie nu auzit, fie au auzit, dar nu cunosc detalii despre Biroul Migrație și Azil (72,5%) (în prezent Inspectoratul General pentru Migrație), Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (77,8%), Organizația Internațională pentru Migrație (77,2%), Organizația Internațională a Muncii (80,5%).

Rezultatele cercetării indică asupra unui grad de conștientizare a importanței studiilor pentru o situație bună (59,9%). Chiar dacă nu toți respondenții percep studiile ca fiind importante (40,1%), majoritatea au învățat și cunosc limba țării gazdă (91,4%).

Chiar dacă motivele migrării s-au modificat în timp, scopul rămâne unul preponderent economic. Respondenții afirmă că în urma migrației

situația financiară a familiei s-a îmbunătățit în foarte mare (27%) sau mare măsură (42,5%). Cel mai frecvent banii sunt folosiți pentru procurarea sau construirea locuinței (30,8%), extinderea sau modernizarea locuinței (55,3%), investiții în agricultură (18,8%), cumpărarea autovehiculului (34,2%), achitarea datoriilor sau a creditelor (38,5%), plăți pentru servicii medicale (52,7), procurarea bunurilor de folosință îndelungată (mobilă, electrocasnice etc) (73,3%), cheltuieli legate de educația copiilor (55,6%), călătorii (49,2%). La alte motive respondenții au mai indicat inițierea unei afaceri, achitarea taxei de studii etc.

Referitor la calitățile obținute ca urmare a experienței de lucru în străinătate, majoritatea respondenților recunosc schimbarea mentalității (51,3%). Se percep mai practici (41,7%), mai optimiști (21,1%), mai civilizați (40,1). Aceste date confirmă faptul că experiența de migrație se formează pe o acumulare de evenimente în viața celor implicați, evenimente care formează o nouă viziune despre lume a migrantului.

Tabelul 20. Calități rezultate din experiența de lucru în străinătate

	N	%
Schimbarea mentalității	192	51,3%
Devin mai optimiști	79	21,1%
Se dezvoltă spiritul de afaceri	85	22,7%
Devin mai practici	156	41,7%
Devin mai responsabili	96	25,7%
Devin mai civilizați	150	40,1%
Devin mai pretențioși/exigenți	91	24,3%
Gândire modernă	89	23,8%
Gândesc fără prejudecăți	26	7,0%
Se maturizează	96	25,7%
Devin mai ambițioși/curajoși	58	15,5%

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor studiului sociologic „Experiența de migrație” realizat în aprilie 2022.

Din perspectivă teoretică (Koselleck, 2001, p. 50-53), experiența de migrație poate fi încadrată în cel puțin trei tipuri:

- 1) Primul tip este unic, irepetabil, neașteptat, scurt, personal și marchează în general înainte și după, viața celui care emigrează;

- 2) Al doilea tip, numit generațional, apare atunci când experiențele sunt repetate și cele deja dobândite se stabilesc sau se schimbă, ceea ce duce la un proces cognitiv care permite subiectului să-și evalueze prezentul și trecutul;
- 3) Al treilea tip, numit structural, intervine când sunt depășite sau instituționalizate aceste experiențe și se formează o istorie comună pentru toți oamenii, grupurile, locuitorii unei colectivități.

Aceste tipuri nu se exclud reciproc, diferă doar în intensitatea în care se manifestă. Datele cercetării confirmă acest lucru. În limite diferite, dar orice act de emigrare/imigrare al unui individ are ca rezultat o experiență de migrație care îi modelează aspirațiile, comportamentul și atitudinile, conduce la o schimbare a ierarhiei nevoilor, a structurii orientărilor valorice (Rîbakovskii 2017).

Componenta esențială în acumularea experienței de migrațiune este comportamentul adaptiv al migranților (comportamentul migranților care vizează adaptarea la condițiile socio-economice, politice și de altă natură ale țării gazdă) și integrarea lor socială ulterioară atât în țara respectivă, cât și țara de origine.

Implicațiile fenomenului migrației asupra coeziunii sociale

Coeziunea socială este prezentată din ce în ce mai mult ca un remediu la toate provocările socio-economice ale societăților contemporane în care diversitatea culturală provine din fluxurile migratorii mixte (Gozdecka, Ercan, Kmak, 2014). Migrația este sursă pentru multe transformări, iar aceste transformări se interpătrund cu aspecte ale coeziunii sociale. Coeziunea socială presupune un sentiment de comuniune, reziliență și orientare către binele comun. Există dovezi potrivit cărora traiul într-o societate bazată pe coeziune are un impact pozitiv asupra bunăstării subiective, contribuind la îmbunătățirea vieții cetățenilor (Eurofound, 2018).

În conceptualizarea coeziunii sociale oferită de Consiliul Europei, aspecte ale coeziunii sociale sunt:

- excluderea socială percepută;
- tensiunile sociale percepute (de natură economică și etnoculturală);
- încrederea interpersonală;
- participarea socială (angajamentul civic și activitatea politică);

- sentimentul de apartenență la comunitate (atașamentul față de oamenii din vecinătate și frecvența contactelor interpersonale) (Eurofound, 2018).

În majoritatea studiilor empirice care explică eterogenitatea interacțiunilor migrație-coeziune socială sunt luate în calcul variabile care dau expresie identității și a sentimentului de apartenență la comunitatea de origine a migranților. Se consideră că relația dintre o persoană și mediul în care își trăiește viața are capacitatea de a-i determina bunăstarea spirituală, socială și fizică. Din perspectivă migrațională, gradul sporit de apartenență cu comunitatea de unde se pleacă corelează cu păstrarea legăturilor, sub diverse forme, cu acest loc. Efectele unei asemenea legături vor spori intenția de a reveni, de contribui la dezvoltarea comunității și a coeziunii sociale (Oktay, 2005; Deffner, 2007).

Rezultatele cercetării sociologice arată că respondenții se identifică cu locul în care trăiesc fiind foarte mult și mult legați sufletește de satul/orașul în care locuiesc (76,9%), precum și de regiunea sau partea de țară unde locuiesc (73,7%). Atașamentul sporit este exprimat în pofida multitudinii de probleme pe care le resimt și raport de care manifestă îngrijorare (*Diagrama 6*).

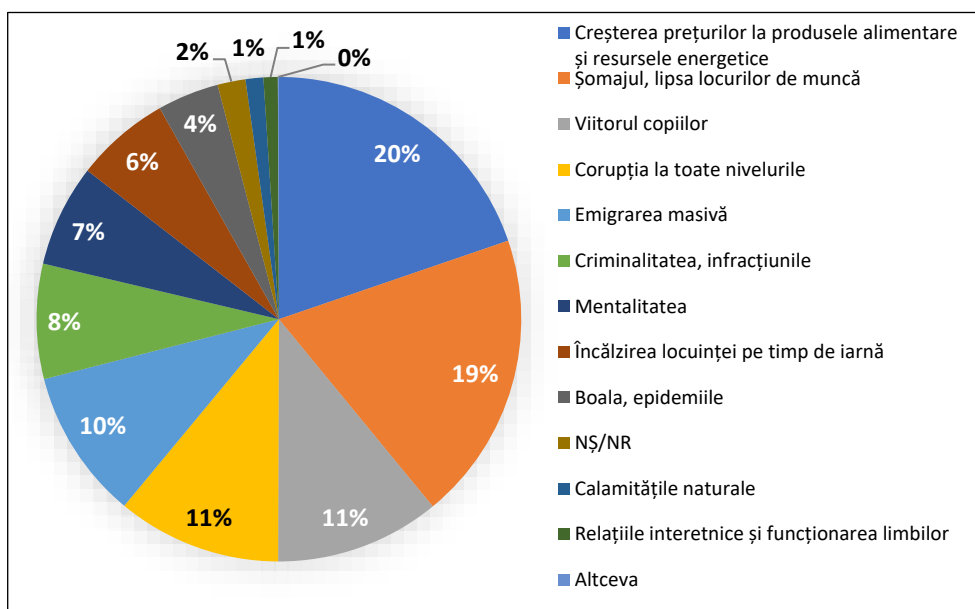

Diagrama 6. Probleme de care sunt îngrijorați respondenții.

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor studiului sociologic „Analiza fenomenului migrației și elaborarea politicilor în domeniu” realizat în mai 2022.

Profesiile / meseriile nu sunt practicate cu entuziasm, 21,9 % din respondenți declarând că sunt puțin sau foarte puțin legați sufletește (21,9%) de profesia sau meseria pe care o au, iar 35,4% au preferat, de fapt, să nu răspundă la această întrebare. Atitudinea respectivă este o consecință a nemulțumirilor manifestate față de modul în care sunt remunerați. Aproape toți respondenții (95,4%), consideră că nu sunt răsplătiți nici pe măsura efortului depus nici pe măsura inteligenței și a pregătirii (93,2%).

Chiar dacă atașamentul față de comunitate este ridicat, afirmația că peste hotarele Moldovei perspectivele sunt mai bune este susținută în mare măsură de majoritatea respondenților (84,4%). Acest lucru reflectă o convingere generală că probabilitatea de a găsi oportunități mai bune este mai mare în străinătate în comparație cu opțiunea de a rămâne în țară. Doar 12,1% din respondenți susțin că Moldova oferă aceleași oportunități ca majoritatea țărilor lumii. Doar 1,2% din respondenți cred că perspectivele sunt mai proaste în afara Moldovei. Acesta poate fi rezultatul unor experiențe personale sau a unor convingeri individuale (*Diagrama 7*).

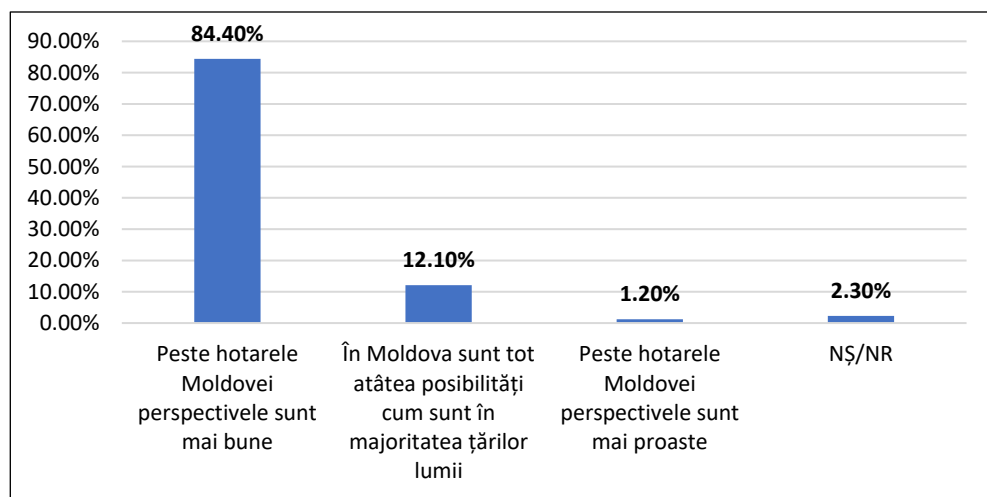

Diagrama 7. Opinia respondenților referitor la perspectivele peste hotarele țării sau posibilitățile din Republica Moldova.

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor studiului sociologic
„Percepții privind migrația la nivelul colectivității locale” realizat în aprilie 2022.

Aceste percepții sunt influențate de factori precum experiența personală, nivelul de educație, starea materială a familiei și alți factori socio-

demografici. În ansamblu, rezultatele sugerează că mulți respondenți au încredere în perspectivele mai bune oferite de migrație. Femeile sunt însă mai susceptibile să creadă că perspectivele sunt mai bune în străinătate (89,5%) în comparație cu bărbații (78,4%). Acest lucru poate indica faptul că femeile sunt mai dispuse să caute oportunități în afara țării. Persoanele din mediul urban par să aibă o perspectivă mai pozitivă asupra țării lor în comparație cu cele din mediul rural. 86,8% dintre respondenții din mediul rural cred că perspectivele sunt mai bune în străinătate, spre deosebire de 80,7% de respondenți din mediul urban care împărtășesc această opinie. Există o diferență semnificativă în funcție de vârstă. Cei mai tineri respondenți (18-30 ani) sunt mai dispuși să creadă că perspectivele sunt mai bune în străinătate (81,5%), în timp ce cei mai în vârstă (65+ ani) sunt mai pesimiști în acest sens (64,1%). Majoritatea covârșitoare a persoanelor cu nivel de studii general obligatoriu consideră că peste hotare perspectivele sunt mai bune (97,7%). Păreri mai pesimiste sunt înregistrate la persoanele cu studii superioare (66,7%) și la persoanele fără studii (71,4%). Există diferențe notabile în funcție de ocupație. De exemplu, specialiștii cu studii superioare și specialiștii cu studii medii par să aibă o percepție mai pozitivă asupra perspectivei în străinătate, în timp ce muncitorii și fermierii par să creadă mai puțin în această idee (59,3%). Persoanele necăsătorite și persoanele divorțate par să aibă o perspectivă mai pozitivă despre Moldova, 22,8% și respectiv 27,7% dintre aceștia considerând că în țară există aceleași posibilități ca și peste hotare. Există diferențe regionale semnificative. De exemplu, respondenții din regiunea de Nord sunt mai susceptibili să creadă că perspectivele sunt mai bune în străinătate. În același timp respondenții din sud, centru și municipiul Chișinău par să aibă o perspectivă mai pozitivă despre Moldova, 16,4%, 15,1% și respectiv 16,0% dintre aceștia considerând că în țară există aceleași oportunități ca și peste hotare.

Întrebările privind măsura în care migranții pot fi considerați agenți ai dezvoltării colectivităților locale și principalii purtători ai modernității și mediatorii culturali au fost adresate deopotrivă persoanelor non-migrante cât și reprezentanților autorităților locale. În ambele situații răspunsurile s-au distribuit aproape egal. 37,6% din reprezentanții autorităților locale consideră că migranții în mică măsură pot fi considerați agenți ai dezvoltării,

iar 32,9% susțin că în mare măsură. Tot referitor la această întrebare, 5,9% văd în migranți un foarte mare potențial al dezvoltării colectivităților locale, însă 10,6% din actorii locali sunt convinși că dezvoltarea locală este doar meritul autorităților locale (Tabelul 21). Și pentru 17,5% dintre respondenți, dezvoltarea locală este atribuită doar autorităților locale.

Tabelul 21. Distribuția răspunsurilor privind rolul emigranților

Considerarea migranților ca agenți ai dezvoltării	Respondenți simpli		Reprezentanți ai APL		Considerarea migranților ca purtători ai modernității și mediatori culturali	Respondenți simpli		Reprezentanți ai APL	
	N	%	N	%		N	%	N	%
Foarte mare măsură	25	4,2	5	5,9	Foarte mare măsură	44	7,3	6	7,1
Mare măsură	210	34,9	28	32,9	Mare măsură	200	33,3	21	24,7
Mica măsură	146	24,3	32	37,6	Mica măsură	169	28,1	25	29,4
Foarte mică măsură	52	8,7	7	8,2	Foarte mică măsură	104	17,3	14	16,5
Dezvoltarea locală este doar meritul autorităților locale	105	17,5	9	10,6	Considerarea autorităților locale ca purtători ai modernității și mediatori culturali	26	4,3	13	15,3
NS/NR	63	10,5	4	4,7	NS/NR	58	9,7	6	7,1
Total	601	100,0	85	100,0	Total	601	100,0	85	100,0

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor studiului sociologic „Percepții privind migrația la nivelul colectivității locale” realizat în aprilie 2022.

Predispoziția limitată pentru implicare comunitară este confirmată și de răspunsurile migranților: puțini sunt dispuși să contribuie cu propriile resurse la realizarea unor proiecte de dezvoltare locală (49,5%). O bună parte dintre respondenți nu exprimă deloc intenția de a se implica în activități în folosul comunității (31,3%). Doar 19,2% din respondenți au exprimat predispoziția de a contribui la dezvoltarea comunității susținând, astfel, proiectele locale. Această din urmă atitudine este nesemnificativă în raport cu lipsa de interes a migranților față de mediul și comunitatea în care se află sau revin, fie chiar temporar. Migranții nu sunt deschiși spre noi experiențe în țară (85,3%). Puțini sunt cei care au făcut demersuri către autoritățile locale

pentru susținerea în valorificarea potențialului dezvoltat în străinătate (12,6%). Solicitățile, în general, au fost pentru inițierea unei afaceri.

În ansamblu, percepția privind rolul migranților ca agenți ai dezvoltării colectivităților locale este variabilă, iar acest lucru depinde de mai mulți factori, inclusiv educația, naționalitatea și starea civilă a respondenților. Din perspectiva genului nu există diferențe semnificative în apreciere, în schimb, din categoria persoanele în vârstă doar 9,8% consideră că migrații au un rol pozitiv. Acest lucru se explică prin faptul că persoanele în vârstă conștientizează că migrații practic nu contribuie la extinderea bugetului de pensii. Persoanele cu niveluri de educație mai înalte sunt mai susceptibile să creadă că migrații au un impact pozitiv asupra dezvoltării locale. Dacă ne referim la ocupație, atunci grupurile cu cele mai înalte aprecieri față de migrați sunt muncitorii (64,5%) și studenții (80%). Persoanele cu o situație materială precară au o opinie mult mai negativă cu privire la migrați ca agenți ai dezvoltării locale. Respondenții din municipiul Chișinău au o părere mult mai negativă față de migrați ca având un impact pozitiv asupra dezvoltării locale, doar 8,8% menționând acest fapt, comparativ cu cifre de 40-50% în celelalte regiuni geografice ale țării. Persoanele care reprezintă cupluri separate și cele divorțate par să fie mai critice față de rolul migranților în dezvoltarea locală, doar 9% și respectiv 7% apreciind pozitiv rolul acestora.

În studiile publicate de OIM predispoziția de a contribui la dezvoltarea colectivității este mai mare. Circa 49% potențiali migrați și 54% din cei care s-au întors de peste hotare de la muncă, ar alocă resurse bănești sau bunuri în acest scop. Mai active sunt femeile, circa 42% reîntoarse și 43% potențial migrante au contribuit la proiecte comunitare. În rândul bărbaților aceste ponderi sunt de 39% din cei care au revenit și 36% de potențiali migrați. În funcție de medii de reședință a respondenților se observă că mai deschiși pentru a contribui la dezvoltare sunt locuitorii satelor, în toate grupurile ponderile răspunsurilor afirmative ale celor intervievați din mediul rural depășesc substanțial cele ale respondenților din mediul urban.

Această stare de lucruri contravine teoriei potrivit căreia migrația este adesea considerată responsabilă pentru perturbarea și pierderea

solidarității comunitare sau subminarea „integrității socioculturale” a acestora (Hayes, 1991) și distrugerea instituțiilor tradiționale care reglementează viața satului și agricultura (De Haas, 1998) și în același timp întărește rolul structurii.

Pentru 54% din respondenți revenirea în țară este obișnuită, conștientizată. La revenire, respondenții au ales localitatea de reședință din care au plecat, fie sat (50,3%), fie oraș (42,8%) și doar 6,9% au ales alte localități decât cele de unde au plecat. Adaptarea a fost facilă pentru că nu au lipsit foarte mult timp din țară, au fost marcați de bucuria de a fi împreună cu familia, prietenii, loc de muncă potrivit calificării etc. Cei pentru care adaptarea a fost dificilă au evidențiat mai multe motive: mentalitatea oamenilor, nivel de trai scăzut, sărăcie, lipsa locurilor de muncă, comportamentul cetățenilor etc. 76,5% din respondenți nu au sesizat vreo schimbare pozitivă la nivel de țară, 58,8% la nivel de localitate.

Absența schimbărilor nu este indicată în mod expres drept factor de emigrare, dar datele indică menținerea tendinței de plecare. Deși eșantionul e diferit și nu putem compara dacă intenția de plecare este în creștere sau nu, constatăm că persoanele aleg opțiunea de a pleca pentru totdeauna sau doar pentru o perioadă în proporție de 64% în 2021 și 57,5% în 2023 (Tabelul 22).

Tabelul 22. Ocazii și tentația emigrării

	Total	Aș pleca pentru totdeauna		Aș pleca pentru o perioadă		Nu aș pleca		Nu știu/non răspuns	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Total pe eșantion 2021	1698	242	14,3	846	49,8	377	22,2	233	13,7
Total pe eșantion 2023	1242	188	15,1	527	42,4	343	27,6	184	14,8

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor cercetărilor cantitative efectuate în teren, pe parcursul anului 2021 și 2023, în cadrul proiectului „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană”.

În 2021 situația economică precară este invocată de 47% din numărul total al persoanelor chestionate. În anul 2023, deși motivul situației economice

rămâne în rândul factorilor determinanți fiind exprimat de 32% din respondenți, printre factorii enumerați se regăsește și teama de un potențial război (*Tabelul 23*).

Tabelul 23. Motivația pentru emigrare

Ați emigra în cazul în care în RM		situația economică ar fi și mai rea	ar fi război	ar fi persecutări politice	ar fi persecutări religioase	ar fi afectată de calamități naturale (secetă, cutremur)	Altceva / Nu știu/non răspuns
	Total	%	%	%	%	%	%
Eșantion 2021	1698	47	25,9	7,42	3,47	9,24	6,89
Eșantion 2023	1242	32	47,6	10,7	4,6	2,25	2,65

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor cercetărilor cantitative efectuate în teren, pe parcursul anului 2021 și 2023, în cadrul proiectului „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierei de Uniunea Europeană”.

De asemenea, se observă că tendința sau intenția de plecare se prefigurează mai mult în rândul tinerilor. Aceștia, cu vârsta cuprinsă între 18 și 39 ani, și-au exprimat atitudinea de plecare în proporție de 40,9%. 24% dintre aceștia ar pleca doar pentru o perioadă. Aceeași situație o găsim și în anul 2023, în sens că 39,2% tineri aleg să părăsească țara, dintre care 19,8% totuși, ar pleca pentru o perioadă. Motivele pe care le indică în general tinerii sunt cele economice (23,7% în 2021 și 17,7% în 2023), dar și situația tensionată cauzată de războiul din Ucraina.

Un alt moment asupra căruia se atrage atenția este ponderea dorinței de plecare din mediul rural care depășește cu mult pe cea din mediul urban. Această situație este caracteristică atât anului 2021, cât și anului 2023. Astfel, pentru ideea de a pleca este exprimată de 58,8% din respondenți în 2021 și 59,9% în 2023. Această tendință se menține în mediul rural, factorul determinat fiind cel economic (*Tabelul 24*)

Tabelul 24. Intenția de plecare în funcție de localitatea de reședință (rural / urban)

			Total		Aș pleca pentru totdeauna	Aș pleca pentru o perioadă	Nu aș pleca	Nu știu/non răspuns
			N	%	%	%	%	%
Localitatea de reședință	Rural	Anul 2021	1000	58,8	12,5	49,8	23,2	14,5
		Anul 2023	745	59,9	14,9	44,8	25,2	15,0
	Urban	Anul 2021	698	41,1	16,8	49,9	20,8	12,6
		Anul 2023	497	40,01	15,5	38,8	31,2	14,5

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor cercetărilor cantitative efectuate în teren, pe parcursul anului 2021 și 2023, în cadrul proiectului „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană”.

Dacă ideea de a pleca o îmbrățișează în mare parte locuitorii din mediul rural, observăm că aceeași idee e împărtășită de cetățeni, indiferent de regiune – Chișinău, Nord, Centru Sud. O cifră mai mare înregistrează totuși regiunea Centru cu 29% persoane care ar dori să plece peste hotare. Îmbucurător este că din cei 29% doar 11,8% ar pleca pentru totdeauna. Regiunea Centru în această clasificare este urmată de regiunea Sud care, în ambele perioade de referință păstrează o tendință de plecare. Dar și aici această atitudine este exprimată în ideea plecării doar pentru o perioadă (Tabelul 25).

Tabelul 25. Intenția de plecare exprimată în funcție de regiunea geografică

			Total	Aș pleca pentru totdeauna	Aș pleca pentru o perioadă	Nu aș pleca	Nu știu/non răspuns
			N	%	%	%	%
Regiunea geografică	Chișinău	Anul 2021	359	15,3%	48,2%	23,7%	12,8%
		Anul 2023	253	11,5%	44,3%	33,2%	11,1%
	Nord	Anul 2021	417	16,8%	44,8%	24,7%	13,7%
		Anul 2023	238	10,9%	40,3%	30,7%	18,1%

			Total	Aș pleca pentru totdeauna	Aș pleca pentru o perioadă	Nu aș pleca	Nu știu/non răspuns
			N	%	%	%	%
	Centru	Anul 2021	509	11,8%	53,8%	20,2%	14,1%
		Anul 2023	309	16,8%	45,3%	27,8%	10,0%
	Sud	Anul 2021	413	13,8%	51,3%	20,8%	14,0%
		Anul 2023	442	18,3%	40,5%	22,6%	18,6%

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor cercetărilor cantitative efectuate în teren, pe parcursul anului 2021 și 2023, în cadrul proiectului „Formarea și consolidarea coeziunii sociale în Republica Moldova în contextul apropierii de Uniunea Europeană”.

Predispoziția către migrare este temperată de anumite cauze. Cele mai multe sunt de natură individuală, subiectivă. Astfel, cauza principală indicată de respondenți este vârsta (27,3%) urmată de siguranța locului de muncă (22,6%), obligațiile față de familie (18,1%), teama de necunoscut (7,5%) și capacitatea scăzută de adaptare (2,3%).

Datele cercetării nu indică în mod explicit asupra existenței unor tensiuni sociale percepute (de natură economică și etnoculturală). Mai degrabă putem deduce prezența unui sentiment de incongruență de status. Oamenii trăiesc mai puțin satisfacția vieții în raport de funcția lor de utilitate. Sporirea bunăstării personale, urmare a eforturilor individuale depuse încă nu este suficientă pentru un trai decent. În pofida creșterii economice, în Republica Moldova sărăcia rămâne a fi omniprezentă, în special în regiunile rurale, unde populația se confruntă cu acces limitat la servicii și la oportunități economice viabile. Măsurile tradiționale de atenuare a sărăciei, cum ar fi remitențele și ajutorul social, încetinesc, iar ratele scăzute de participare și ocupare a forței de muncă împiedică tranzitarea la abordarea reducerii sărăciei prin ocuparea forței de muncă, ceea ce subliniază urgența unor reforme structurale. Republica Moldova continuă să se confrunte cu provocări structurale, cum ar fi creșterea moderată a productivității, deficiențe de guvernare, amprenta extinsă a statului, condiții de concurență limitată, un mediu de afaceri dezechilibrat și distorsiuni fiscale (<https://www.worldbank.org/ro/country/moldova/overview>).

Oamenii se mișcă și din cauza lipsei de securitate și a oportunităților. În ultimul deceniu, și de-a lungul spectrului politic, diverși savanți au avertizat împotriva „captării reglementate” (Stiglitz, 2013, p. 59), „repatrimonializării statului” (Fukuyama, 2014, p. 28) și „captării corozive” (Hacker & Pierson, 2016, p. 93).

În cazul Republicii Moldova, modelele economice de tip push-pull, bazate pe ideea că inegalitățile puternice dintre țări îi motivează pe oameni să migreze, explică în mare parte fenomenul migrației. Factorii de atragere includ sărăcia, șomajul, căutarea de avansare personală (oportunitate de muncă, mutarea într-o țară cu creștere economică rapidă) și/sau îmbunătățirea vieții de familie (de exemplu, trimiterea veniturilor familiei înapoi acasă), căutarea libertății politice și/sau religioase, căutarea oportunităților educaționale (de exemplu, prin studii în străinătate), atragerea forței de muncă străine pentru a contracara scăderea natalității și îmbătrânirea populației, legăturile familiale existente, dar și simpla curiozitate.

Un grad sporit de coeziune socială nu oferă garanția diminuării fenomenului migrației, dar este un indicator care vorbește despre capacitatea statului de a-și proteja cetățenii și de a le oferi condiții pentru dezvoltare.

Concluzii

Analiza atitudinilor și comportamentelor autorităților locale din Republica Moldova față de migranți bazată pe interviurile semi-structurate, relevă un peisaj complex în ceea ce privește gestionarea fenomenului migrației. Aceste comportamente pot fi clasificate în două categorii distincte: *conformitate* și *comportament extra-rol*. Cel de conformitate implică stricta îndeplinire a atribuțiilor legale ale funcțiilor deținute de autoritățile locale. Deși asigură respectarea cadrului legal și administrativ, acest tip de comportament poate limita flexibilitatea și adaptabilitatea necesară pentru a răspunde eficient la provocările specifice migrației. Comportamentul de extra-rol implică un comportament creativ și voluntar care depășește rolul sau sarcina atribuită formal. Aceasta presupune inițiative și acțiuni care sprijină atingerea obiectivelor politicii migraționiste, chiar și în absența unor directive explicite. Pentru a îmbunătăți gestionarea migrației, este important să se încurajeze și să se sprijine dezvoltarea comportamentului extra-rol. Aceasta poate implica formarea de parteneriate, dezvoltarea de strategii inovatoare și alocarea resurselor necesare pentru a aborda provocările legate de migrație într-un mod mai proactiv și adaptativ. Trecerea de la conformitate la un comportament extra-rol ar putea facilita o gestionare eficientă a migrației, de care să beneficieze atât migranții, cât și comunitățile locale din Republica Moldova.

Rezultatele cercetării evidențiază o atitudine complexă și nuanțată a persoanelor intervievate față de persoanele care au lucrat sau lucrează peste hotare, reflectând atât recunoașterea beneficiilor aduse, cât și limitările percepute ale acestora. Aceste rezultate sugerează că, deși migrația este apreciată în mare parte pentru contribuțiile sale pozitive și impactul asupra dezvoltării personale și comunității, există și o recunoaștere a limitărilor și a impactului mixt asupra culturii și economiei locale. Predispoziția

autorităților de a oferi suport pentru activități agricole și inițierea de afaceri reflectă eforturile de a valorifica experiențele și resursele aduse de migranți pentru a sprijini dezvoltarea locală.

Abordarea non-instrumentală a creării asociațiilor de băștinași, așa cum este descrisă în cercetările recente, reprezintă un aspect inovativ în domeniul administrației publice. Această metodă se bazează pe implicarea activă a cetățenilor și pe stimularea unui discurs colectiv, fără a impune măsuri restrictive sau directive. Prin evitarea măsurilor restrictive și a directivelor impuse, asociațiile de băștinași pot adapta strategiile și proiectele în funcție de nevoile și prioritățile comunității. Aceasta le conferă flexibilitate în gestionarea migrației și în implementarea proiectelor de dezvoltare.

În contextul implicării migranților în proiectele de dezvoltare locală, autoritățile publice locale manifestă un interes variabil în ceea ce privește tipologia inițiativelor pe care le sprijină. Aceasta reflectă diferențele în priorități și resurse disponibile, dar și în modul în care sunt abordate problemele locale. Astfel, unele administrații locale se concentrează pe proiecte care abordează nevoi imediate și vizibile, precum dotări, reparații, și amenajarea teritoriului. Alte administrații locale sunt orientate spre inițiative care vizează dezvoltarea economică pe termen lung, cum ar fi sprijinul pentru afaceri locale, dezvoltarea industriilor locale, și atragerea de investiții. Aceste inițiative sunt mai complexe și necesită o planificare pe termen lung și resurse suplimentare. Diferențierea dintre prioritățile de dezvoltare locale a autorităților publice subliniază importanța adaptării strategiilor de dezvoltare locală pentru a răspunde atât nevoilor imediate ale comunității, cât și obiectivelor de dezvoltare economică pe termen lung. Încurajarea și sprijinirea inițiativelor care integrează ambele aspecte ar putea contribui la o dezvoltare mai echilibrată și sustenabilă a comunităților, beneficiind astfel atât de resursele și experiența migranților, cât și de structurile economice existente.

Contextul financiar și administrativ descris pune în evidență dificultățile și oportunitățile existente în gestionarea și integrarea migrației la nivel local. Proiectele și inițiativele care implică diasporă și autoritățile locale sunt esențiale pentru dezvoltarea socio-economică și pentru integrarea eficientă a migranților reveniți.

Crowdfunding-ul se dovedește a fi un instrument eficient pentru mobilizarea resurselor și sprijinirea dezvoltării locale, oferind oportunități valoroase pentru implicarea diasporei și promovarea antreprenorialului. Utilizarea acestuia de către APL-urile din Republica Moldova reflectă adaptabilitatea și inovația necesare pentru a face față provocărilor financiare și pentru a sprijini dezvoltarea socio-economică locală într-un mod sustenabil.

Este explicată noțiunea de experiență de migrație. Autoarea consideră că experiența migrațională reprezintă ansamblul acțiunilor, faptelor și relațiilor care, pe de o parte, determină decizia de a schimba locul de trai și lucru, iar pe de altă parte, implică un set de acțiuni legate de integrare și adaptare la noul loc ales. Această rațiune exprimă faptul că experiența de migrație se formează pe o acumulare de evenimente în viața celor implicați, evenimente care formează o nouă viziune despre lume a migrantului. Suntem convinși că, înțelegerea, conștientizarea și perceperea experiențelor migraționale, vor facilita raportarea la politici adecvate care să fie utile tuturor părților.

Îmbunătățirea coeziunii sociale poate crea un mediu mai favorabil pentru dezvoltarea personală și comunitară, ceea ce, la rândul său, poate reduce presiunea migrației economice. Atunci când cetățenii simt că au oportunități reale de dezvoltare în țara lor, ei sunt mai puțin tentați să plece în căutarea unor condiții mai bune în altă parte. În plus, măsurile de sprijin pentru cei care se întorc acasă și pentru integrarea lor reușită sunt esențiale. Acestea nu doar că ajută la utilizarea experiențelor și resurselor acumulate de migranți, dar contribuie și la stabilitatea și dezvoltarea locală. Reformele structurale, care abordează inegalitățile și îmbunătățesc mediul economic și social, sunt cruciale pentru susținerea acestor obiective. Chiar dacă un grad sporit de coeziune socială poate nu garantează reducerea migrației, el reflectă capacitatea unui stat de a îmbunătăți condițiile de trai și de a oferi oportunități de dezvoltare pentru cetățenii săi. În acest context, măsurile pentru îmbunătățirea coeziunii sociale și a bunăstării, alături de reformele structurale necesare, pot contribui la reducerea motivațiilor pentru migrare și la sprijinirea (re)integrarea celor care se întorc.

Bibliografie

- AILINCĂI, A. *Reorientarea și reconversia profesională a emigranților români*. Revista de științe politice „POLIS” Volumul IV, Nr. 1(11), Serie Nouă, 2016: p. 195–207.
- ANGHEL, R., HORVATH, I. În: *Sociologia migrației*. Teorii și studii de caz românești. Iași, Romania: Polirom, 2009: 312 p.
- ALPASLAN, B., KAYAOGLU, A., MECKL, J., NAVAL, J., *Economic Effects of Remittances on Migrants' Country of Origin*. In book: *The Economic Geography of Cross-Border Migration*, 2021. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/347433815_Economic_Effects_of_Remittances_on_Migrants%27_Country_of-Origin.
- ARANGO, J., 2000. *Explaining migration: a critical view*. International social science journal 52(165): 283-296. Disponibil: <https://doi.org/10.1111/1468-2451.0025>.
- BAUDASSÉ, T., BAZILLIER, R., ISSIFOU, I., *Migration and institutions: exit and voice (from abroad)?* In: *Journal of Economic Surveys*. Volume32, Issue3. 2017. Disponibil: <https://doi.org/10.1111/joes.12212>
- BAKEWELL, O.. *Some Reflections on Structure and Agency in Migration Theory*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 10 (36), 2010: pp.1689-1708. ISSN 1369-183X.
- BARSBAI, T., RAPOPORT, H., STEINMAYR, A., TREBESCH, C., 2017. *The effect of labor migration on the diusion of democracy: evidence from a former Soviet Republic*. American Economic Journal: Applied Economics, 9(3), 36–69.
- BATISTA, C., VICENTE, P., C.,. *Do migrants improve governance at home? evidence from a voting experiment*. The World Bank Economic Review, 25(1), 2011: 77–104.

- BECIU, C., „*Reprezentări discursive ale migranților în talk-show-urile politice din România*. // „*Revista română de sociologie*”, serie nouă, anul XXIV, Nr. 1–2, București, 2013: p. 41–62.
- BEJAN VOLC, I. *Fenomenul migrațional rural. Realități și Perspective*. // *Revista Etnologie și cultorologie*, Volumul XI – XI. – Chișinău, 2012.
- BECKER, S. G. *Human Capital : a theoretical and empirical analysis*, with special reference to education. University of Chicago Press, 1975.
- BENSON, M. O'REILLY, K. From lifestyle migration to lifestyle in migration: Categories, concepts and ways of thinking, *Migration Studies*, Volume 4, Issue 1, March 2016, pp. 20–37. <https://doi.org/10.1093/migration/mnv015>
- BETTS, A., & KAINZ, L. *The history of global migration governance* (Vol. 122). Oxford: Refugee Studies Centre, Oxford Department of International Development, University of Oxford, 2017.
- BOCANCEA, C., *Migrație, aculturație și valori politice*. În: *Sfera politicii*, Nr. 12 (166)/2011, Volumul XIX, 2011: p. 4 – 11.
- BRETTELL, C. *Migration Theory: Talking Across Disciplines* / Caroline Brettell, James Hollifield. – New York: Routledge, 2007. – 304 p.
- BRINKERHOFF, J. M. *Diasporas and development: Exploring the potential*. Lynne Rienner Publishers, 2008. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/261832714_The_Potential_of_Diasporas_and_Development
- BRUBAKER, R., *The 'diaspora' diaspora*. *Ethnic and Racial Studies*, 5,6, 2005.
- CHAN, J., Ho-Pong, To., CHAN, E. *Reconsidering Social Cohesion: Developing a Definition and Analytical Framework for Empirical Research*. *Social Indicators Research*, Springer, 75(2), 2006: pp. 273–302. ISSN 03038300, EISSN 15730921. Disponibil: doi:10.1007/s11205-005-2118-1.
- CAPONIO, T., CORREA, M.J. Theorising migration policy in multilevel states: the multilevel governance perspective. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies* 44 (12), 2010.
- CARA, O. (președinte) [et al.], *Anuarul statistic al Republicii Moldova*. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova, 2023. ISBN 978-9975-53-418-5). – ISBN 978-9975-177-14-6.

- CARLING, J. *Who Is Who in Migration Studies: 107 Names Worth Knowing*, 2015..
- CASTELLAN, C., M.,. *Quantitative and Qualitative Research: A View for Clarity. International Journal of Education*. 2 (2) E 1, 2010: pp. 1-14. ISSN 1948-5476. Disponibil: <https://doi.org/10.5296/ije.v2i2.446>.
- CASTLES, S. *Understanding the Relationship between Methodology and Methods. Handbook of Research Methods in Migration*. In: Carlos VARGAS-SILVA, eds. *Handbook of research methods in migration*. University of Oxford UK: Edward Elgar, 2013: pp.7-25. ISBN 978 1 78100 542 2. Disponibil: DOI:10.4337/9781781005231.00007.
- CIVIS, IASCI. *Consolidarea legăturii dintre migrație și dezvoltare în Moldova*. Elaborat pentru: Banca Mondială în cadrul Rețelei de învățare a specialiștilor din domeniul migrației și remitențelor (MIRPAL), Chișinău, 2011.
- CHEIANU-ANDREI D., BARILOV A. Analiza lacunelor în domeniul managementului migrației. Chișinău, 2013, p. 48-50.
- CHEIANU-ANDREI D. Migrația cadrelor didactice din Moldova: brain gain sau brain was-te? Monitorul social, 2012, nr.15, Chișinău.
- CHEIANU-ANDREI, D. Necesitățile specifice ale migranților în dificultate reveniți de peste hotare (cazul Republicii Moldova). Chișinău: Centrul de Investigații și Consultanță „SocioPolis”, 2016.
- CHELCEA, S., Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative, Ed. Economică, București, 2001: 656 p., ISBN 973-590-45-1-9.
- CHRISTENSEN, R. K., & Gazley, B. Capacity for public administration: Analysis of meaning and measurement. *Public Administration and Development: The International Journal of Management Research and Practice*, 28(4), 2008: 265-279. <https://doi.org/10.1002/pad.500>
- Compendiul Statistic al Profilului Migrațional Extins al Republicii Moldova pentru anii 2014-2016 (2017). Biroul Migrație și Azil al Ministerului Afacerilor Interne: Chișinău.
- COHEN, R. *Theories of Migration* (Cheltenham/Brookfield: Edward Elgar Publishing), 1996. ISBN: 978 1 85898 001 0
- COMMISSION ON GLOBAL GOVERNANCE. *Our Global Neighbourhood*, New York: Oxford University Press, 1995.

- CONNELL, J., B. DASGUPTA, R. LIPTON, L. and M., *Migration from Rural Areas*, New Delhi: Oxford University Press, 1976.
- CONSTANTIN, D., L., NICOLESCU, L. *Perspective europene de abordare a azilului și migrației*. Studiul Nr. 4. – București: Institutul european din România, 2008., – p. 6.
- CONSTANTIN, D., L., VASILE, V., PREDĂ, D. *Fenomenul migraționist din perspectiva aderării României la Uniunea Europeană*. Studiul Nr. 5. – București, 2004.: Institutul european din România; Disponibil: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/publicatii/Pais2_studiu_5_ro.pdf
- CONSTANTIN, M., PALADI, Gh., SAINSUS, V., *Cartea Verde a Populației Republicii Moldova/ Comisia Națională pentru Populație și Dezvoltare*. Chișinău, 2009.: Statistica, – p. 15.
- CONSTANT, A, MASSEY, D.S. Return Migration by German Guestworkers: Neoclassical versus New Economic Theories. *International Migration* Vol. 40 (4) IOM, 2002. ISSN 0020-7985 Disponibil: <https://library.fes.de/libalt/journals/swetsfulltext/15286783.pdf>.
- CORNEA, V. Is Kitsch in Local Public Administration an Effect of the Discretionary Power? În: Julien Cazala (ed.) Velimir Zivkovic (ed.) *Administrative Law and Public Administration in the Global Social System*, Adjuris, Bucharest, 2021, pp. 229-244.
- CORNEA, V. Activitatea administrației publice locale: abordare sociologică. Cahul: „Prin-Caro” SRL., 2009. – 225 p. ISBN 978-9975-4044-2-6, pp. 77-80.
- CORNEA, S. *Organizarea teritorială a puterii locale în Republica Moldova: concept, mecanisme, soluții*. București: Editura Academiei Române; Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2017: 614 p. ISBN 978-973-27-2864-2.
- CORNEA, S., CORNEA, V. „Administrative Tools in the Protection and Promotion of the Rights of Ethnic Minorities”, În: *Ethnicity and Intercultural Dialogue at the European Union Eastern Border*. ED., M., BRIE, I., HORGA, S., ȘIPOȘ. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2013: pp. 24-30.
- CURSON, P. Remittances and migration – the commerce of movement (South Pacific). *Population Geography*, 3(1-2), 1981: 77-95. Disponibil:

- <https://researchers.mq.edu.au/en/publications/remittances-and-migration-the-commerce-of-movement-south-pacific>.
- CZAIKA, M., REINPRECHT, C. Migration Drivers: Why Do People Migrate? In: Peter Scholten, ed. *Introduction to Migration Studies. An Interactive Guide to the Literatures on Migration and Diversity*. IMISCOE Research Series. Cham: Springer, 2022, pp.49-82. ISSN 2364-4087. Disponibil: https://doi.org/10.1007/978-3-030-92377-8_3.
- DĂNĂCICĂ, D., *Caracteristici ale migrației în România. // Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Economie, Nr. 2, 2010: p. 189–200.*
- DEFFNER, A., Place marketing, local identity and cultural planning: The CultMark INTERREG IIIc project. Discussion Paper Series, 13, 2007: 367-380:
- DELEU, E. Generații secunde de migrație: implicații politice și sociale. Cazul cetățenilor moldoveni din Italia. În: *Moldoscopy*, 2016, nr. 4(75), p. 92-107 ISSN 1812-2566.
- DELEU, E. Discursul partidelor politice din Republica Moldova privind migrația și diaspora. În : *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, 2021, nr. 1(185), p. 5-17. ISSN 1957 DOI: <https://doi.org/10.53783/18572294.21.185.01>.
- DELEU, E. Rolul generațiilor secunde de migrație în procesul de formare a diasporei: cazul cetățenilor moldoveni din Italia. În: *Диаспоры в современном мире: региональный контекст и потенциал для устойчивого развития страны происхождения*, Ed. 1, 21 decembrie 2017 – 22 decembrie 2021. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2017, p. 115-123.
- FAIST, T. *The volume and dynamics of international migration and transnational social spaces*. Oxford: Oxford University Pres, 2000.
- FAIST, T. Migrants as Transnational Development Agents: An Inquiry Into the Newest Round of the Migration–Development Nexus. In: *Population, Space and Place* 14 (1), 2008: 21–42. Doi:10.1002/psp.471.
- FAIST, T. *Towards Transnational Studies: World Theories, Transnational isation and Changing Institutions*. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36, 2010: 1665–87.

- FARELL, G. *Le bien-être de tous : objectif de la cohésion sociale Tendances de la cohésion sociale*, No. 20. Editions du Conseil de l'Europe. 2008.
- FELDMAN, G. *We Are All Migrants: Political Action and the Ubiquitous Condition of Migrant – hood*. Stanford University Press, 2015. ISBN0804795886, 9780804795883
- FIERARU, P., D. *Libera circulație a persoanelor în Uniunea Europeană. Despre condițiile imigranților români în Europa după aderare*. Editura Lumen, Iași, 2008.
- FILIPOV, I. Înțelegerea experienței de migrație: teoretizarea conceptului. În: Buletinul științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, Seria „Științe Sociale”, 2023, nr. 1(17), pp. 132-148. ISSN 2345-1858. DOI: 10.5281/zenodo.8215847.
- FILIPOV, I. *Cadrul instituțional privind gestionarea fenomenului migrației*. În: Analele științifice ale Universității de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul, 2009, pp. 297 – 301. ISSN 1875-2170. (0,51 c.a).
- FILIPOV, I. *Viziuni asupra migrației în programele electorale ale partidelor politice din Republica Moldova*. În: Buletinul Științific al USCh, №. 2 (6), 2017, Științe Sociale, pp. 51-58. ISSN 2345-1858 E-ISSN 2345-1890; (0,52 c.a).
- FILIPOV, I. *Perspective ale integrării și adaptării imigranților în RM*. În: Buletinul Științific al Universității de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul: Științe sociale Ediție semestrială, 1 (9) 2019, pp. 75-89. ISSN 2345-1858) (0,98 c.a).
- FITZGERALD, D., 2006. Rethinking emigrant citizenship. *Journal New York University Law Review*, 81(1)
- FRATTINI, T. Integration of Immigrants in Host Countries. What We Know and What Works. In: *Revue d'économie du développement* Volume 25, Issue 1, 2017, pages 105 to 134
- GAGAUZ, O. *Depopularea Republicii Moldova în contextul declinului populației din Europa Centrală și de Est*. În: *Creșterea economică în condițiile globalizării: Migrația și schimbări demografice: abordare interdisciplinară*, Ediția 15, Chișinău, 2021: Foxtrot SRL. pp. 6-11. DOI: 10.36004/nier.cdr.2021.15-01.
- GAGAUZ, O., TABAC, T. Migration from Moldova: Trajectories and Implications for the Country of Origin. În: *Societies and Political*

- Orders in Transition, 2020, nr. 1., ISSN 2511-2201. DOI: 10.1007/978-3-030-36075-7_7.
- GAGAUZ, Olga, TABAC, Tatiana, PAHOMIL, Irina. Depopulation in Moldova: The main challenge in the context of extremely high emigration. În: *Vienna Yearbook of Population Research*, 2023, vol. 21, ISSN 1728-4414. DOI: <https://doi.org/10.1553/p-ke2z-76zz>.
- GAMLEN, A. *Diaspora Engagement Policies: What Are They, and What Kinds of States Use Them?* Working Paper WP-06-32. Oxford: Center on Migration, Policy and Society, 2006.
- GAMLEN, A., CUMMINGS, M., & VAALER, P. M. Beyond 'brain drain' and 'remittances': How can diaspora engagement promote development? *Development Policy Review*, 35(4), 2017, 397–415.
- GARDNER, K., GRILLO, R. Transnational Households and Ritual: An Overview. *Global Networks* 2 (3), 2002: 179–190. Doi: 10.1111/1471-0374.00035.
- GARIP, F. Discovering diverse mechanisms of migration: The Mexico–US stream 1970–2000. *Population and Development Review*, 38(3), 2012, pp. 393–433.
- GEDDES, A., BOMMES, M., MORAWSKA, E., „*Migration Research and European Integration: The Construction and Institutionalization of Problems of Europe*’, (eds). *International Migration Research: Constructions, Omissions and the Promises of Interdisciplinarity*, 2005: pp. 265–280. Aldershot: Ashgate.
- GEDDES, A. Migration Governance. In: Scholten, P. (eds) *Introduction to Migration Studies*. IMISCOE Research Series. Springer, Cham, 2022. https://doi.org/10.1007/978-3-030-92377-8_20.
- GIDDENS, A. *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press, 1984. 402 p. ISBN 0520052927..
- Global Migration Policy Associates. (2017). *Governance of migration: A context note* (Rev. June 2017). Geneva: Author. Retrieved from <https://globalmigrationpolicy.org>
- GOSS, J., LINDQUIST, B. Conceptualizing international labor migration: a structuration perspective, *International Migration Review*. 1995, 29 (2), pp. 317–351. ISSN 0197-9183.

- GRIBINCEA, A., Crotenco, I. Procesele migraționale în Moldova și perspectivele acestora. *Moldavian Journal of the Physical Sciences*, 4(3), 2005: p.142-145. ISBN: 978-9975-67-744-8.
- GOLDRING, L. „Power and status in transnational social spaces”, in Ludger Pries (Ed.), *Migration and Transnational Social Spaces*, Ashgate, Aldershot, 1999: 162-186.
- GOZDEKA, D., A., ERCAN, S., A., KMAK, M., 2014. *From multiculturalism to post-multiculturalism: trends and paradoxes*. J. Soc. 50, 51–64. <http://dx.doi.org/10.1177/1440783314522191>.
- HAYES, G., 1991. *Migration, Metascience, and Development Policy in Island Polynesia*. *The Contemporary Pacific* 3(1):1–58.
- HAAS, H., ROALD, P. *Cherishing the goose with the golden eggs: Trends in migrant remittances from Europe to Morocco 1970–2004*. *International Migration Review* 40, 2006.: 603–34.
- HAAS, H., „Migration Transitions: a Theoretical and Empirical Inquiry into the Developmental Drivers of International Migration’, IMI Working Paper 24 (DEMIG Project Paper 1), University of Oxford: International Migration Institute, 2010M
- HAAS, H. *The determinants of international migration Conceptualising policy, origin and destination effects* IMI Working Papers Series 2011, No. 32, p. 20. Disponibil: <https://www.ilo.org/dyn/migpractice/docs/225/Determinants.pdf>
- HAAS, H. *A theory of migration: the aspirations-capabilities framework*. *Comparative Migration Studies*. Springer, 9(8), 2021: pp.1-35. Online ISSN 2214-594X.
- HALFACREE, KEITH., H., „Household Migration and the Structuration of Patriarchy: Evidence From the USA.” *Progress in Human Geography*. 19(2), 1995: 159-182.
- HARUȚA, C., *Dinamica relației dintre migrație și dezvoltare*. Perspective asupra cazului Republicii Moldova. În: *Revista Transilvană de Științe Administrative* 2 (39), 2016: pp. 88-112.
- HAVEN-SMITH, L. „Collective Will-Formation: The Missing Dimension in Public Administration.” *Administrative Theory & Praxis*, vol. 20, No. 2, 1998: pp. 126–40. JSTOR, <https://www.jstor.org/stable/25611263> .

- HEILMANN, C. *Remittances and the migration–development nexus—Challenges for the sustainable governance of migration*. // *Ecological Economics* 59, 2006: 231-236.
- HEERING, L. , VAN, DER, ERF, R., VAN, WISSEN, L., 2004. *The Role of Family Networks and Migration Culture in the Continuation of Moroccan Emigration: A Gender Perspective*. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 30(2):323–337.
- HERSENI, T. *Sociologie. Teoria generală a vieții sociale*. București: Editura Științifică și enciclopedică, 1982: 659 p..
- HOLLIFIELD, J., 2020. Ideas, Institutions, and Civil Society: On the Limits of Immigration. In: *Mechanisms of immigration control: A comparative analysis of European regulation policies*. Routledge.
- IFTIMOAI, C., BACIU, C. *Analiza statistică a migrației externe după aderarea României la Uniunea Europeană*. În: *Revista Română de Statistică – Supliment nr. 12 / 2018*, p. 169.
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION. *International migration law. Glossary on migration*, 2019. ISSN 1813-2278.
- KARAPETROVIC, S. „Musings on integrated management systems”, *Measuring Business Excellence*, Vol. 7 No. 1, 2003: pp. 4-13. <https://doi.org/10.1108/13683040310466681>
- KENNETH, Hanf, ALF-INGE, Jansen, 2014. *Governance and Environment in Western Europe*, Routledge, <https://doi.org/10.4324/9781315839202>.
- KOSELLECK, R., 2001. *Los estratos del tiempo: estudios sobre la historia*. Barcelona: Paidós. ISBN: 84-493-1139-X.
- KOK, P. *The definition of migration and its application: Making sense of recent South African census and survey data*. *Southern African Journal of Demography*, 7(1), 1999:19–30.
- KUHLMANN, S., WOLLMANN, H. *Introduction to Comparative Public Administration: Administrative Systems and Reforms in Europe*, 2014. Disponibil: <https://doi.org/10.1177/0020852314568777>
- LEE, E., A. *Theory of Migration*. // *Demography*. Vol. 3, No.1,1966: p. 47-57. Disponibil: <https://doi.org/10.2307/2060063>

- LEVITT, P. The Transnationalization of Civil and Political Change: The Effect of Migration on Institutional Ties Between the US and the Dominican Republic.' PhD, Massachusetts Institute of Technology, 1995.
- LIPTON, M., *Migration from the Rural Areas of Poor Countries: The Impact on Rural Productivity and Income Distribution*. World Development 8:1–24, 1980.
- MACIUCA, O., *Implicarea diasporei în dezvoltarea locală: Ghid operațional bazat pe experiența Republicii Moldova*. Publicație realizată în cadrul proiectului „Migrație și dezvoltare locală” implementat de PNUD Moldova, 2020.
- MALDONADO, C., OTHERS, 2022. „Social cohesion and inclusive social development in Latin America: a proposal for an era of uncertainties”. (LC/TS.2021/133/Rev.1), Santiago, Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC)/ Spanish Agency for International Development Cooperation (AECID), p. 15-26.
- MANOLE, T. *Descentralizarea și autonomia financiară: o provocare pentru autoritățile publice locale din Republica Moldova*. În: *Administrarea Publică*, nr. 3, Chișinău, 2017, p. 90 – 92.
- MARTINIELLO, M. „Comparisons in Migration Studies”, *Comparative Migration Studies*, 1/1, 2013: 7–22.
- MARINESCU, D-M. *Influența migrației asupra securității societale în Uniunea Europeană*. Conferința științifică internațională „Gândirea militară românească”, 2020.
- MARCH, J. G., SIMON, H.A., *Organizations*. New York: Johns Wiley & Sons, 1958. <https://ssrn.com/abstract=1496194>
- MĂRGINEAN, I., PRECUPETU, C. *Calitatea vieții și dezvoltarea durabilă. Politici de întărire a coeziunii sociale*. Institutul Național de Cercetări Economice. București, 2008, p.17.
- McGARRIGLE, J. *Lifestyle Migration*. In: Peter Scholten, ed. *Introduction to Migration Studies. An Interactive Guide to the Literatures on Migration and Diversity*. IMISCOE Research Series. Cham: Springer, 2022: pp.169-177. ISSN 2364-4087. Disponibil: https://doi.org/10.1007/978-3-030-92377-8_10.

- MASSEY, D. S. The Ethnosurvey in Theory and Practice. *International Migration Review*, 1987, 21(4): 1498–1522.
- MASSEY, et at. „Theories of international migration: a review and appraisal.” *Population and Development*. Review, vol. 19, 1993, Nr. 3: 431-466.
- MASSEY, D. *An Evaluation of International Migration Theory*. The North American Case / Douglas Massey // *Population and Development Review*. – № 20, 1994. – P. 699-751.
- MASSEY, D. SA Synthetic Theory of International Migration. In: V. Iontsev (ed.), *World in the Mirror of International Migration*. MAX Press, Moscow, 2002: 142–152..
- MORARU, V., DELEU, E. Discursul partidelor politice din Republica Moldova privind migrația și diaspora. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, 2021, nr. 1(185), pp. 5-17. ISSN 1957-2294. DOI: <https://doi.org/10.53783/18572294.21.185.01>
- MORARU, V., DELEU, E. CHEIANU-ANDREI, D. Copiii migranților moldoveni din Italia: particularități ale procesului de integrare. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, 2017, nr. 1(173). ISSN 1957-2294.
- MORARU, V., DELEU, E. Rolul generațiilor secunde de migrație în procesul de formare a diasporei: cazul cetățenilor moldoveni din Italia. În: *Диаспоры в современном мире: региональный контекст и потенциал для устойчивого развития страны происхождения*, Ed. 1, 21 decembrie 2017 – 22 decembrie 2021. Chișinău: „Print-Caro” SRL, 2017.
- MORARU, V., Valoarea adăugată a migrației: Italia și Republica Moldova. În: *Современные миграционные процессы: состояние и основные формы*, 17 decembrie 2015, Tiraspol. Chișinău, Republica Moldova: Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova, 2016.
- MOȘNEAGA, V, RUSNAC, GH., ȚURCAN, V. *Migrațiunea forței de muncă în Republica Moldova: cauze, tendințe, efecte.* // *MOLDOSCOPIE* (Probleme de analiză politică). – Chișinău, 2004: USM, №1 (XXV), p. 73.
- MOȘNEAGA, V., *Migrație și dezvoltare: aspecte politic-juridice*. OIM, Chișinău, 2017– 118 p.

- MOȘNEAGA, V., (2014). Republic of Moldova: Diaspora and diaspora policy. *Slovenská politologická revue*, (2), 149-172.
- MOȘNEAGA, V., & Moșneaga, G. (2019). Moldovan labor migration into the European Union. *Moldoscopie*, 84(1), 154-186.
- MUNTEANU, I. *Politici publice complexe*. Tehnici și repere. Cartier, 2016., pp.111.
- NIESSEN, J. ENGBERINK, G. Position paper. Integrating cities: European policies, local practices, 2006. Disponibil: http://integratingcities.nl/INTEGRATING_CITIES_position_paper.doc
- NOGLE, J. *The System Approach to International Migration: an Application of Network Methods* / June Nogle // *International Migration*. № 2, 1994 – P. 329-342.
- OKTAY, D., How can urban context maintain urban identity and sustainability?: Evaluations of Taormina (Sicily) and Kyrenia (North Cyprus). The International Conference for Integrating Urban Knowledge and Practice. Gothenburg, Sweden, 2005.
- PALARIC, E., THIJS, N., & HAMMERSCHMID, G. *A comparative overview of public administration characteristics and performance in EU28*, 2018. (p. 38). Publications Office of the European Union. Disponibil: <https://data.europa.eu/doi/10.2767/13319>
- PETERS, B., GUY & PIERRE, J. *The SAGE Handbook of Public Administration*. SAGE., 2012.
- PETROVA, T. Conceptul politicii migrației de stat: orientare țintă și direcții principale / Experiență științifică – Kiev: Centrul pentru Problemele Ocupării Populației și Pieței Muncii, 1996. – 41 p.
- POALELUNGI, O., Комментарий на статью Мошняга Валерия «Социально-политическое влияние трудовой миграции в Молдове» 2017: (КАРИМ-Восток RR 2012/17).
- POLETI, ĆOSIĆ, D. *Qualitative Approach to Migration Research: From Categories to Processuality* *Croatian Sociological Review*. Zagreb, 3(52), 2022: pp. 267–299. ISSN 0350-154X, eISSN 1846-7954.
- POPESCU-SLĂNICEANU I., PUȘCĂ A., ENESCU C. I., PETROVSZKI D. M. *Drept administrativ*. Vol. II. Galați: Editura Universitară Danubius, 2009.

- POPESCU, L. G., Guvernanța în rețea: un demers orientat spre rezultate. *Revista Transilvană de Științe Administrative*, 18(39), 2016, pp. 153-167.
- POPULAȚIE ȘI DEMOGRAFIE. Metadate. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova (BNS 07.02.2019). Disponibil: <http://statistica.gov.md/public/files/Metadate/Populatia.pdf>.
- PROFILUL MIGRAȚIONAL EXTINS AL REPUBLICII MOLDOVA 2017-2021. Raport analitic. Biroul Migrație și Azil, Chișinău, 2022.
- PRELIPCEAN, G., *Migrația și euforia remitențelor*. Implicații ale crizei economice actuale. *Revista Sfera Politicii*, Nr. 137, 2009. Disponibil: <https://revistasferapoliticii.ro/sfera/137/art02-prelipcean.html>.
- PROHNIȚCHI, V. *Centrul analitic Independent „Expert Grup”*. Raport de Stare a Țării /– Ch.: „Bous Offices” SRL, 2007.
- RAPORTUL STUDIULUI GENERAȚII ȘI GEN: Fii vocea generației tale! / Ministerul Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova, Fondul Națiunilor Unite pentru Populație, Institutul Interdisciplinar de Demografie din Olanda, Biroul Național de Statistică ; echipa de cercetători: Olga Gagauz [et al.] ; procesarea datelor a fost realizată de Tom Emery. – Chișinău: INCE, 2022. – 476 p.
- RAPOPORT, H., SARDOSCHAU, S., SILVE, A. *Migration and Cultural Change*. IZA DP No. 14772, 2021.
- RATHA, D. Leveraging remittances for development. *Policy Brief*. Migration Policy Institute, Washington DC. Paper presented at the Leading Group on Solidarity Levies Conference on Innovative Finance, Oslo, February 6–7, 2007. Disponibil: https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/MigDevPB_062507.pdf
- REMUS, G., A., ISTVAN, H. *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*. – Iași: Polirom, 2009: – p. 18.
- RESLOW, N. (2013). Partnering for mobility? Three-level games in EU external migration policy. Ph.D. thesis: Maastricht University.
- ROSENAU, J., N.,. *Governance in the Twenty-first Century* // Global Governance. № 1, 1995. p. 13-43.
- ROTARIU, T. *Demografie si sociologia populației*. Structuri si procese demografice. Editura Polirom, Iasi, 2009..

- ROTH, R. *Rich and Happy: Good Local Initiatives for the Integration of Migrants, Practice to policy, Lessons from Local Leadership on Immigrant Integration*, 2012. Disponibil: <http://citiesofmigration.ca/wp-content/uploads/2012/03/Practice-to-Policy.pdf>
- ROTARIU, T., ILUȚ, P. *Ancheta sociologică și sondajul de opinie. Teorie și practică*, Iași: Polirom, 1997.
- ROTARIU, T., ILUȚ, P., *Ancheta sociologică și sondajul de opinie: teorie și practică*. Iași: Polirom, 2001: 216 p. ISBN:973-683-640-1.
- SAGGAR, S., SOMERVILLE, W., FORD, R., SOBOLEWSKA, M. *The impacts of migration on social cohesion and integration*. Final report to the Migration Advisory Committee, 2012.
- SAINSUS, V., MATEI, C., POSTICĂ, M. *Declinul demografic în Republica Moldova. Factori și consecințe*. In: *30 years of economic reforms in the Republic of Moldova: economic progress via innovation and competitiveness*, 24-25 septembrie 2021, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Academia de Studii Economice din Moldova, Vol.2, 2022. pp. 280-286. ISBN 978-9975-155-60-1.
- SAINSUS, V. *Lacune, alternative și impacturi ale structurii administrative teritoriale în Republica Moldova: context și raționalități demografice*. In: *Provocări și tendințe actuale în cercetarea componentelor naturale și socio-economice ale ecosistemelor urbane și rurale*, Chișinău, 2020: pp. 96-104. ISBN 978-9975-89-160-8.
- SAGGAR, S., SOMMENVILLE, W., FORD, R., SOBOLEWSKA, M. *The Impact of Migration on Social Cohesion and Integration*. UK Border Agency, 2012.
- SANDU, D. *Fluxurile de migrație în România*. București: Ed. Academiei, 1984, 176 p..
- SANDU, D., „*Migrația circulatorie ca strategie de viață*”, în *Sociologie Românească* nr.2, 2000.
- SANDU, D. *Locuirea temporară în străinătate. Migrația economică a românilor: 1990 – 2006*. Fundația pentru o Societate Deschisă, București, 2006.
- SANDU, D. *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate*. – Iași: Polirom, 2010, p. 177-179.

- SANDU, D. *Migrația românească, un strigăt pentru reformarea țării*. În *Lumina*: 2017. Disponibil: <http://ziarullumina.ro/migratia-romaneasca-un-strigat-pentru-reformarea-tarii-125421.html>
- SASSEN, S. *The Mobility of Labor and Capital. A Study in International Investment and Labor Flow* – Cambridge: Cambridge University Press, 1988. – 224 p.
- SIMON, H. A. *Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organization*. New York: Macmillan, 1947.
- SIRONI, A., Bauloz, C., & Emmanuel, M. *Glossary on migration. International migration law*, 34, 2019. Disponibil: <https://publications.iom.int/books/international-migration-law-ndeg34-glossary-migration>
- SCHOLTEN, P. *Framing Immigrant Integration: Dutch Research-Policy Dialogues in Comparative Perspective*. Amsterdam, 2011: Amsterdam University Press.
- SCHOLTEN, P., et al.,. *Integrating Immigrants in Europe: Research-Policy Dialogues*. Dordrecht: Springer, 2015.
- SHAW, R., P. *Migration Theory and Fact*. Series No. 5. Regional Science Research Institute, Philadelphia, 1975.
- SOLOMON, C. *Administrația publică din Republica Moldova în contextul proceselor migraționale*. În: *Administrarea Publică*, nr. 1, 2018, Chișinău.
- SOLOMON, C. *Impactul administrației publice locale asupra proceselor migraționale din Republica Moldova*. În: *Teoria și practica administrării publice*, 17 mai 2018, Chișinău. Academia de Administrare Publică, pp. 12-17.
- SOROCEAN, O. *Structura socială: standarde occidentale și specificul autohton*. În: *Analele ASEM*, Ediția a II-a. Nr.1, Secția II. Economie fundamentală și aplicată, 2014, p. 97.
- SLUZKI, C. *Migration and Family Conflict*. *Family Process* 18(4):379-90, 1980. DOI:10.1111/j.1545-5300.1979.00379.x. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/22613988_Migration_and_Family_Conflict/link/577d078408ae7b752e9628b6/download

- STĂNICĂ, S. *Diaspora și fenomenul de brain drain*. În: „Revista română de sociologie”, serie nouă, anul XXIV, nr. 5–6, p. 387–401, București, 2013.
- STOKER, Gerry. *Governance as theory: Five propositions*. International Social Science Journal 50, 1999: 17–28.
- STUDIU MIPEX, (al Indicelui Politicilor de Integrare a Migranților) Elaborat de MPG (Migration Policy Group). 2015. Disponibil: <https://www.osce.org/ro/odihr/201031?download=true>
- TAYLOR, J., E. „International migrant remittances, savings and development in migrant – sending areas”, IUSSP Conference, International Migration at Century’s End, Barcelona, Spain, 7-10 May, 1997.
- TAMMARU, T., SJOBERG, O. „On the Move: Explaining Migration in Estonia During the Transition Period.” International Journal of Population Geography. 5, 1999: 241-260. <https://doi.org/10.1080/09668139998732>.
- TARAN, P. *Economic migration, social cohesion and development: towards an integrated approach*. Council of Europe, 2009: p.21-22.
- TERRAZAS, A., DURANA, J., SOMERVILLE, W. Hometown Associations: An Untapped Resource for Immigrant Integration? 2008. Disponibil: <https://www.migrationpolicy.org/research/hometown-associations-untapped-resource-immigrant-integration>.
- THE GOVERNANCE WORKING GROUP OF THE INTERNATIONAL INSTITUTE OF ADMINISTRATIVE SCIENCES, 1996. <https://www.gdrc.org/u-gov/work-def.html>.
- ȚURCAN, V., MOȘNEAGA, V., MOȘNEAGA Gh. Миграционные намерения как необходимый этап миграционного поведения жителей Республики Молдова. In: *Migrație, Diaspora, Dezvoltare: noi provocări și perspective*, Chișinău, Republica Moldova: Institutului de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, 2016, pp. 52-66. ISBN 978-9975-57-218-7.
- UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME, 2009. *Overcoming Barriers: Human Barriers and Development, Human Development Report*. New York: UNDP.

- VACULOVSCHI, D. Migrație și dezvoltare: aspecte socioeconomice : Manual / Dorin Vaculovschi ; Org. Intern. Pentru Migrație, Misiunea în Moldova. – Chișinău : S. n., 2017 (Tipogr. „Foxtrot”). – 226 p.
- VASILACHE, A., BUNYAN, D., TEJADA, G. Ghid de Planificare Strategică Locală cu integrarea migrației, principiilor drepturilor omului și egalității de gen. Publicația realizată în cadrul Proiectului MiDL, 2017.
- VAN HEAR, N. Reconsidering migration and class. *International Migration Review*, 48(1), 2014; S100–S121. Disponibil: <https://doi.org/10.1111/imre.12139>.
- VAN HOUTE, M. Returnees for change? Afghan return migrants' identification with the conflict and their potential to be agents of change. In: *Journale Conflict, Security & Development*, Volume 14, Issue 5, 2014: Pages 565-591, Publisher Routledge
- VAN DALEN, H. „Is Migration Still Demography's Stepchild?”, *Demos: Bulletin over Bevolking en Samenleving*, 34/5: 8, 2018.
- VARGAS-SILVA, C. *Handbook of Research Methods in Migration*. Cheltenham: Edward Elgar, 2012.
- VERTOVEC, S. Transnationalism. London and New York: Routledge, 2009. Pp. 205. ISBN: 978-0-415-43298-6 (hardback); ISBN: 978-0-415-43299-3. Disponibil: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/1828477/mod_resource/content/1/Vertovec_2009_Transnationalism.pdf
- VERTOVEC, S. (2004). Migrant transnationalism and modes of transformation. *International Migration Review*, 38(3), 970–1001. Disponibil: https://www.compas.ox.ac.uk/wp-content/uploads/WP-2004-003-Vertovec_Impacts_Transnationalism.pdf
- VLASE, I. Migrația și revenirea românilor în țară. Implicații. În: Este România altfel? Societatea și sociologia ... încotro? Coordonator: Horațiu M. RUSU. Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu 2015.
- VREMIȘ, M., VLADICESCU, N. Migrația în scop de muncă: Profilul și provocările actuale ale lucrătorilor migranți moldoveni în principalele țări de destinație. Publicat de OIM, Chișinău, 2020.
- WALEWSKI, M., SANDU, M., MÎNCU, G., HRISTEV, E., MATYSIEWICZ, B.. Efectele migrației și remitențelor în zonele rurale ale Moldovei și studiul

- de caz privind gestionarea migrației în Polonia.* – Centrul de Investigații Sociale și Economice, 2008: – p. 23.
- WHITE PAPER – Mainstreaming migration into local development planning and beyond. International Organization for Migration (IOM), 2015. [whitepaper_mainstreaming.pdf](http://www.iom.int/whitepaper_mainstreaming.pdf) (iom.int)
- WOOD, C., H. *Equilibrium and historical-structural perspectives on migration.* International Migration Review, 16(2), 1982: 298-319.
- WORLD MIGRATION REPORT, 2018. *Publisher: International Organization for Migration.* Disponibil: <https://www.iom.int/wmr/world-migration-report-2018>.
- WORLD MIGRATION REPORT, 2020. *Migration, inclusion and social cohesion: challenges, recent developments and opportunities*, p. 190-191. Disponibil: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020-chapter-6>.
- ZAPATA-BARRERO, R., YALAZ, E.,. *Qualitative Research in European Migration Studies.* Dordrecht: Springer, 2018.
- ZELINSKY, W. The hypothesis of the mobility transition // *Geographical Review*.. № 61, 1971.
- BOZADZHIEV, V., L.,. *Politicheskaja kul'tura lichnosti.* În: *Mezhdunarodnyj zhurnal prikladnyh i fundamental'nyh issledovanij*, № 3-1, 2014: p. 144-145; Disponibil: <https://applied-research.ru/ru/article/view?id=4795>
- VYATR, E. *Sotsiologiya politicheskikh otnosheniy.* Moskva: „Progress”, 1979 – 456 s.
- ZAIONCHKOVSKAIA, ZH., MOLODIKOVA, I., MUKOMEL', V. *Metodologiya i metody izucheniya migratsionnyh protsessov. Mezhdistsiplinarnoe uchebnoe posobie.* Moskva: Tsentr migratsionnyh issledovanij, 2007. – 337.
- IONTSEV, V. A. *Mezhdunarodnaya migratsiya naseleniya: teoriya i istoriya izucheniya.* Moskva: Dialog-MGU, 1999: 370 s.
- IGONIN, D. I. Problematika migratsii v politologicheskom analize. *Politika i obschestvo.* (128), 2015. DOI: 10.7256/1812-8696.2015.8.16147
- KOZLOVA, YA. D. Reshenie problemy immigratsii v programmah kandidatov na prezidentskih vyborah vo Frantsii 2012 g. In: *Voprosy istorii, mezhdunarodnyh otnosheniy i dokumentovedeniya. Sbornik materialov X mezhdunarodnoy molodezhnoy nauchnoy konferentsii. Vypusk*

- 10, T. *Izdatelskiy dom tomskogo gosudarstvennogo universiteta*. – Tomsk, 2014, p. 197.
- RYBAKOVSKIY, L. L. *Migratsiya naseleniya: prognozy, faktory, politika*. Moskva: Nauka, 1987. – 200 s.
- RYBAKOVSKIY, L. L. K utochneniyu ponyatiya «migratsiya naseleniya». In: *Sotsis*. No. 12. 2016. Disponibil: http://socis.isras.ru/files/File/2016/2016_12/Rybakovsky.pdf
- RYBAKOVSKIY, L. L. Faktory i prichiny migratsii naseleniya, mehanizm ih vzaimosvyazi. In: *Narodonaselenie*. Tom. 20. No. 2, 2017. P. 59C. 51-61. Disponibil: https://www.isras.ru/index.php?page_id=2384&id=6538&type=ojs3&jn=95
- YUDINA, T. N. *Sotsiologiya migratsii: ucheb. Posobie dlya vuzov*. Moskva, 2006. Disponibil: http://yanko.lib.ru/books/sociology/yudina-soc_migraciya-a.htm

Resurse web

- ABORDAREA LEADER în Republica Moldova. Disponibil: <https://leaderin.md/gal-moldova/>; <https://www.primariacahul.md/>.
- ANOFM. Date privind numărul refugiaților din Ucraina angajați în câmpul muncii, 2023. Disponibil: <https://www.anofm.md/ro/node/20103>.
- ASOCIAȚIA pentru Democrație Participativă „ADEPT”. Analiză comparativă „Promisiuni electorale 2021 vs 2019”. „Alegerile parlamentare anticipate 2021: informăm alegătorul, sporim participarea conștientă”, cu suportul Fundației Soros Moldova.
- BAROMENTRUL INTEGRĂRII IMIGRANȚILOR, 2013. Disponibil: http://www.cdcdi.ro/files/services/1_0_BII%202013_final.pdf.
- BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL RM, 2014. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/populatia-cu-resedinta-obisnuita-in-profil-teritorial-la-inceputul-anilor-2014-2-9578_59589.html.
- BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL RM, 2023. Disponibil: https://statistica.gov.md/ro/populatia-in-afara-fortei-de-munca-in-republica-moldova-in-trimestrul-i-2023-9430_60452.html.

- BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL RM. Populația și procesele demografice. Banca de date statistice (2024). Disponibil: <https://statbank.statistica.md/>.
- BIROUL NAȚIONAL DE STATISTICĂ AL RM, 2019. *Populație și demografie*. Metadate, <http://statistica.gov.md/public/files/Metadate/Populatia.pdf>.
- COMISIA EUROPEANĂ, 2013. RAPORT AL COMISIEI CĂTRE PARLAMENTUL EUROPEAN ȘI CONSILIU. Bruxelles, 21.6.2013, COM(2013) 459 final. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013DC0459&from=SL>.
- CALM. *A fost constituită Alianța Asociațiilor de Băștinași, cu sprijinul PNUD și al Guvernului Elveției* (2022, septembrie 14). Disponibil: <https://www.calm.md/fost-constituata-alianta-asociatiilor-de-bastinasi-cu-sprajinul-pnud-si-al-guvernului-elvetiei/>
- DREPTURILE MIGRANȚILOR. Un manual pentru Republica Moldova, 2015. *Centrul Internațional pentru Dezvoltarea Politicilor Migraționale*. Disponibil: https://www.inj.md/sites/default/files/Migrantsrights_RO_finalAjunsLaNOI.pdf.
- FIȘĂ de țară privind migrația și competențele. Moldova. Fundația Europeană de Formare, 2021. Disponibil: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-11/etf_skills_and_migration_country_fiche_moldova_2021_ro.pdf.
- IOM. Termenii cheie. Disponibil: <https://www.iom.int/key-migration-terms#Immigration>.
- IOM., WORLD MIGRATION REPORT, 2022. Disponibil: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>
- IOM, 2017. *Integration and social cohesion: key elements for reaping the benefits of migration*. Global Compact Thematic Paper | Integration and Social Cohesion. Disponibil: https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/our_work/ODG/GCM/IOM-Thematic-Paper-Integration-and-Social-Cohesion.pdf
- INSPECTORATUL GENERAL PENTRU MIGRAȚIE AL RM. Date privind acordarea și prelungirea dreptului de ședere provizorie în RM. Disponibil: <https://igm.gov.md/ro/content/biroul-migra%C8%9Bie->

- %C8%99i-azil-lanseaz%C4%83-campania-de-informare-pentru-studen%C8%9Bii-str%C4%83ini
- INTEGRAREA MIGRAȚIEI ÎN STRATEGIILE NAȚIONALE DE DEZVOLTARE. Programul Global Comun OIM/ PNUD Disponibil: https://brd.gov.md/sites/default/files/sn_diaspora_2025_web.pdf.
- IOM Moldova. Disponibil: <https://moldova.iom.int/ro/reintoarcere-voluntara-asistata-si-reintegrare>.
- MANUAL PRIVIND INTEGRAREA PENTRU FACTORII DE DECIZIE POLITICĂ ȘI PRACTICIENI, 2010. Ediția a treia. Disponibil: <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/39c5d609-2267-4ce0-bd22-7ffc1a343f4b/language-ro>
- MISIUNEA RM PE LÂNGĂ UE. Disponibil: <https://ue.mfa.gov.md/ro/content/regimul-liberalizat-de-vize-cu-ue>
- NOTĂ INFORMATIVĂ la Planul de acțiuni pentru anii 2019-2020 privind integrarea străinilor în Republica Moldova, 2019. Disponibil: <https://brd.gov.md/>.
- ORGANIZAȚIA INTERNAȚIONALĂ PENTRU MIGRAȚIE (OIM), 2022. Indicatorii de Guvernanță În Domeniul Migrației – Republica Moldova Al Doilea Profil 2021. OIM, Geneva, p.18. Disponibil: <https://publications.iom.int/system/files/pdf/MGI-2nd-Moldova-2021-RO.pdf>
- OIM. *Integrarea migrației în strategii naționale de dezvoltare*. Disponibil: <https://moldova.iom.int/ro/integrarea-migratiei-strategii-nationale-de-dezvoltare>
- PLATFORMA ELECTORALĂ a Partidului Democrat din Moldova. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2014/electoral-program-pdm-2014-ro.pdf>
- PLATFORMA ELECTORALĂ a Partidului Liberal Democrat din Moldova. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2014/electoral-program-pldm-2014-ro.pdf>
- PLATFORMA ELECTORALĂ a Partidului Socialiștilor din Republica Moldova, p. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2014/electoral-program-psrm-2014-ro.pdf>.

PLATFORMĂ pentru reintegrarea migranților reveniți acasă, 2025.

Disponibil: <https://cudragpentru.md>

PNUD Moldova. *Alianța Asociațiilor de Băștinași va implica localnicii și diaspora în dezvoltarea durabilă a comunităților*, (2023, aprilie 20). Disponibil: <https://www.undp.org/ro/moldova/press-releases/alianta-asociatiilor-de-bastinasi-va-implica-localnicii-si-diaspora-dezvoltarea-durabila-comunitatilor>.

PNUD Moldova. *Alianța Asociațiilor de Băștinași va implica localnicii și diaspora în dezvoltarea durabilă a comunităților*, (2023, 26 aprilie) Disponibil: <https://www.undp.org/ro/moldova/press-releases/alianta-asociatiilor-de-bastinasi-va-implica-localnicii-si-diaspora-dezvoltarea-durabila-a-comunitatilor>.

PNUD Moldova. *Asociațiile de băștinași contribuie la dezvoltarea comunităților locale și la sporirea coeziunii sociale*, (2025, 7 mai). Disponibil: <https://www.undp.org/ro/moldova/press-releases/asociatiile-de-bastinasi-contribuie-la-dezvoltarea-comunitatilor-locale-si-la-sporirea-coeziunii-sociale>

PNUD, 2012. Disponibil: <https://www.undp.org/ro/moldova/projects/finalizat-integrarea-migratiei-strategiile-nationale-de-dezvoltare-etapa-i-ii>

PROGRAMUL POLITIC al Partidului Liberal. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/files/parties/pl-program-2014-ro.pdf>.

PROGRAMUL ELECTORAL al Partidului Comuniștilor din Republica Moldova,. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/files/elections/parliamentary2014/electoral-program-pcrm-2014-ro.pdf>.

PROGRAM ELECTORAL BECS. Disponibil: <http://alegeri.md/images/e/e2/Analiza-programul-electoral-becs.pdf>.

PROGRAMUL DE ACTIVITATE AL GUVERNULUI REPUBLICII MOLDOVA. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/program_de_guv-final_ro.pdf.

PROGRAM ELECTORAL PAS, 2021. Disponibil: <http://alegeri.md/images/a/ad/Program-electoral-pas-2021.pdf>.

PROIECTUL INTEGRAT DE DEZVOLTARE LOCALĂ ȘI MIGRAȚIE (MIDL) Disponibil: http://www.undp.md/media/tender_supportdoc/

- 2015/1125/EoI_01125_IMLDP%20selection%20criteria_reviewed_30%2009.pdf.
- RAPORT cu privire la rezultatele alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 30 octombrie 2016, aprobat prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 572 din 18 noiembrie 2016,
- RAPORTUL GLOBAL AL DEZVOLTĂRII UMANE, 2009. Disponibil: http://www.undp.md/rom/main_r/index.shtml
- RAPORTUL DEZVOLTĂRII UMANE, 2015. Disponibil: <http://hdr.undp.org/en/2015-report>.
- RAPORTUL anual al Organizației pentru Dezvoltarea Antreprenoriatului, 2022. Disponibil: <https://www.oda.md/files/rapoarte/2022/Raport%20anual%20IP%20ODA,%20anul%202022.pdf>
- RAPORT cu privire la rezultatele alegerilor Parlamentului Republicii Moldova din 30 noiembrie (2014), p. 20. Disponibil: http://cec.md/files/files/raporttotalizarealegeri2014din5decemredactat_5373809.pdf.
- RAPORT AL BĂNCII MONDIALE. <https://www.worldbank.org/ro/country/moldova>
- REZULTATELE alegerilor parlamentare (2014). Disponibil: <http://www.e-democracy.md/elections/parliamentary/2014/>
- REZULTATE ALEGERI PREZIDENȚIALE, 2016. Disponibil: <http://www.e-democracy.md/files/elections/presidential2016/raport-rezultate-alegeri-2016.pdf>.
- UNDP, 2021. *Social cohesion and economic inclusion: situational assessment of Central America and the Dominican Republic*, p. 20 – 21. Disponibil: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-01/Dominican-Republic-CPD-2023-2027-ENG.pdf>.
- UNCHR, 2023. Date privind numărul refugiaților din Ucraina înregistrați în Republica Moldova. Disponibil: <https://data.unhcr.org/en/country/mda>.
- WORLD HEALTH ORGANIZATION, 2022. Date accesate pe: <https://www.who.int/news-room/events/detail/2022/12/18/default-calendar/international-migrants-day-2022>

Acte normative/legislative, documente de politici publice:

LEGEA privind regimul străinilor în Republica Moldova Nr. 200 din 16.07.2010, Monitorul Oficial Nr. 179-181 din 24.09.2010.

LEGEA nr.436-XVI din 28.12.2006 Privind Administrația Publică Locală, Monitorul Oficial Nr. 32-35 din 09.03.2007.

LEGEA nr. 435-XVI din 28.12.2006 Privind descentralizarea administrativă, Monitorul Oficial Nr. 29-31 din 02.03.2007.

LEGE Nr. 50 din 09-04-2021 cu privire la grupurile de acțiune locală. Publicat: 14-05-2021 în Monitorul Oficial Nr. 117-121 art. 127.

HOTĂRÂREA Guvernului Republicii Moldova nr. 724 din 08.09.2017 privind Planul de Acțiuni pentru anii 2017-2020 privind (re)integrarea cetățenilor Republicii Moldova reîntorși de peste hotare. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 335-339 din 15.09.2017.

HOTĂRÂREA Guvernului nr. 998 cu privire la aprobarea Programului național de stimulare a revenirilor și de facilitare a (re)integrării cetățenilor Republicii Moldova implicați în procesul de migrație pentru anii 2023-2027, Monitorul Oficial al RM nr. 411-413 din 03.11.2023.

HOTĂRÂREA Guvernului Nr. 200 din 26.02.2016 cu privire la aprobarea Strategiei naționale „Diaspora-2025” și a Planului de acțiuni pentru anii 2016-2018 privind implementarea acesteia. Publicat : 04-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 49-54.

HOTĂRÂREA Guvernului nr. 622 din 07.09.2022 cu privire la aprobarea Programului de atragere a remitențelor în economie „PARE 1+2”, Monitorul Oficial nr. 284-290 din 16.09.2022.

HOTĂRÂREA Guvernului nr. Nr. 801 din 01.08.2018 privind aprobarea și implementarea Programului Diaspora Acasă Reușește „DAR 1+3” Publicat : 07-12-2018 în Monitorul Oficial Nr. 448-460 art. 1258.

HOTĂRÂRE nr.725 din 8 septembrie 2017 Chișinău. Cu privire la Mecanismul de coordonare a politicii de stat în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării (DMD). Publicat : 04-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 49-54 art. 230.

- HOTĂRÂREA Guvernului nr. 725/2017 cu privire la Mecanismul de coordonare a politicii de stat în domeniul diasporei, migrației și dezvoltării. Publicat în Monitorul Oficial Nr. 335-339 din 15.09.2017.
- HOTĂRÂREA Guvernului nr.808/2022 *privind aprobarea Programului privind gestionarea fluxului migrațional, azilului și integrării străinilor pentru anii 2022-2025*,Publicat: 19-01-2023 în Monitorul Oficial Nr. 10-12 art. 21.
- HOTĂRÂREA Guvernului Nr. 352 din 07.06.2023 cu privire la aprobarea Programului de implementare, pentru anii 2023-2026, a Strategiei de reformă a administrației publice din Republica Moldova pentru anii 2023-2030.
- HOTĂRÂREA Guvernului Nr. 655 din 08.09.2011 cu privire la aprobarea Strategiei Naționale în domeniul migrației și azilului (2011-2020), Publicată în Monitorul Oficial Nr. 152-155 din 16.09.2011.
- HOTĂRÂREA Guvernului nr. 808 din 23.11.2022 cu privire la aprobarea Programului privind gestionarea fluxului migrațional, azilului și integrării străinilor pentru anii 2022-2025, Publicat în Monitorul Oficial Nr. 10-12 din 19.01.2023.
- HOTĂRÂREA Guvernului nr. 674 din 13 Septembrie 2023 Cu privire la aprobarea Programului național de stimulare a veniturilor și de facilitare a (re)integrării cetățenilor Republicii Moldova implicați în procesul de migrație pentru anii 2023-2027. Publicat în Monitorul Oficial nr. 411 – 413 din 03 Noiembrie 2023.
- HOTĂRÂREA Guvernului nr. 762 din 27 septembrie 2017 Cu privire la aprobarea semnării Acordului-cadru de parteneriat dintre Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale al Republicii Moldova și Oficiul Francez pentru Imigrare și Integrare al Republicii Franceze pentru punerea în aplicare a programului OFII de ajutor pentru reintegrare în Republica Moldova.
- HOTĂRÂREA Guvernului Nr. 785 din 16-11-2022 cu privire la aprobarea Programului național pentru ocuparea forței de muncă pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni privind implementarea acestuia.
- HOTĂRÂREA Guvernului Nr. 735 din 09-06-2016 Cu privire la organizarea Zilelor Diasporei Publicat : 24-06-2016 în Monitorul Oficial Nr. 169-183 art. 813.

- PROGRAMUL de activitate a Guvernului pentru anii 2021-2025 „Moldova vremurilor bune”, 2021. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/programul_de_activitate_al_guvernului_moldova_vremurilor_bune.pdf
- STRATEGIA de dezvoltare socio-economică a raionului Telenești. Disponibil: https://telenesti.md/wp-content/uploads/2021/08/DRAFT_STRATEGIA_RAIONUL_TELENESTI_2021-2027-_IUNIE_2021.doc
- STRATEGIA de dezvoltare socio-economică a raionului Cahul 2023-2030, p.138; Disponibil: https://cahul.md/wp-content/uploads/2023/02/3.-Strategia-DSE_Cahul_2023-2030.pdf
- PROGRAMUL de activitate a Guvernului pentru anii 2021-2025 „Moldova vremurilor bune”, 2021. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/programul_de_activitate_al_guvernului_moldova_vremurilor_bune.pdf
- PROGRAMUL de activitate al Guvernului (2015-2018). Disponibil: <https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/program-guvernare-strelet-2015-2018.pdf>
- PLANUL DE ACȚIUNE PRIVIND INTEGRAREA ȘI INCLUZIUNEA, 2021-2027. Disponibil: <https://beta.op.europa.eu/ro/publication-detail/-/publication/bb47d489-a2b1-11eb-9585-01aa75ed71a1>
- ORDINUL Biroului Național de Statistică nr. 34 din 17.08.2022. Aprobarea Metodologiei privind estimarea numărului populației cu reședință obișnuită în Republica Moldova.

ISBN 978-606-37-2711-5